

ARKTINEN MAAILMANPOLITIikka
YHTEISKUNTATIETEIDEN TIEDEKUNTA
LAPIN YLIOPISTO

”Taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä kaivostoiminta”

Sakatin kaivoshankkeen ja Viiankiaavan luonnonsuojelun ristiriita

Petra Valtonen
Pro gradu – tutkielma
Arktinen maailmanpolitiikka
Lapin yliopisto
Kevät 2026

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: "Taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä kaivostoiminta": Sakatin kaivoshankkeen ja Viiankiaavan luonnonsuojelun ristiriita

Tekijä: Petra Valtonen

Koulutusohjelma: Arktisen maailmanpolitiikan tutkinto-ohjelma

Ohjaaja: tutkimusprofessori Rauna Kuokkanen

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 75

Vuosi: 2026

Tiivistelmä:

Ilmastonmuutoksen hillintä on noussut yhdeksi keskeisimmäksi kansainväliseksi tavoitteeksi. Ilmastonmuutoksen hillintä vaatii laajoja muutoksia nykyiseen energiantuotantoon ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Näihin muutoksiin pyritään vastaamaan yhä useammin vihreällä siirtymällä. Vihreällä siirtymällä viitataan yhteiskunnalliseen murrokseen, jossa fossiilisiin polttoaineisiin perustuvat järjestelmät pyritään korvaamaan uusiutuvilla ja vähäpäästöisillä ratkaisuilla. Siirtymä kohti vähäpäästöistä yhteiskuntaa on nostanut kriittiset mineraalit keskeiseksi osaksi vihreän teknologian kehittämistä. Samalla tämä kehitys on luonut jännitteitä luontokadon ja luonnonsuojelun kohdalla, kun yhä useampi kriittisten raaka-aineiden hanke kohdistuu alueille, jossa on luonnonsuojelullisesti arvokkaita ekosysteemejä.

Tämä tutkielma tarkastelee Sodankylässä sijaitsevaa Viiankiaapaa ja siihen kohdistuvaa kaivoshanketta osana ajankohtaista keskustelua luonnonsuojelusta, maankäytöstä ja vihreästä siirtymästä. Kaivoshanketta edistää Anglo Americanin tytäryhtiö AA Sakatti Mining oy. Tutkielman taustalla on Euroopan unionin energiamurros ja kriittisten raaka-aineiden kasvava kysyntä, jotka ovat nostaneet kaivosteollisuuden keskeiseen asemaan ilmasto- ja teollisuuspolitiikassa. Kriittisiä mineraaleja koskeva keskustelu kytkee kaivostoiminnan osaksi huoltovarmuutta ja geopoliittista kilpailua, mikä on lisännyt painetta luonnonvarojen hyödyntämiseen myös luonnonsuojelualueilla. Viiankiaapa edustaa tapausta, jossa nämä laajemmat kehityskulut konkretisoituvat paikallisessa maankäytössä.

Sakatin kaivoshankkeen ja Viiankiaavan luonnonsuojelun tarkastelussa sovelletaan poliittisen ekologian teoriaa ja resurssikirouksen sekä ongelmien siirtämisen käsitteitä. Tutkimusaineisto

koostuu Sodankylän kunnan kaivosohjelmasta (2018) sekä Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelmasta (2006). Aineiston avulla analysoidaan, miten Viiankiaapa nähdään samanaikaisesti suojeltavana ekosysteeminä, mutta myös kriittisten raaka-aineiden kannalta merkittävänä alueena. Analyysimenetelmänä toimii kriittinen diskurssianalyysi, jonka avulla tarkastellaan asiakirjojen kielellisiä ja retorisia valintoja osana vihreän siirtymän ja EU:n energiapolitiikan tavoitteita.

Avainsanat: Viiankiaapa, poliittinen ekologia, kaivosteollisuus, resurssikriisi, ongelmien siirtäminen, vihreä siirtymä, vihreän siirtymän paradoksi, kriittisten raaka-aineiden asetus (CRMA), luonnonsuojelu, ilmastonmuutos, Natura 2000 -verkosto

Abstract:

Climate change mitigations have become one of the most central international objectives. Achieving this goal requires extensive changes to current energy production systems and broader societal structures. The green transition is presented as the primary response to this challenge, aiming to develop environmentally friendly technologies capable of replacing fossil-based energy solutions. As societies move toward low-carbon systems, critical minerals have become essential components in the development of green technologies. At the same time, this shift has generated tensions with biodiversity conservation, as an increasing number of critical raw materials projects target areas with ecologically valuable and protected ecosystems.

This thesis examines Viiankiaapa, a protected mire area in the municipality of Sodankylä, and the mining project directed at it as part of the broader contemporary debate on nature conservation, land use, and the green transition. The study is situated within the context of the European Union's energy transition and the growing demand of critical raw materials, which have positioned the mining industry at the core of climate and industrial policy. Discussions surrounding critical minerals link mining to national security and geopolitical competition, increasing pressure to exploit natural resources even within protected areas. Viiankiaapa represents a case in which these wider developments materialize in local land-use.

The study will analyse the mining project and the nature conservation in Viiankiaapa with political ecology and its concepts of the resource curse and problem shifting. The research material consists of the Sodankylä's Mining Programme (2018) and the Viiankiaapa Management and Land Use Plan

(2006). These documents are used to examine how Viiankiaapa is simultaneously constructed as a protected ecosystem and as an area of strategic importance for critical raw materials. The study applies critical discourse analysis to explore how discourse and rhetorical choices in the research material reflect and justify competing land-use priorities in the context of the green transition and EU energy policy objectives.

Keywords: Viiankiaapa, political ecology, mining industry, resource curse, problem shifting, green transition, the paradox of green transition, critical raw minerals act (CRMA), nature conservation, climate change, Natura 2000 Network

Sisällysluettelo

1 Johdanto	7
1.1 Tutkimuskysymykset ja keskeiset käsitteet	10
1.2 Sakatin kaivosohjelma	14
2 Poliittinen ekologia teoreettisena viitekehyksenä	17
2.1 Resurssikirous ja ongelmien siirtäminen	18
3 Aineisto ja menetelmät	22
3.1 Sodankylän kaivosohjelma 2018–2021	24
3.2 Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelma.....	25
3.3 Kriittinen diskurssianalyysi	26
4 Vihreän siirtymän oikeuttamisen diskurssit.....	30
4.1 Kestävä kaivostoiminta	30
4.2 Luonnonvarojen hyödyntäminen ilmastonmuutoksen hillinnässä	34
5 Talouden riippuvuudet ja hallinnan paradoksit	37
5.1 Resurssi riippuvuus ja institutionaalinen lukkiutuminen kunnallisessa kaivospolitiikassa	37
5.2 Ongelmien siirtäminen.....	43
6 Luonto ristiriitaisissa diskursseissa	50
6.1 Natura 2000-verkosto Viiankiaavalla.....	50
6.2 Kaivostoiminnan ja luonnonsuojelun ristiriitaisuus.....	53
6.3 Vihreän siirtymän paradoksi	57
7 Tulokset ja johtopäätökset	61
Lähteet	65

Jänkäkin on uhanalainen – ahneuvella ei oo loppua eikä rajjaa. Lapin suotkin pittää saaha kasvamaan ihan muuta. Ja poltethan koko se suo, turveteollisuuelle. Ja tässä se koskee nimenomaan minua henkilökohtaisesti, kun olen samastunut itseni jänkään. Maalannu sitä. Ja löyän jatkuvasti sitä, että sen omin silmin näkkee sen kuoleman, ja miten se käytethän tähän teolliseen elämhän.

- Reidar Särestöniemi

¹ Lainattu Juha Ilvaksen teoksesta ”Reidar Särestöniemen maailma”, s. 160.

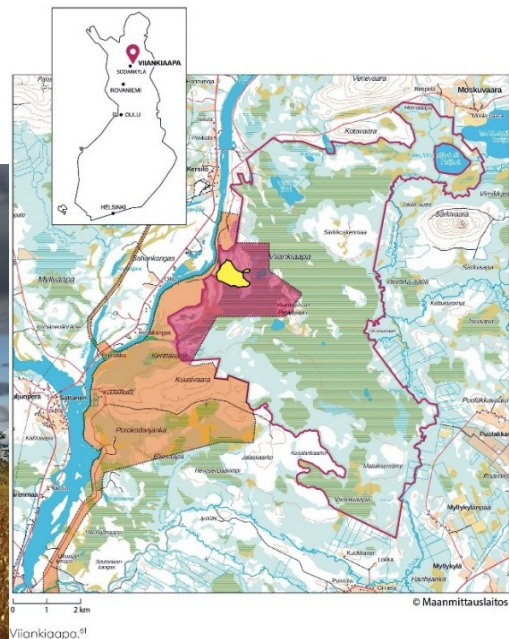
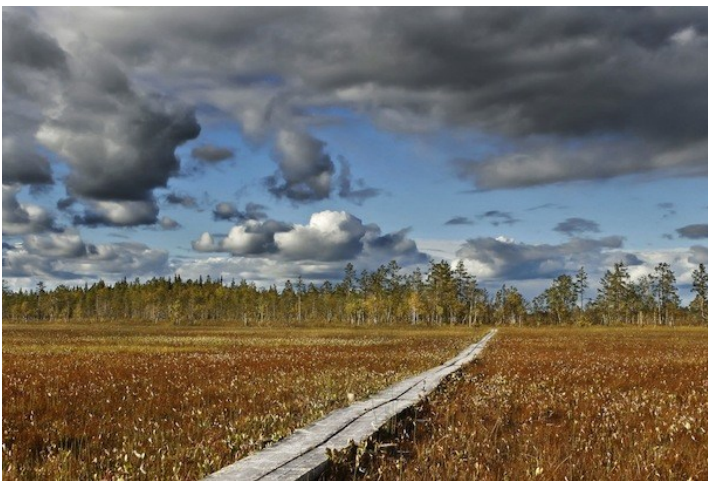
1 Johdanto

Reidar Särestöniemen kuvaus ihmisten loputtomasta ahneudesta ja uhanalaisen suon valjastamisesta osaksi teollista elämää resonoi Viiankiaavalle suunnitellun kaivoshankkeen kanssa. Viiankiaapa on Sodankylässä sijaitseva Suomen suurin aapasuokokonaisuus, joka on suojeltu kansallisella soidensuojeluohjelmalla sekä Natura 2000 -suojeluohjelmalla. Viiankiaavan suojelullisesta asemasta huolimatta Anglo Americanin tytäryhtiö AA Sakatti Mining Oy pyrkii edistämään kaivoshanketta alueella. Kaivoshanketta perustellaan kriittisten mineraalien saatavuudella, joita vihreä siirtymä ja EU:n energiapolitiikka vaatii. Sakatin kaivoshanke edustaa Särestöniemen kuvaavaa ihmisen rajatonta ahneutta, jossa uhanalainen suo valjastetaan vihreän siirtymän ja EU:n energiaomavaraisuuden tarpeiden saavuttamiseksi. Tarkastelen Särestöniemen kuvauksen kaltaista suon valjastamista Sodankylän kaivosohjelman (2018) ja Sakatin kaivoshankkeen kautta.

Historian saatossa Lapin metsissä, soissa ja joissa nähtiin Suomen kansakunnan tulevaisuus (Valkonen 2003, 11, 83). Etenkin suoalueet ovat näyttäneet rajattomina mahdollisuuksina kansakunnan kehittämisen kannalta. Suot ojitettiin, kuivatettiin ja raivattiin osaksi maataloutta, metsätaloutta ja infrastruktuuria. Soiden kuivatuksilla pyrittiin luomaan elinkelpoisia elinolosuhteita alueille, joilla luonnonolosuhteet olivat karut ja toimeentulot epävarmaa. (Emt., 88.) Laajat suoalueet muuttuivat vähitellen tuotannon ja elinkeinojen resursseiksi, sellaisiksi, joita ne ovat myös tänä päivänä. Sotien jälkeinen jälleenrakennus nosti Lapin luonnon keskeiseksi osaksi suomalaisen yhteiskunnan kehittämissyrkimyksiä (emt., 11). Pelkästään 1960–1970-lukujen huippuvuosina Suomessa soita ojitettiin yhteensä 1,4 miljoonan kilometrin edestä (Helle ja Kiuru 2022, 27). Jälleenrakennuksen symboliksi nousi Sodankylän laajat suoalueet, jotka jäivät Lokan ja Porttipahdan tekojärvien alle osana Suomen energiatuotannon kehittämistä (Similä ja Wallen 2023, 230). Tekoallas tuhosi Euroopan suurimman aapasuon, Posoaavan, joka jäi lähes kokonaan tekoaltaan alle (Mäkiranta ja Puuronen 2025, 276).

Sodankylän tekoaltaan alle jääneen Posoaavan aapasuon jälkeen Viiankiaapa on Suomen suurin ja tärkein yhtenäinen aapasuo. Viiankiaapa on yksi harvinaisista aapasuokokonaisuuksista, joka on säilynyt asutuksen leviämisestä ja jälleenrakentamisen huippuvuosista. (Mäkiranta ja Puuronen 2025, 276.) Viiankiaapa sijaitsee Sodankylän kunnassa ja se on osa Keski-Lapin vihreävyöhykettä (Helle ja Kiuru 2022, 4). Alue kuuluu Natura 2000 -verkostoon EU:n luontodirektiivin ja lintudirektiivin perusteella. Sen suojelun tavoitteena on turvata erityisesti boreaalisten aapasoiden, lettojen ja muiden arvokkaiden suotyypin säilyttäminen. Viiankiaapa on lisäksi osa kansallista soidensuojeluohjelmaa, jonka tavoitteena on säilyttää alkuperäinen suoluonto ja suojella suolla

esiintyviä uhanalaisia eliölajeja. (Mäkiranta ja Puuronen 263, 2025; Metsähallitus 2006, 22.) Ekologisesti Viiankiaapa on poikkeuksellisen monimuotoinen. Sen laajat turvemaat toimivat merkittävinä hiilivarastoina ja hiilinieluinä (Kauppinen 2025, 187). Alueella on useita kasvi- ja eläinlajeja, joista löytyy myös uhanlaisia yksilöitä. Se on myös erityisen tärkeä pesimä- ja levähdysalue monille lintulajeille. (Metsähallitus 2006, 7, 17–18.) Suokokonaisuuden luonnontilainen hydrologia ylläpitää ekosysteemien toimintakykyä ja tekee alueesta herkän maankäytön muutoksille. Viiankiaavan suojeluarvoihin liittyy myös sen laajuus ja yhtenäisyys. Aluetta käytetään virkistykseen, marjastukseen ja poronhoitoon. (Mäkiranta ja Puuronen 2025, 263.)

Kuva 3. Viiankiaapa (Kaija Kiuru, sarjasta Dark Clouds, 2026.) Kuva 4. Viiankiaavan kartta (Helle & Kiuru 2022)

Arktisesta alueesta on muodostunut ilmastonmuutoksen ja luonnonvarapolitiikan keskeinen näyttämö. Arktinen alue lämpenee jopa neljä kertaa nopeammin kuin muu maailma, minkä vuoksi se kohtaa ilmastonmuutoksen vaikutukset aikaisemmin ja voimakkaammin kuin muut alueet (Rantanen ym. 2022, 6). Samanaikaisesti arktinen alue nähdään vastauksena ilmastonmuutoksen hillintään, sillä sen mineraalivarantoja, maa-alueita ja energiainfrastruktuurin mahdollisuuksia pidetään keskeisinä vihreän teknologian ja uusiutuvan energiantuotannon kehittämisen kannalta (Bidgood ja Hall 2024, 4). Arktinen alue asemoituu ristiriitaiseen rooliin ilmastopolitiikassa. Ilmastonmuutos edellyttää nopeita ja laaja-alaisia muutoksia yhteiskuntien rakenteissa, tuotantotavoissa ja luonnonvarojen käytössä. Samalla ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi koetut ratkaisut lisäävät ympäristön rasitteita arktiselle alueelle, joka on jo ilmastonmuutoksen vuoksi ekologisesti haavoittuvassa asemassa. Kuitenkin ilman merkittäviä päästövähennyksiä ilmaston lämpenemisen vaikutukset uhkaavat sekä luonnon ekosysteemejä että ihmisten elinolosuhteita (Weiskopf ym. 2020, 2). Näihin haasteisiin

pyritään vastaamaan yhä useammin vihreällä siirtymällä. Vihreällä siirtymällä viitataan yhteiskunnalliseen murrokseen, jossa fossiilisiin polttoaineisiin perustuvat järjestelmät pyritään korvaamaan uusiutuvilla ja vähäpäästöisillä ratkaisuilla (Muhire ym. 2024, 1; Reich ja Simon 2025, 142).

Vihreä siirtymä esitetään poliittisessa keskustelussa usein välttämättömänä ja kiireellisenä ratkaisuna, joka mahdollistaa ilmastotavoitteiden saavuttamisen ilman, että talouskasvusta ja teknologisesta kehityksestä tarvitsee luopua (Angelakis, Manioudis ja Koskina 2025, 5). Esimerkiksi Suomen ympäristöministeriö kuvaa vihreää siirtymää välttämättömänä muutoksena kohti ekologista kestäväää taloutta ja valtion kokonaisturvallisuutta, kun irtaudutaan ulkomaisista fossiilisista polttoaineista (Ympäristöministeriö 2026). Siirtymä perustuu uusiin teknologioihin, kuten uusiutuvaan energiantuotantoon, sähköistymiseen ja akkuteknologioihin. Vihreä siirtymä ei ole kuitenkaan neutraali tai pelkästään tekninen muutosprosessi, vaan poliittisesti määritelty kehityssuunta. Se rakentuu oletukselle, että taloudellinen kasvu, teknologinen innovaatio ja ilmastotavoitteet voidaan sovittaa yhteen (ks. Angelakis, Manioudis ja Koskina 2025). Samalla se ohjaa investointeja ja luonnonvarojen käyttöä tietyille alueille ja toimialoille. Uusiutuviin energiajärjestelmiin siirtyminen edellyttää suuria määriä metalleja ja mineraaleja, kuten kuparia ja nikkeliä, joita louhitaan maaperästä. (Reich ja Simon 2025, 141, 143.) Vihreä siirtymä tuottaa uudenlaista materiaalista riippuvuutta ja siirtää ympäristövaikutuksia kaivostoiminnan kohdealueille.

Vihreän siirtymän tavoitteet ja sen vaatimat toimenpiteet synnyttävät tutkimukseni keskeisen ristiriidan: samalla kun pyritään vähentämään ympäristönkuormitusta ja suojelemaan luontoa globaalilla tasolla, lisätään paikallisesti ja alueellisesti painetta luonnonvarojen hyödyntämiseen, joka johtaa paikallisten ekosysteemien tuhoutumiseen. Tutkielmassani kutsun tätä ristiriitaa *vihreän siirtymän paradoksiksi*, jossa ekologisesti kestävä esitetty muutosprosessi aiheuttaa merkittäviä ympäristöhaittoja ja sosiaalisia konflikteja erityisesti niillä alueilla, joille luonnonvarojen hyödyntäminen sijoittuu (ks. Feeney 2024, 473, 480). Näkökulmani jakaa samankaltaisia näkemyksiä vihreän ekstraktivismia käsittelevän tutkimuskirjallisuuden kanssa. Vihreän ekstraktivismiin kirjallisuudessa uusiutuvan energian ja ilmastopolitiikan nimissä toteutettu luonnonvarojen hyödyntäminen voi jopa vahvistaa perinteisiä ekstraktiivisia valtasuhteita ja aiheuttaa paikallisia ympäristö- ja oikeudenmukaisuuskysymyksiä. Aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa ei kuitenkaan suoranaisesti käytetä käsitettä vihreän siirtymän paradoksista, mutta sen taustalla oleva ajatus on samankaltainen. Vihreän siirtymän paradoksissa pyrin korostamaan sitä, miten vihreä siirtymä ei ole pelkästään tekninen ratkaisu ilmastomuutokseen, vaan poliittinen prosessi, jossa määritellään,

millaisia ympäristöjä suojellaan, millaisia hyödynnetään ja mitkä intressit ohjaavat päätöksentekoa (ks. emt., 473, 480).

Muuttuneen maailmantilanteen, kuten Venäjän hyökkäyssodan myötä, vihreän siirtymän rinnalle on noussut myös tarve energiaomavaraisuuteen ja huoltovarmuuden takaamiseen. Euroopan unionin pitkään jatkunut riippuvuus Venäjän tuontienergiasta on määritelty merkittäväksi strategiseksi haavoittuvuudeksi. (LaBelle 2024, 2.) Energiariippuvuutta on voitu käyttää poliittisen painotuksen välineenä, mikä on konkretisoitunut energian saatavuuden merkityksen osana laajempaa turvallisuus- ja ulkopoliittista kokonaisuutta. Energia- ja raaka-ainepolitiikkaa on alettu tarkastelemaan paitsi taloudellisina myös geopolittisina ja turvallisuuspolittisina kysymyksinä. Energiajärjestelmien toimivuus on kriittistä yhteiskunnan perustoiminnoille, teollisuudelle puolustukselle ja infrastruktuurille. (Papamichael ym. 2025, 1, 3.) Samalla EU:ssa vihreää siirtymää ohjaa yhä vahvemmin kriittisiin raaka-aineisiin liittyvä politiikka. Kriittisten raaka-aineiden asetukset (CRM Act, 2024) pyrkii turvaamaan EU:n pääsyn vihreän siirtymän kannalta välttämättömiin raaka-aineisiin, vähentämään riippuvuutta EU:n ulkopuolisista toimittajista sekä vahvistamaan EU valtioiden kaivos- ja jalostuskapasiteettia. Kriittisten raaka-aineiden asetuksen tavoitteisiin pyritään vastaamaan nopeuttamalla kaivoshankkeiden lupaprosesseja ja määrittelemällä tietyt hankkeet strategisesti merkittäviksi (Hartikainen 2025).

Luonnonsuojelun, maankäytön ja luonnonvarojen hyödyntämisen väliset jännitteet ovat viime vuosina korostuneet sekä kansallisesti, että EU:n tasolla. Ilmastokriisi, vihreä siirtymä ja energiamurros ovat lisänneet merkittävästi kriittisten raaka-aineiden kysyntää, mikä on puolestaan kohdistunut yhä useammin alueille, joilla on vahva luonnonsuojelullinen asema (Correia ja Eberhard 2025, 298). Tämä asetelma tuo esiin ristiriitoja EU:n luonnonsuojeludirektiivien ja raaka-ainepolitiikan välillä. Kriittisten raaka-aineiden saatavuus voidaan määritellä yleisen edun kannalta niin keskeiseksi, että ympäristönsuojeluun ja luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen liittyvistä vaatimuksista ollaan valmiita joustamaan. Energiaomavaraisuuden ja huoltovarmuuden tavoittelu muokkaa EU:n politiikkaa tavalla, joka asettaa ympäristönsuojelun ja talouden kehityksen ristiriitaiseen asemaan.

1.1 Tutkimuskysymykset ja keskeiset käsitteet

Tutkimukseni pääkysymys on: miten kaivostoiminta ja luonnonsuojelu tuottavat ristiriitoja Sakatin kaivoshankkeessa? Pääkysymystäni tarkennan seuraavilla alakysymyksillä:

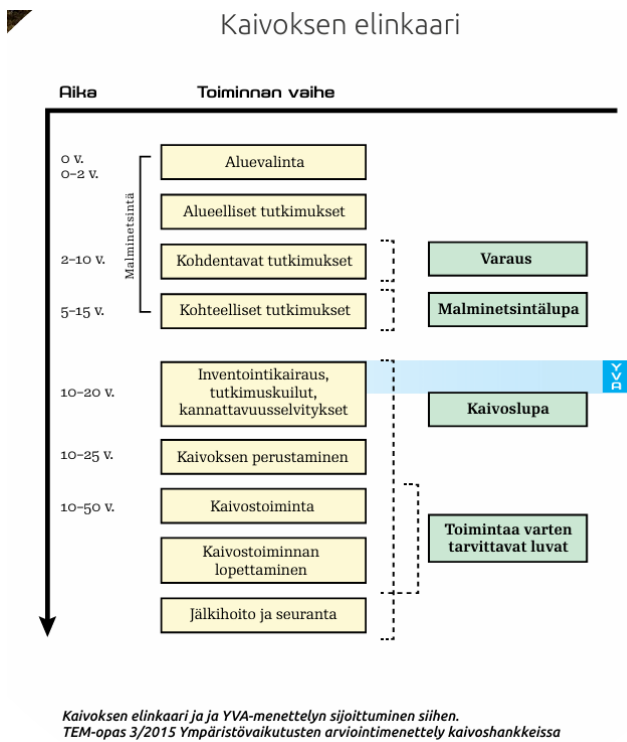
1. Millaisena kaivostoiminta esitetään Sodankylän kaivosohjelmassa (2018)?
2. Mikä on Natura 2000 -verkoston rooli Viiankiaavalla?
3. Millainen ristiriita muodostuu EU:n luonnonsuojeludirektiivien ja CRMA:n välille?

Tutkielmani tavoitteena on analysoida, miten kaivostoiminta ja luonnonsuojelu tuottavat ristiriitoja vihreän siirtymän ja energiaomavaraisuuden kontekstissa. Sodankylän kunnassa sijaitseva Sakatin kaivoshanke on tästä ajankohtainen esimerkki, sillä kaivoshanke kohdistuu Viiankiaavalle, joka on osa Natura 2000 -verkoston ja soidensuojeluohjelman piirissä olevaa luonnontilaista suoaluetta. Olen opintojeni aikana keskittynyt ympäristöpolitiikan kysymyksiin, joissa tarkastellaan vallan, hallinnan ja kielen merkitystä ympäristöön kohdistuvassa päätöksenteossa. Minua kiinnostavat erityisesti erilaiset maankäyttöhankeet ja vihreä siirtymä. Kandidaatin tutkielmassani tarkastelin Norjan Fosenin tuulivoimahankkeesta syntyneitä julkista konfliktia. Se herätti kiinnostukseni pohtia, miten vihreän siirtymän hankkeet tuottavat sosiaalisia vaikutuksia ja haastavat aiemmin vahvoina pidettyjä ympäristöllisiä arvoja. Halusin lähestyä vihreää siirtymää Suomen kontekstissa, joten Sakatin kaivoshanke valikoitu tutkimuskohteekseni. Sakatin kaivoshanke tarjoaa tutkimukselleni erinomaisen näkökulman siitä, miten luonnonsuojelu haastetaan ja määritellään uudelleen tilanteessa, jossa luonnonvarojen hyödyntäminen esitetään välttämättömänä ratkaisuna ilmastonmuutoksen hillinnän ja energiaturvallisuuden takaamisen kannalta.

Vaikka Viiankiaavalla ei ole vielä kaivosta, käytän tutkielmassani käsitettä kaivoshanke korostaakseni kaivostoiminnan luonnetta laajempänä prosessina. Alla olevien kaavioiden mukaan kaivoshanke sisältää useita vaiheita jo ennen mahdollista tuotantovaihetta. Kuvassa 1 on Sakatin kaivoshankkeen aikajana ja kuvassa 2 on Sodankylän kaivosohjelmassa oleva kaivostoiminnan elinkaarimalli. Aikajanat havainnollistavat, että kaivoshanke on pitkäkestoinen ja monivaiheinen prosessi, jossa varsinaisen tuotantovaihe, josta taloudellinen hyöty kertyy, kattaa melko lyhyen osan hankkeen elinkaaresta. Sakatin kaivoshanke on arviointi- ja lupavaiheessa. Varsinaista kaivoksen tuotantoa ei ole aloitettu, mutta on selvää, että jo varhaisissa vaiheissa tehdyt päätökset ja linjaukset vaikuttavat merkittävästi alueen tulevaisuuteen, maankäyttöön ja luonnon tilaan. Kaivoshankkeen vaikutukset alkavat jo malminetsinnän yhteydessä, koska sen toimenpiteillä on haitallisia vaikutuksia luontoon (Sonter ym. 2022, 2).

Kuva 1. Sakatin kaivoshankkeen aikajana (Anglo American 2026)

Kuva 2. Kaivoksen elinkaari (Sodankylän kunnan kaivosohjelma 2018, 18)

Sovellan tutkielmassani poliittisen ekologian teoriaa. Poliittinen ekologia on monitieteinen ja laaja-alainen teoria, joka tarkastelee ympäristökysymyksiä vallan, talouden ja politiikan näkökulmista (Nygren 2009, 158). Samalla se mahdollistaa luonnonvarojen hyödyntämiseen liittyvien rakenteiden, kuten valtasuhteiden, oikeuttamisen tapojen ja hallinnan käytäntöjen tutkimisen. Tutkielmani aiheen kannalta poliittinen ekologia hahmottaa, miten kaivostoimintaa ja luonnonsuojelua koskevia merkityksiä tuotetaan hallinnollisissa asiakirjoissa ja miten merkitykset kytkeytyvät vihreään siirtymään, taloudellisiin ja energiaomavaraisuuden tavoitteisiin.

Analyysiäni jäsentävät poliittisen ekologian käsitteet *resurssikirosis* (resource curse) ja *ongelmien siirtäminen* (problem shifting). Resurssikirosis tarkoittaa ilmiötä, jossa luonnonvaroiltaan rikkaat alueet eivät saavuta kestäväää taloudellista ja sosiaalista kehitystä, koska alueiden taloudet nojaavat luonnonvarojen hyödyntämiseen, mikä ajaa alueet taloudelliseen yksipuolistumiseen, riippuvuuteen yhdestä toimialasta ja haavoittuvuuteen markkina- ja suhdannevaihteluille (Abdelkawy 2024, 1–2; Braunstein ja Chuchko 2025, 2). Kansainvälisiin markkinoihin vaikuttavat tekijät, kuten muuttuvat geopoliittiset tilanteet ja kysynnän vaihtelu, ovat paikallisten toimijoiden vaikutusvallan ulkopuolella. Kun suuri osa työpaikoista, yritystoiminnasta ja julkisista tuloista kytkeytyy yhteen elinkeinon, talousmarkkinoiden ja suhdannevaihteluiden vaikutukset vaikuttavat suoraan paikallisen talouden rakenteisiin. (Chung ja Jin 2025, 1,3.)

Tutkielmassani analysoin resurssikirosis avulla Sodankylän kaivosohjelmaa, koska kunta nojaa vahvasti kaivannaisteollisuuteen. Kaivosohjelmassa mineraalien louhiminen kehystetään elinvoiman ja hyvinvoinnin takaajaksi, mikä osaltaan vahvistaa kunnan riippuvuutta kaivoselinkeinosta ja samalla asettaa muut elinkeinot toissijaisiksi. Työpaikkojen ja palvelurakenteen rakentuminen yhden elinkeinon ympärille altistaa kunnan kansainvälisten talousmarkkinoiden ja suhdannevaihteluiden vaikutuksille, mikä muodostaa riskin kunnan perustoimintojen ylläpitämiselle.

Ongelmien siirtäminen tarkoittaa, että sosiaalisia ja ympäristöhaittoja siirretään tulevaisuuteen, tietyille alueille ja tietyille ryhmille ilman, että niitä pyrittäisiin ratkomaan nykyhetkessä (Wood Hansen ja Van den Bergh 2024, 3, 6). Tutkielmassani ongelmien siirtämisen käsite auttaa hahmottamaan, miten Sodankylän kunnan kaivosohjelmassa kaivostoimintaan liittyviä seurauksia vähätellään hallinnan, seurannan ja kompensaation kautta. Kaivostoiminnan ympäristö- ja sosiaaliset haitat esitetään hallittavina ja taloudellisesti korvattavina, jolloin vastuu niiden todellisista seurauksista siirtyy tulevaisuuteen tai paikallisille.

Tarkastelen aineistoani kriittisen diskurssianalyysin avulla. Sen avulla analysoin, miten kielelliset valinnat tuottavat ja ylläpitävät käsityksiä luonnonvaroista, suojelualueista ja taloudellisesta kehityksestä sekä määrittävät, millaiset toiminnat näyttäytyvät hyväksyttävänä ja välttämättöminä. Perinteinen diskurssianalyysi tarkastelee, miten todellisuus rakentuu kielen kautta, jota kriittinen diskurssianalyysi syventää tarkastelemalla, miten kielellinen todellisuus samalla tuottaa ja oikeuttaa vallankäyttöä. Kriittinen diskurssianalyysi auttaa paljastamaan, miten tietyt merkitykset ja ideologiat muuttuvat luonnollisiksi ja kuinka ne ohjaavat ajattelua siitä, mitä pidetään hyväksyttävänä ja välttämättömänä (Fairclough 1992, 102). Poliittisen ekologian ja kriittisen diskurssianalyysin yhdistäminen osoittaa, miten vihreä siirtymän oikeuttamisen kieli toimii vallankäytön muotona.

Kriittisen diskurssianalyysin mukaisesti tutkielmani tarkastelee kriittisistä lähtökohdista kaivostoimintaan liittyviä valtasuhteita, merkityksellistämisiä ja diskursseja.

Tutkimusaineistoni muodostuu kahdesta eri asiakirjasta: Sodankylän kunnan kaivosohjelma (2018) ja Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelma (2006). Keskeisemmässä roolissa on Sodankylän kaivosohjelma. Valitsin Sodankylän kaivosohjelman tutkimusaineistoksi, sillä se antaa näkemyksen kunnan kannasta kaivostoimintaan liittyen. Kaivosohjelma tuottaa ja uusintaa tietynlaista todellisuutta Sodankylästä kuntana, joka rakentaa tulevaisuutensa kaivostoiminnan varaan. Samalla voin tarkastella, miten kaivosohjelmassa käytetty kielenkäyttö ja retoriset valinnat oikeuttavat taloudellisia intressejä ja määrittävät vastuullista luonnonvarapolitiikkaa vihreän siirtymän tavoitteisiin vastaamisessa. Vaikka aineistossa ei käytetä termiä vihreä siirtymä, sen lähtökohdat ja retoriikka esiintyvät asiakirjassa eri sanavalintojen avulla. Kaivosohjelma on laadittu vastaamaan Sodankylän alueella kasvavaan kaivosteollisuuden kysyntään. Tämä kysyntä on osa vihreää siirtymää, jossa EU pyrkii energiariippumattomuuteen ja fossiilivapaaseen tuotantoon. Euroopan komissio on nimennyt Sakatin kaivoshankkeen yhdeksi EU:n strategisesti merkittäviksi hankkeiksi vihreän siirtymän raaka-aineiden saatavuuden kannalta (Räsänen 24.3.2025). Tästä johtuen kaivosohjelman ja vihreän siirtymän yhteys on perusteltua.

Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelma edustaa alueen luonnonsuojelullista asemaa ja määrittää suojelun tavoitteita. Sodankylän kaivosohjelman ja Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelman analysoimisen avulla voin tarkastella, miten Viiankiaapaa rakennetaan kahden vastakkaisen näkemyksen kautta. Viiankiaapa nähdään samanaikaisesti luonnonsuojelullisesti arvokkaana ja suojeltavana ekosysteeminä, mutta myös kaivosteollisuuteen valjastettavana taloudellisena resurssina. Näiden vastakkaisten diskurssien tarkastelussa kriittinen analyysi on olennainen, sillä se mahdollistaa kielen ja vallan välisten suhteiden analysoinnin (Fairclough 1992, 12).

1.2 Sakatin kaivoshanke

AA Sakatti Mining Oy on brittiläisen kaivosyhtiön Anglo American suomalainen tytäryhtiö, joka vastaa Sakatin kaivoshankkeesta Viiankiaavan Natura 2000 -verkoston ja soidensuojelualueella (Mäkiranta ja Puuronen 2025, 263). Sakatin kaivosyhtiö on kiinnostunut alueesta sen monimetalliesiintymän vuoksi. Anglo American sivujen mukaan alueelta löytyy nikkeliä, kuparia, mutta myös kobolttia, platinaa, palladiumia, kultaa ja hopeaa. Näistä tärkeimpinä ja suurimpina pidetään kuitenkin sen nikkeli ja kupari esiintymiä, jotka ovat olennaisia vihreän siirtymän eri

teknologioille (ks. Reich ja Simon 2025, 141). Hanke on malminetsintä- ja lupavaiheessa. Koeporaukset on aloitettu alueella jo vuonna 2006 (Mäkiranta & Puuronen 2025, 263). Vuonna 2025 Euroopan komissio nimesi Sakatin kaivoshankkeen strategiseksi projektiksi kriittisten raaka-aineiden asetuksen (CRMA) puitteissa. Tämä tarkoittaa, että Sakatin lupaprosessia voidaan käsitellä nopeutetusti ja myös sitä, että hanke voi saada EU:lta rahoituksen. (Räsänen 2025.) Kaivoshankkeen tuotantovaihe on suunniteltu aloitettavaksi 2030-luvun alussa, mutta kaivosluvan ja Natura 2000 poikkeusluvan käsittely on edelleen kesken ja edellyttää päätöksiä kansallisella tasolla. Toisaalta EU:n myöntämän kriittisten raaka-aineiden asetuksen avulla valtioneuvosto voi päättää kaivoshankkeen luvasta, mutta hanke on toteutettava yleisen edun kannalta pakottavasta syystä. Kriittisten raaka-aineiden asetus voi mahdollistaa eduskunnalle tämän pakottavan syyn. (Räsänen 2025.)

Suomen luonnonsuojeluliiton ympäristöjuristin Matti Kattaisen mukaan valtioneuvosto voi myöntää kaivosluvan Viiankiaavan Natura 2000- suojelualueen luontoarvoja merkittävästi heikentävälle hankkeelle, jos sille on yleisen edun kannalta pakottava syy ja muita vaihtoehtoja ei ole. Kattainen painottaa, että alueen luontoarvojen korvaaminen on EU:n luontodirektiivien mukaan pakollista. (Mehtonen 2023.) Kaivosyhtiö pyrkii ekologiseen kompensointiin kaivostoiminnasta aiheutuvien luontohaittojen takia. Kompensointi perustuu Inarin ikimetsästä ostettuun tuhansien hehtaarien alueeseen. Tämän avulla yhtiö pyrkii sosiaalisen toimiluvan hankkimiseen. (Mehtonen 2023.)

Viiankiaavalla sijaitseva Sakatin kaivoshanke on herättänyt laajaa huomiota ja julkista keskustelua. Hanke nousi julkisen huomioon kohteeksi erityisesti sen myötä, kun sodankyläläisestä Riikka Karppisesta muodostui kasvot Sakatin kaivoshankkeen vastustamiselle (Assulin 2021). Viime vuosina hanke on ollut julkisuudessa Elokapinan järjestämien mielenosoitusten kautta, jotka ovat osaltaan lisänneet tietoisuutta kaivoshankkeesta. Viiankiaavasta on julkaistu kirja ”Viiankiaapa ikuisesti”, jossa käsitellään alueen historiaa, suokokonaisuuden merkitystä ekosysteemille ja Sakatin kaivoshanketta sekä sen herättämää vastustusta. Tämän lisäksi Facebookista löytyy kaivoksen vastainen ryhmä, jonka sivuilla sanotaan seuraavanlaisesti: ”Pelastetaan yhdessä Natura 2000- ja soidensuojelualueilla rauhoitettu Viiankiaapa. Liity mukaan suojelemaan lajistoltaan Suomen rikkainta aapasuota Sodankylässä!” Kaivoshankkeen vastaista julkista keskustelua yhdistää huoli kahdella luonnonsuojeluasetuksella suojellun aapasuoalueen säilymisestä. Samalla kaivoshankkeen vastaisessa puheessa korostetaan sitä, että mikäli Viiankiaavan kaltaisella luonnonsuojelualueella tehdään poikkeus ja mahdollistetaan mineraalien kaivanta, voi se madaltaa huomattavasti kynnystä muidenkin luonnonsuojelualueiden valjastamista kaivostoiminnalle (Mehtonen 2023). Viiankiaavan pelätään olevan suuntaa näyttävä ennakkotapaus luonnon arvojen heikentymiselle.

Kuva 5. Riikka Karppinen Viiankiaavalla (Kaija Kiuru, valokuvasarjasta Mielenosoitus, 2014)

Kaivoshankkeen vastaisen keskustelun rinnalla on myös hanketta kannattavia näkemyksiä. Myönteiseen lähestymiseen vaikuttaa oleellisesti se, että kaivosala on tällä hetkellä Sodankylän suurin työllistäjä. Vuonna 2023 kunnalla oli melkein seitsemän miljoonaa euroa enemmän tuloja kuin menoja. Työttömyys on myös Sodankylässä Lapin alhaisinta. Lisäksi palkkataso kaivoksissa on hyvä. Sodankylää on kunnostettu uusilla virkistyshankkeilla, kuten kuntoportailla ja hyvinvointikeskuksella. (Elonen 2024.) Toiminnalla on kuitenkin varjopuolensa. Kaivoksesta saadut hyödyt esiintyvät hyvin vähäisinä, kun tarkastellaan sitä, miten se vaikuttaa kunnan elinkeinojen yksipuolistumiseen, alueen luontoon (biodiversiteettiin) ja suoalueen uhanalaisiin lintuihin sekä vesistöihin. Toisaalta on myös tärkeää ymmärtää se, että kaivostoiminta voi jatkua ainoastaan rajoitetun ajan. Sodankylän kunnan talouden kannalta yksipuolinen elinkeinorakenne tekee siitä alttiin suhdannevaihteluille, jolloin pienetkin markkinamuutokset voivat tehdä vahinkoa kunnan taloudelle.

2 Poliittinen ekologia teoreettisena viitekehyksenä

Poliittinen ekologia on monitieteinen teoreettinen viitekehys, joka tarkastelee ympäristöön liittyviä kysymyksiä poliittisten, taloudellisten ja sosiaalisten valtasuhteiden kautta. Se sai alkunsa 1970-luvulla vastareaktionä ympäristöongelmien kapealaiseen tutkimukseen, jossa luonnontieteet olivat vallitsevia käytössä olleita selitysmalleja. Ympäristöongelmia tarkasteltiin irrallisina yhteiskunnallisista rakenteista, jolloin vallan, talouden ja poliittisten päätösten vaikutukset jäivät pitkälti huomioimatta. Poliittisen ekologian termin loivat yhdessä journalisti Alexander Cockburn, antropologi Eric Wolf ja luonnontieteilijä Grahame Beakhurst. (Peet, Robbins ja Watts 2011, 27–28.) Tämän lisäksi sen keskeisiä kehittäjiä ovat olleet Piers Blaikie ja Harold Brookfield. Heidän teoksensa (1987) on usein mainittu poliittisen ekologian perustana. Teoksessa he muun muassa käsittelevät, kuinka maan köyhtyminen ja ympäristön rappeutuminen eivät ole pelkästään luonnollisten prosessien, vaan myös historiallisten, poliittisten ja taloudellisten tekijöiden seurausta. (Blaikie & Brookfield 1987.) Blaikien ja Brookfieldin analyysi loi perustan poliittiselle ekologiaalle korostamalla yhteyttä ympäristömuutosten ja yhteiskunnallisten rakenteiden välillä. Myös Michael Watts ja Richard Peet (2004) ovat olleet keskeisiä poliittisen ekologian kehittäjiä. He painottavat kehityspolitiikan, globalisaation ja valtasuhteiden vaikutuksia ympäristöön.

Poliittinen ekologia ei muodosta yhtenäistä teoriaa, vaan toimii avoimena ja monitieteisenä kenttänä. Se yhdistää näkökulmia muun muassa maantieteestä, antropologiasta, kehitysmaatutkimuksesta ja ekologisesta taloustieteestä (Peet ja Watts 2004, 26). Poliittinen ekologia tarkastelee ympäristöön liittyviä kysymyksiä osana yhteiskunnallisia, poliittisia ja taloudellisia prosesseja. Poliittisen ekologian keskeinen ajatus on, että ekologiset ongelmat eivät ole vain luonnonprosesseja tai innovatiivisia haasteita, vaan ne heijastavat ja uusintavat olemassa olevia valtarakenteita ja yhteiskunnallisia eriarvoisuuksia (Peet ja Watts 2004, 27). Ympäristökysymykset ovat siis aina myös poliittisia kysymyksiä. Poliittinen näkökulma mahdollistaa paikallisten ympäristökysymysten ja globaalien valtarakenteiden välisten suhteiden tarkastelemisen. Tämä tekee siitä erityisen hyödyllisen viitekehyksen myös Suomen kaltaisessa maassa, jossa luonnonvarojen hyödyntäminen vihreän siirtymän ja energiapolitiikan nimissä liittyvät laajempaan keskusteluun oikeudenmukaisuudesta, resurssien jakautumisesta ja kestävästä maankäytön hallinnasta.

Poliittisen ekologian keskiössä on vallan analyysi, jossa tarkastellaan kuka päättää luonnon käytöstä ja millä perusteilla. Valta ja hallinta eivät ilmene pelkästään lainsäädännössä tai viranomaispäätöksissä, vaan myös siinä, millaisia arvoja ja tietoja pidetään legitimeinä ympäristön

hallinnassa. Tämän vuoksi poliittinen ekologia kiinnittää erityisesti huomiota siihen, miten paikalliset yhteisöt pääsevät osallistumaan päätöksentekoon. (Leff 2017, 244.)

Poliittisen ekologian näkökulmasta vihreä siirtymä ei ole neutraali eikä ristiriidaton prosessi. Vihreän siirtymän tavoitteena on vastata ilmastonmuutokseen ja tehdä yhteiskunnista fossiilivapaita sekä ekologisesti kestäviä. (Emt., 244–245.) Siirtymä kuitenkin monissa tapauksissa uusintaa olemassa olevia valtarakenteita, taloudellista eriarvoisuutta ja ympäristön hyödyntämiseen liittyvää uuskolonialismia (emt., 242). Poliittinen ekologia tarkastelee, ketkä hyötyvät vihreästä siirtymästä ja ketkä sitä vastoin joutuvat kokemaan haittoja niin ekologisesti kuin sosiaalisesti. Vihreä siirtymä vaatii harvinaisia maametalleja, akkumineraaleja ja muita luonnonvaroja, joita halutaan etsiä vähän asutetuilta alueilta. Pohjois-Suomessa, kuten Sodankylän alueella sijaitseva Viiankiaapa, on joutunut kansallisten ja kansainvälisten kaivosintressien kohteeksi vihreän siirtymän nimissä. Vaikka tavoitteena on kestävä kehitys, luonnonvarojen käyttö voi johtaa paikallisten yhteisöjen marginalisoitumiseen päätöksenteossa, luontosuhteen heikkenemiseen ja yksipuoliseen talousrakenteeseen (Avila 2018). Tämä herättää kysymyksen ympäristöoikeudenmukaisuudesta ja siitä, miten vihreän siirtymän kustannukset jakautuvat alueellisesti ja sosiaalisesti. Poliittinen ekologia tuo esiin sen, miten vihreä teknologia ja kestävyystavoitteet voivat siirtää ympäristöongelmia tulevaisuuteen, paikasta toiseen tai ryhmältä toiselle (Wood Hansen ja Van den Bergh 2024, 3, 6).

2.1 Resurssikirous ja ongelmien siirtäminen

Resurssikirous viittaa paradoksiin, jossa yksittäisten luonnonvarojen merkittävä hyödyntäminen ei johda kestäväan vaurauteen, vaan pikemminkin taloudelliseen epävakauteen, poliittisiin jännitteisiin ja ympäristön ylikuormitukseen (Shaffer ja Ziyadov 2012, 19). Luonnonvarojen tuottamat suuret ja nopeasti kasvavat tulot voivat heikentää talouden monipuolistumista, sillä valtioiden ja yritysten kannustimet ohjautuvat helposti yksipuoliseen elinkeinoon. Tämä tekee taloudesta haavoittuvan maailmanmarkkinahintojen vaihteluille ja lisää taloudellista epävakautta. Luonnonvaroista saatavat taloudelliset hyödyt keskittyvät usein monikansallisille kaivosyhtiöille, joilla on toimintaa useissa maissa. Viiankiaavalla Sakatin kaivoshanketta operoi monikansallinen kaivosyhtiö Anglo American. Poliittisen ekologian teorian avulla voidaan tarkastella, miten resurssikirous on ennen kaikkea valtasuhteiden ja hallinnan kysymys. Toisin sanoen kuka päättää luonnonvarojen hyödyntämisestä ja myös siitä, miten hyödyt ja haitat jakautuvat. Resurssikirouksen vaikutukset näkyvät ensisijaisesti

paikallisesti. Kaivosteollisuuden painottaminen kunnallisessa kehityspolitiikassa voi vahvistaa resurssikirousta, jossa lyhyen aikavälin taloudelliset hyödyt, kuten työllisyysvaikutukset ja verotulot, asetetaan etusijalle pitkän aikavälin seurausten kustannuksella. Tällöin lyhytnäköinen talouskasvu asetetaan ekologisen kestävyuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edelle (Shaffer ja Ziyadov 2012). Poliittinen ekologia mahdollistaa tarkastelun resurssikirouksesta taloudellisena ongelmana.

Sodankylän kunta toimii ajankohtaisena resurssikirouksen näyttämönä, sillä kunnassa sijaitsevan Boliden-Kevitsan kaivoksen lähestyvät muutosneuvottelut uhkaavat kunnan taloutta ja työllisyyttä. Kevitsan kaivoksella irtisanomisuhan alla on 285 henkilöä, mutta myös työnkuvan muutokset ja lomautukset ovat mahdollisia. Boliden perustelee muutosneuvotteluiden johtuvan kaivosveron uudistuksesta, jossa kaivosmineraalivero moninkertaistui. (Viinikka ja Tiihonen 2026.) Kaivosveron uudistus on muuttanut kaivosten verotuottojen jakautumista, siten, että kunnille jää jatkossa 30 prosenttia verotuotoista, kun aiemmin osuus oli 60 prosenttia. Samalla valtion osuus nousi 70 prosenttiin. (Passoja ja Savusalo 2026; Vähäsarja ym. 2025.) Sodankylän kunta elää pitkälti kaivoksista tulevista palkka- ja verotuloista, joten mahdolliset irtisanomiset vaikuttavat vääjäämättömästi kunnan talouteen (Passoja ja Savusalo 2026). Kevitsan kaivoksen aloittamat muutosneuvottelut luovat riskin kunnan talouden ajautumisesta taloudelliseen tyhjiöön. Tyhjiön välttämiseksi kunnan tulee löytää korvaava työllisyyden ja verotulojen lähde.

Kevitsan kaivos osoittaa kaivostoiminnan epävarmuuden. Kaivoksien tuotantovaihe on rajallista, mutta myös nopeasti muuttuvat markkinasuhdanteet ja poliittiset sekä taloudelliset muutokset, kuten uudistettu kaivosvero, voivat horjuttaa niiden toimintaa. Kaivosteollisuus ry:n toiminnanjohtaja Pekka Suomela uskoo, että mineraalivero vaikuttaa kaivosyhtiöiden haluun sijoittaa Suomeen. Kaivosveron uudistus ei ole kuitenkaan vaikuttanut Sakatin kaivoshankkeen edistämiseen. Valtion omistama Business Finland on myöntänyt täyden 150 miljoonan euron verotuen Sakatin kaivosyhtiölle. (Saavalainen 2025.) Valtion 150 miljoonan verotuki ja EU:n myöntämä kriittisten raaka-aineiden strateginen status, osoittavat, että Sakatin kaivoshanke nähdään strategisesti merkittävänä ja siitä syystä sen toteutuminen pyritään mahdollistamaan poliittisista muutoksista huolimatta.

Kaivosverouudistus muuttaa olennaisesti hyötyjen jakautumista toimijoiden välillä. Uudistetussa kaivosverossa suurin osa kaivosveron tuotoista ohjautuu valtiolle, kun puolestaan kunnalle jäävä osuus tuottaa vähemmän taloudellista hyötyä. Kunnalle koitua hyötyjen ja haittojen välinen epätasapaino lisääntyy, koska kaivostoiminnalla ja sen vaatimalla infrastruktuurilla on merkittäviä vaikutuksia ympäristöön. Poliittisen ekologian näkökulmasta alue asetetaan veromuutoksella asemaan, jossa se toimii hyödynnettävänä resurssina, josta saatavat hyödyt jakaantuvat epätasaisesti

yrityksen, valtion ja paikallisten tasojen välillä. Sakatin kaivoshankkeen kohdalla paikalliset joutuvat osallistumaan kaivoshankkeen edistämiseen verojen maksamisen kautta, kun valtion omistama Business Finland päätti tukea Sakatin kaivoshanketta 150 miljoonalla eurolla. Kyseinen rahoitus koostuu verovaroista, jolloin Sakatin kaivoshanketta edistetään yhteiskunnan varoin. Yksilöt joutuvat siis maksamaan elinympäristölleen aiheutuvista haitoista, samalla kun toiminnan suurimmat taloudelliset hyödyt ohjautuvat kansainväliselle Anglo American kaivosyhtiölle ja valtiolle. Paikalliselle tasolle jäävät hyötyjen sijaan kaivostoiminnan ympäristövaikutukset, taloudellinen epävarmuus sekä riippuvuus uusista hankkeista. Tässä mielessä luonnonvarojen hyödyntäminen merkitsee kunnan ajautumista toistuvaan sykliin, jossa taloudellista vakautta ja elinvoimaa ylläpidetään uusien kaivoshankkeiden avulla.

Ongelmien siirtäminen viittaa tilanteisiin, joissa ongelman ratkaisu synnyttää uusia ongelmia toisaalla. Ongelmat voivat siirtyä myös toiselle tasolle tai siirtyä ajallisesti ja sosiaalisesti. (Wood Hansen ja Van den Bergh 2024, 3, 6.) Laajojen ongelmien ratkaiseminen lyhytkatseisilla ratkaisuilla johtaa lopulta ongelmien siirtämiseen. Vihreässä siirtymässä ilmastonmuutoksen luomiin pitkäkestoisin ja laajoihin ongelmiin pyritään löytämään ratkaisuja nopeilla ja lyhytkatseisilla keinoilla, jotka saattavat hetkellisesti olla tehokkaita, mutta jotka eivät kykene ratkaisemaan ongelmien juurisyytä. Tällöin ne kasaavat ongelmia tulevaisuuteen. (Girgic ym. 2025, 2.)

Ilmastonmuutoksen hillintään tähtäävä vihreä siirtymä tarjoaa ongelmien siirtämisestä konkreettisen esimerkin. Vaikka siirtymä pois fossiilisten polttoaineiden käyttämisestä on ekologisesti välttämätöntä, sen toteutus (esimerkiksi akkumineraalien ja harvinaisten maametallien louhinta) aiheuttaa merkittäviä ympäristöhaittoja ja sosiaalista kuormitusta (Carr-Wilson ym. 2024, 2). Usein ongelmien siirtäminen jää näkymättömäksi päätöksenteossa, kun paikalliset vaikutukset ovat toissijaisia globaaleihin hyötyihin nähden. Tällöin esimerkiksi luonnonsuojelualueet, kuten Viiankiaapa, voivat muuttua hyödynnettäviksi resursseiksi, kun niiden ekologinen ja kulttuurinen arvo jäävät kansainvälisten ilmastotavoitteiden jalkoihin.

Sodankylän kunnassa ongelmien siirtäminen ilmenee siinä, miten vihreän siirtymän globaalit tavoitteet siirtävät ympäristökuormitusta paikalliselle tasolle. Kunnan strategisissa tavoitteissa korostetaan uusien kaivosten avaamista erityisesti Viiankiaavan alueelle. Mikäli Sakatin kaivoshanke toteutuu ja myöhemmin suljetaan, kunnalle syntyy tarve etsiä korvaavaa toimintaa jälleen kaivostoiminnan muodossa. Tällöin kunta on jälleen samassa tilanteessa, jossa sen täytyy etsiä seuraavaa "ratkaisua", mikä jatkaa ongelmien siirtämistä tulevaisuuteen. Tämän kaltainen kehitys ei ainoastaan altista kuntaa taloudelliselle epävakaudelle, vaan myös ympäristöriskeille, kuten suojelualueiden tuhoutumiselle ja luonnon monimuotoisuuden heikkenemiselle. Liiallinen

riippuvuus kaivosteollisuudesta altistaa Sodankylän suhdannevaihteluille ja ulkopuolisten toimijoiden päätöksille. Sodankylän esimerkki osoittaa kuinka ongelmien siirtäminen ja resurssikirous vahvistavat toisiaan: lyhyen aikavälin ratkaisut sysäävät pitkäaikaisia seurauksia eteenpäin, ja kunnallinen kehitys nojaa yhä kapeampaan talousrakenteeseen, mikä tekee siitä haavoittuvan ja kestäättömän.

3 Aineisto ja menetelmät

Tutkimukseni pääaineistona toimii Sodankylän kunnan kaivosohjelma (2018). Kaivosohjelma on kunnallisen päätöksenteon tasolla keskeinen asiakirja, sillä se linjaa kaivostoiminnan asemaa kunnan kehityspolitiikassa ja esittelee, millaista tulevaisuutta kunta rakentaa luonnonvarojen hyödyntämisen suhteen. Kaivosohjelma on myös ajallisesti ja yhteiskunnallisesti merkittävä asiakirja. Vaikka se on jo muutamia vuosia vanha, se on laadittu aikana, jolloin Sodankylässä on käyty aktiivista keskustelua Sakatin kaivoshankkeesta. Vuonna 2018 Sakatin kaivoshanke oli edennyt ympäristövaikutustenarvioinnin (YVA) vaiheeseen (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 7).

Kaivosohjelman avulla voin tarkastella, miten kunta tuottaa kunnallisen strategisen tulkinnan vihreästä siirtymästä ja siten kytkee laajemman muutoksen alueelliseen ja kansalliseen elinkeinopolitiikkaan. Lisäksi voin analysoida, miten resurssikiros ja ongelmien siirtäminen esiintyvät paikallisessa kontekstissa ja millä tavoin luonnonvaroihin liittyvä politiikka rakentuu kielellisesti. Ohjelma konkretisoi vihreän siirtymän paradoksin: vaikka ohjelma puhuu kestävästä kaivostoiminnasta, se samalla uusintaa talouskasvua ja resurssien hyödyntämistä korostavaa ajattelutapaa. Se ei ainoastaan kuvaa kaivostoimintaa neutraalina elinkeinona, vaan myös normalisoi sen kunnan hyvinvoinnin ehtona. Näin ollen se on erinomainen kohde poliittisen ekologian analyysille.

Kaivosohjelman lisäksi aineistonani on Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelma (2006), joka tuo analyysiini toisenlaisen näkökulman. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa ei tarkastella taloudellisia tai poliittisia tavoitteita, vaan se perustuu suojelupolitiikkaan ja ekologisiin arvoihin. Dokumentti määrittelee Viiankiaavan Natura 2000 -alueena, jonka ensisijaisena tarkoituksena on turvata luonnon monimuotoisuus ja noudattaa kansainvälisiä ja kansallisia ympäristönsuojelun velvoitteita (Metsähallitus 2006, 23). Aineiston pohjalta tarkastelen, miten luonnonvarojen hyödyntämistä ja luonnonsuojelua perustellaan eri tavoin. Aineisto tuo esiin, millaisia jännitteitä ja vallankäytön muotoja vihreän siirtymän toteuttamiseen liittyy paikallistasolla.

Viiankiaapa on ympäristö, jossa kaksi EU-tason poliittista linjausta kohtaavat ja joutuvat ristiriitaan. Se kuuluu EU:n linjaamaan Natura 2000 -verkostoon, jonka tavoitteena on turvata Euroopan luonnon monimuotoisuus ja suojella ainutlaatuisia luontotyyppejä (Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelma 2006). Toisaalta Viiankiaapa on myös osa EU:n vihreän siirtymän politiikkaa, jossa mineraalivarannot nähdään välttämättöminä ilmastoneutraalin yhteiskunnan siirtymisen kannalta (Euroopan komissio 2026). Nämä poliittiset linjaukset painottavat erilaista käsitystä

ympäristönsuojelusta ja ilmastonmuutoksen hillitsemisestä: vihreä siirtymä korostaa luonnon resurssiarvoa ja teknologista ratkaisukeskeisyyttä, kun taas suojelupolitiikka painottaa luonnon itseisarvoa ja ekologista jatkuvuutta. Näiden näkökulmien limittyminen Viiankiaavalla muodostaa tutkimukseni kriittisen ytimen.

Aineiston kokoaminen osoittautui tutkimusprosessin alkuvaiheessa haastavaksi. Aluksi tavoitteenani oli hyödyntää ajankohtaista kunnallista strategiadokumenttia, kuten Sodankylän kuntastrategiaa, joka kuvaisi kunnan lähtökohtia ja näkemyksiä kaivosteollisuuden kehittämistä. Kunnan verkkosivuilta löytyi lyhyehkö strategiadokumentti, joka ei sellaisenaan ollut riittävä tutkimusaineistoksi. Tämän vuoksi olin yhteydessä useisiin Sodankylän kunnan viranomaisiin selvittääkseni, olisiko saatavilla laajempaa strategiadokumenttia, jossa kunnan näkemykset kaivosteollisuudesta ja luonnonvarapolitiikasta tuotaisiin esiin. Kunnan viranomaisten mukaan uusi kaivosohjelma on parhaillaan valmisteilla ja sen julkaisu oli suunniteltu 2025 loppuvuodelle. Heidän mukaansa valmisteilla oleva kaivosohjelma on ainoa asiakirja, jossa on kunnan ajankohtainen näkemys kaivosteollisuudesta. Valmisteilla olevaa kaivosohjelmaa ei ollut tutkimushetkellä saatavilla, joten päädyin käyttämään vuosille 2018–2021 laadittua kaivosohjelmaa, joka oli tutkimushetkellä ainoa kokonaisvaltainen asiakirja, jossa kunta esittää näkemyksensä luonnonvarapolitiikasta, elinkeinorakenteesta ja kaivosteollisuuden roolista paikallisessa kehityksessä.

Kaivosohjelman julkaisuajankohtana Sakatin kaivoshanke oli ympäristövaikutusten arviointimenettelyn (YVA) piirissä. Kevääseen 2026 mennessä hanke on YVA:n, päivitetyn Natura-arvioinnin osalta hyväksytty. Seuraavaksi hankkeen etenemisessä on kunnan kaavoituspäätös. Sodankylän kunnan tulee päättää, laatiiko ja hyväksyykö se kaivostoiminnan mahdollistavan kaavan. Ilman kunnan hyväksymää kaavaa kaivoshanke ei voi edetä toteutusvaiheeseen. Varsinaisista luvista, kuten ympäristöluvasta ja kaivosluvasta, päättävät valtion viranomaiset (aluehallintovirasto, Tukes, ympäristöhallinto). Lisäksi valtioneuvosto ratkaisee mahdollisen Natura-alueeseen liittyvän poikkeamisen. Vasta kun kaikki päätökset ja luvat ovat myönteisiä, kaivoshanke voi toteutua. (Lapin liitto 2026.) EU:n antama kriittisten mineraalien status voi antaa valtioneuvostolle mahdollisuuden hyväksyttää Natura-alueeseen liittyvä poikkeamislupa (Hartikainen 2025). Vaikka kaivosohjelma ei enää kaikilta osin vastaa Sakatin kaivoshankkeen nykytilannetta, se tarjoaa kuitenkin näkökulman siihen, millä tavoin kunta on aiemmin perustellut suhdettaan kaivosteollisuuteen.

3.1 Sodankylän kaivosohjelma 2018–2021

Sodankylän kaivosohjelman tavoitteena on ohjata Sodankylän kunnan omaa toimintaa kaivannaisalan kehittämisessä ja edunvalvonnassa sekä määritellä sen roolia osana kunnan elinkeino- ja aluekehitystä. Kaivosohjelma on hallinnollinen suunnitelma, joka ohjaa päätöksentekoa ja viestii kunnallisen hallinnon tavoitteita niin paikallisille asukkaille, yrityksille kuin kansallisille ja kansainvälisille toimijoille. (Sodankylän kunnan kaivosohjelma 2018, 4–5.) Ohjelma koostuu sekä strategisista linjauksista että yksityiskohtaisista toimenpide-ehdotuksista, joilla pyritään vahvistamaan Sodankylän asemaa kaivosmyönteisenä kuntana (emt.). Ohjelmassa todetaan, että Sodankylä haluaa profiloitua aktiivisena ja vastuullisena kaivoskuntana, joka tukee kestäväää elinkeinopolitiikkaa ja hyödyntää luonnonvaroja paikallisen hyvinvoinnin lisäämiseksi. (emt., 9.) Ohjelmassa käsitellään kaivannaisalan eri osa-alueita: työllisyyttä, koulutusta, infrastruktuuria, yritystoimintaa, ympäristövaikutuksia sekä yhteistyötä eri sidosryhmien kanssa (emt.).

Kaivosohjelma on laadittu yhteistyössä Sodankylän kunnan, Lapin liiton, ELY-keskuksen, kaivosyhtiöiden (AA Sakatti Mining ja Boliden-Kevitsa), paikallisten toimijoiden (poronhoito, matkailu, kalatalous, seurankunta paikalliset järjestöt ja yrittäjät) ja viranomaisten kanssa (emt., 5, 23). Sisällöllisesti ohjelmassa korostuvat kasvun, elinvoiman ja vastuullisuuden käsitteet, jotka toistuvat eri osioissa ja luovat yhteisen retorisen kehyksen. Näiden käsitteiden kautta kunnasta rakennetaan kuvaa, joka kykenee hyödyntämään luonnonvaroja kestävästi, mutta samalla taloudellisesti ja tehokkaasti. Ohjelman käsitteiden ja retoriikan avulla on mahdollista löytää viittaus vihreään siirtymään, jossa ympäristö- ja ilmastotavoitteet kytkeytyvät taloudellisen kilpailukyvyn ja kehityksen kieleen. Poliittisen ekologian näkökulmasta tämä on olennainen havainto, sillä se osoittaa, miten globaali ympäristödiskurssi muuntuu paikalliseksi talouspuheeksi (Nygren 2009, 159).

Ohjelman diskurssit eivät ole ainoastaan osa kunnallishallinnon viestintää, vaan ne rakentavat ideologista perustaa, sille millainen toiminta kunnassa on toivottavaa ja hyväksyttävää. Näin kaivosohjelma toimii sekä tiedon että vallan välineenä, mikä tekee siitä keskeisen analyysin kohteen poliittisen ekologian ja kriittisen diskurssianalyysin kannalta. Poliittisen ekologian avulla ohjelmaa voi lähestyä asiakirjana, jossa paikalliset, kansalliset ja globaalit intressit kohtaavat. Kaivosohjelma toimii myös vertailukohtana toiselle aineistolleni, Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelmalle, joka edustaa toista tapaa jäsentää alueen merkitystä. Hoito- ja käyttösuunnitelma puhuu luonnon itseisarvosta, kun kaivosohjelma kehystää luonnon resurssina ja kunnallisena elinvoiman lähteenä. Näin aineistot muodostavat jännitteen ja ristiriidan, jonka kautta voin tarkastella, miten vihreän siirtymän tavoitteet, luonnonsuojelu ja talous kietoutuvat toisiinsa.

3.2 Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelma

Aineiston toisena asiakirjana on Metsähallituksen laatima Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelma (2006). Hoito- ja käyttösuunnitelma on laadittu osana EU:n Life-Luonto -hanketta nimeltä ”Keski-Lapin linnustollisesti arvokkaiden aapasoiden suojelu ja käyttö”. Hankkeen on vahvistanut ympäristöministeriö. Hoito- ja käyttösuunnitelma on ensimmäinen Viiankiaavan Natura 2000 -alueelle laadittu luonnon käyttöä, suojelua ja hoitoa ohjaava asiakirja (Metsähallitus 2006, 7–9.) Suunnitelman ensisijaisena tavoitteena on säilyttää Viiankiaavan suoluonto luonnontilaisena ja turvata sen monimuotoisuus, mikä heijastaa Natura 2000 -verkoston suojeluperiaatteita (emt., 23). Se on hallinnollinen ja ekologinen suunnitteluasiakirja, joka toimii sekä suojelun perusteluna että käytännön ohjeena viranomaisille, retkeilykäytölle ja suojelutoimille (emt., 9). Asiakirjassa mainitaan, että Viiankiaapa on laaja ja ekologisesti arvokas suoalue Sodankylässä ja se on luokiteltu Natura 2000 -alueeksi sen poikkeuksellisen monimuotoisen luontotyyppeiden ja lajiston vuoksi (emt., 7, 22). Näin ollen hoito- ja käyttösuunnitelma painottaa erityisesti ekologisten arvojen säilyttämistä ja maankäytön rajoittamista, mikä tekee siitä lähtökohtaisesti hyvin erilaisen dokumentin verrattuna Sodankylän kaivosohjelmaan. Hoito- ja käyttösuunnitelma tarjoaa mielenkiintoisen kontrastin kaivosohjelmalle.

Hoito- ja käyttösuunnitelmassa määritellään alueen suojelliset arvot, uhkatekijät sekä toimenpiteet luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi (emt.). Alueen luonnontilan ja uhanlaisten lajien kannalta haitallisia tekijöitä nähdään olevan muun muassa metsästys ja rakentaminen eli maankäyttö (emt., 23). Aineistossa ei mainita kaivosteollisuutta, vaan maankäytön esimerkkinä käytetään metsätaloutta: ”Metsähallituksen periaatepäätöksen mukaisesti soidensuojelualueiden metsissä ei harjoiteta metsätaloutta ja alueen metsät säilytetään luonnontilaisina.” (emt., 25). Kaivosteollisuuden puuttumisesta huolimatta, asiakirjassa painotetaan, että kaikenlaiset lajistoa häiritsevät ja luonnontyyppjä muuttavat tekijät tulee pitää mahdollisimman vähäisinä (emt., 23). Tällä viitataan tekijöihin, kuten maankäyttöön, rakentamiseen ja metsätalouteen, jotka voivat muuttaa alueen ekologisia prosesseja ja heikentää luonnontilan säilyttämistä. Uhkatekijöiden ohella hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitetään konkreettisia hoito- ja käyttötavoitteita, kuten alueen käytön ohjaamista ja suon tilan säilyttämistä (emt., 22–23). Asiakirjan kielenkäyttö on tieteellistä ja hallinnollista, missä korostuu luonnontieteellisen asiantuntijuus. Kielellisesti suunnitelma tuottaa Viiankiaavan luontokäsityksen, jossa luonto näyttäytyy suojelun kohteena ja hallittavana järjestelmänä, jonka arvo määrittyy ekologisen tutkimustiedon kautta. Tämä poikkeaa

kaivosohjelman hallinnollisesta ja taloudellisesta retoriikasta, jossa painotetaan luonnon elinvoimaa, kehitystä ja hyödyntämistä.

Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelman avulla voin tuoda esiin Viiankiaavan luonnonsuojelullista perustaa ja tarkastella EU:n päätöksentekoon liittyvää ristiriitaisuutta. Aineisto edustaa vastakkaista diskursiivista kehystä kuin Sodankylän kunnan kaivosohjelma. Kaivosohjelma käyttää taloudellista ja hallinnollista kieltä, kun taas käyttösuunnitelma käyttää ekologista ja tieteellistä kieltä. Näin se mahdollistaa vertailevan ja kriittisen analyysin siitä, miten sama alue rakentuu eri diskursseissa erilaiseksi todellisuudeksi. Lisäksi hoitosuunnitelma tuo tutkimukseen näkökulman, joka usein jää kunnallisen päätöksenteon ulkopuolelle.

Sekä Sodankylän kaivosohjelma että Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelma ovat viranomaisdokumentteja, mutta niiden lähtökohdat, tavoitteet ja jossakin tapauksissa kohdeyleisöt poikkeavat toisistaan. Kaivosohjelma on laadittu ensisijaisesti poliittisen päätöksenteon ja aluekehityksen tueksi, kun taas hoito- ja käyttösuunnitelma on suunnattu ympäristöviranomaisille, tutkijoille ja suojelun toteuttajille. Tämä ero on merkittävä, sillä se heijastuu dokumenttien kieleen, rakenteeseen ja vallankäyttöön. Toisistaan poikkeavien asiakirjojen avulla voin tarkastella, miten vihreän siirtymän ja luonnonsuojelun välinen ristiriita rakentuu hallinnollisten tekstien kautta. Aineostojen rinnakkainen tarkastelu tekee näkyväksi sen, miten luonnon, talouden ja vallan suhteita määritellään ja perustellaan eri hallinnollisissa konteksteissa. Kaivosohjelma pyrkii tekemään luonnonvarojen hyödyntämisestä osan kestävästä kehityksestä, hoito- ja käyttösuunnitelma asettaa rajoja tälle kehitykselle luonnon itseisarvon näkökulmasta. Näin ne tuottavat kaksi erilaista todellisuutta samasta paikasta.

3.3 Kriittinen diskurssianalyysi

Valitsin kriittisen diskurssianalyysin tutkimusmenetelmäksi. Sen avulla tarkastelen, miten keskeiset käsitteeni resurssikriisi ja ongelmien siirtäminen ilmenevät ja rakentuvat kunnallisissa ja hallinnollisissa teksteissä. Kriittinen diskurssianalyysi on osa laajempaa diskurssianalyttistä tutkimusmenetelmää, jonka tavoitteena on ymmärtää, miten kieli rakentaa sosiaalista todellisuutta ja ihmisten käsityksiä maailmasta. Se ei tarkastele kieltä pelkkänä viestinnän välineenä, vaan merkityksiä tuottavana ja todellisuutta muokkaavana toimintana. Kielenkäyttö ei siis ainoastaan kuvaa olemassa olevaa todellisuutta, vaan myös ylläpitää ja muuttaa sitä. (Suoninen 1992, 125.) Diskurssianalyysin avulla voidaan analysoida kirjoitettua tai puhuttua tekstiä, jotka tuottavat

yhteiskunnallisia merkityksiä, normeja ja valtasuhteita. (Jokinen, Juhila ja Suoninen 2016, 26.) Sen taustalla on ajatus sosiaalisesta konstruktionismista, jonka mukaan kielenkäyttö ei pelkästään heijasta todellisuutta, vaan on osa sen rakentumista (Jokinen, Juhila ja Suoninen 1999, 10). Diskurssianalyysi on väljä teoreettinen ja metodinen viitekehys, joka sisältää useita suuntauksia. Tämän vuoksi diskurssianalyysiä voidaan soveltaa monella tavalla riippuen tutkimuksen tavoitteista ja aineistosta. (Jokinen, Juhila ja Suoninen 2016, 25.)

Diskurssianalyysin kehitykseen ovat vaikuttaneet useat eri tieteenalat ja teoreetikot. Sen juuret ulottuvat kielitieteisiin, sosiologiaan, antropologiaan, psykologiaan ja kulttuurintutkimukseen. Menetelmän keskeisiä vaikuttajia ovat olleet muun muassa Michel Foucault ja Norman Fairclough, (Fairclough 1992, 12–36.) Foucault näkee diskurssit historiallisesti rakentuneina järjestelminä. Diskurssit määrittävät, mitä tietyssä ajassa ja paikassa voidaan sanoa (Foucault 2005, 39–40). Foucaultin mukaan valta ja tieto kietoutuvat yhteen, sillä valta ei ainoastaan rajoita, vaan myös tuottaa todellisuutta. Se luo tietoa, normeja ja identiteettejä, jotka ohjaavat ihmisten ajattelua ja toimintaa. Täten diskurssi ei ole pelkkää puhetta, vaan kokonainen järjestelmä, joka muovaa todellisuutta ja mahdollisuuksia. Tämä näkökulma on ollut merkittävää etenkin yhteiskunnallisten ja poliittisten ilmiöiden tutkimuksessa sillä se paljastaa, miten kielen kautta tuotetaan ja ylläpidetään valtasuhteita. (Foucault 2005, 39–42.)

Norman Fairclough kehitti kriittisen diskurssianalyysin 1990-luvulla. Hänen mukaansa kielenkäyttö on sosiaalinen teko, joka on kytköksissä yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja instituutioihin (Fairclough 1992, 63). Faircloughin mukaan diskurssit paitsi heijastavat yhteiskunnallisia valtasuhteita, mutta myös uusintavat niitä. Hänen kolmivaiheinen analyysimallinsa tarjoaa työkalun tarkastella, miten teksti kytkeytyy vallankäyttöön ja laajempiin ideologisiin rakenteisiin. Mallissa tarkastellaan kolmea tasoa: tekstiä, diskursiivisia käytäntöjä ja sosiaalisia käytäntöjä (emt., 71–73). Näin voidaan analysoida paitsi tekstin sanavalintoja ja retorisia keinoja, mutta myös yhteiskunnallisia rakenteita, jotka vaikuttavat tekstin tuottamiseen ja tulkintaan. Foucaultin ja Faircloughin näkemyksiä yhdistää käsitys kielestä yhteiskunnallisen todellisuuden rakentajana. Kielen avulla ihmiset ja instituutiot määrittävät, mitä asioita pidetään totena, hyväksyttävänä tai mahdollisena. Diskurssianalyysin avulla voidaan jäsentää, miten nämä merkitykset syntyvät ja miten ne liittyvät laajempiin yhteiskunnallisiin ja poliittisiin rakenteisiin. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 30–31.) Neutraaleiksi mielletyt sanat sisältävät piileviä oletuksia, mutta diskurssianalyysin avulla ne tehdään näkyväksi (emt., 27).

Diskurssianalyysin taustalla oleva sosiaalinen konstruktionismi, jonka mukaan kieli ei ainoastaan kuvaa todellisuutta, vaan myös tuottaa sitä (Jokinen, Juhila ja Suoninen 2016, 17), on keskeinen lähtökohta tutkimuksessani. Kaivosohjelma ja hoito- ja käyttösuunnitelma eivät ole neutraaleja

asiakirjoja, vaan aktiivisesti todellisuutta rakentavia dokumentteja. Ne pyrkivät määrittelemään, mitä pidetään kestäväenä, elinvoimaisena tai vastuullisena toimintana. Tällöin kielenkäyttö toimii vallankäytön välineenä, sillä se ei ainoastaan kuvaa luonnon ja yhteiskunnan suhdetta, vaan myös määrittää sen rajat ja mahdollisuudet. (Emt., 26.) Diskurssianalyysin keskeinen ajatus on, että merkitykset syntyvät diskursseissa, eli vakiintuneissa tavoissa puhua ja nähdä asiat (Foucault 2005, 65). Tutkimuksessani näen diskurssit Foucaultin käsityksen kautta, jossa tieto ja valta ovat kietoutuneet toisiinsa muovaten ympäristön, talouden ja politiikan rajapintoja (emt., 59). Tutkimuksessani rajapinnalla tarkoitan sitä, missä eri yhteiskunnalliset järjestelmät eli ympäristönsuojelu, talous ja politiikka kohtaavat ja limittyvät. Näissä rajapinnoissa määritellään, millainen toiminta on hyväksyttävää ja millaisin perustein luonnonvarojen käyttöä voidaan perustella. Viiankiaavan tapauksessa rajapinta konkretisoituu siinä, miten sama alue voidaan esittää toisaalta luonnonsuojelullisesti arvokkaana kohteena ja toisaalta taloudellisena resurssina.

Täydennän Faircloughin kehittämää kriittistä diskurssianalyysiä foucaultilaisen jälkistrukturalismin näkökulmalla. Tämä näkökulma täydentää Faircloughin kriittistä diskurssianalyysiä korostamalla diskurssien kontekstuaalista luonnetta. Kontekstuaalisuus viittaa siihen, että kielenkäyttöä ei tarkastella irrallisena tai yleispäteväenä, vaan aina suhteessa siihen tilanteeseen ja ympäristöön, jossa sitä käytetään. Tällöin tieto ja merkitykset eivät ole pysyviä tai neutraaleja, vaan ne rakentuvat kielen, diskurssien ja historiallisten käytäntöjen kautta. (Olssen 2003, 194–195.) Sodankylän kaivosohjelmassa käsite kestävyys saa erilaisia merkityksiä kuin Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelmassa, jolloin se rakentaa erilaista todellisuutta esimerkiksi siitä, mitä pidetään kestäväenä luonnonkäyttönä. Jälkistrukturalismin avulla voin analysoida, miten aineistossani käytetty kieli kytkeytyy instituutioihin, lakeihin ja politiikkaan. Kaivosohjelman kielenkäyttö ei ainoastaan kuvaa todellisuutta, vaan aktiivisesti rakentaa sitä suhteessa valtaan, ideologiaan ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin, kuten vihreään siirtymään, globaaleihin ilmasto- ja energiapoliittisiin tavoitteisiin. Toisaalta se mahdollistaa kriittisen lähestymisen siihen, miten Viiankiaavan alue kohtaa ristiriitaisia odotuksia luonnonsuojelualueena, mutta samalla myös resurssiaittana.

Kriittinen diskurssianalyysi eroaa muista diskurssianalyysin lähestymistavoista siinä, että se ei ainoastaan kuvaa diskursiivisia käytäntöjä, vaan pyrkii paljastamaan niiden yhteyden valtasuhteisiin ja ideologisiin järjestelmiin. Toisin sanoen se tutkii, miten kieli tuottaa ja ylläpitää sosiaalisia suhteita, identiteettejä ja maailmankuvia. Lisäksi miten nämä kielelliset käytännöt voivat tukea tai haastaa olemassa olevia yhteiskunnallisia hierarkioita. Kriittinen diskurssianalyysi siis tarkastelee kieltä sekä välineenä että toimintana, sillä se on yhteiskunnallisten merkitysten tuottamisen prosessi ja vallankäytön muoto. (Fairclough 1992, 12.) Kriittisen diskurssianalyysin lähtökohtana on usein oletus

erilaisten alistussuhteiden ja hegemonisten rakenteiden olemassaolosta, joita tutkimuksessa pyritään tekemään näkyviksi (Jokinen, Juhila ja Suoninen 2016, 31).

Faircloughin (1992) kolmitasoinen analyysimalli tarjoaa käytännöllisen tavan lähestyä aineistoa, sillä sen avulla voin tarkastella, miten kieli luo ja uusintaa yhteiskunnallisia valtasuhteita kolmen toisiinsa kietoutuneen tason kautta: teksti, diskursiivinen käytäntö ja sosiaalinen käytäntö. Mallin ensimmäisellä tasolla keskitytään tekstiin eli sen kielellisiin piirteisiin, kuten sanavalintoihin, metaforiin ja retorisiin rakenteisiin. Esimerkiksi millaisia sanavalintoja ja lauseenrakenteita tekstistä löytyy sekä miten asiat esitetään ja missä järjestyksessä argumentit rakentuvat. Toisella tasolla puolestaan tarkastellaan diskursiivisia käytäntöjä, joilla viitataan tekstin tuottamiseen, jakamiseen ja tulkintaan. Toisin sanoen tässä tasossa analysoidaan, kuka tekstin on tuottanut, millä tarkoituksella ja minkälaisien institutionaalisten ehtojen puitteissa. Lisäksi tarkastellaan, miten ja missä teksti on jaettu, kenelle se on suunnattu ja miten sitä tulkitaan. Näin huomio kiinnittyy siihen, miten tekstit toimivat osana yhteiskunnallista ja hallinnollista viestintää. Kolmannella tasolla tutkitaan sosiaalisia käytäntöjä eli ideologisia, poliittisia ja taloudellisia rakenteita, joihin tekstit kytkeytyvät ja joita ne uusintavat. Näin tarkastellaan tekstien yhteiskunnallista kontekstia eli, millaiset poliittiset, kulttuuriset, historialliset olosuhteet vaikuttavat niiden syntyyn ja käyttöön. Lisäksi miten tekstit vahvistavat tai haastavat vallitsevia valtarakenteita sekä tuottavat ja ylläpitävät sosiaalisia normeja (Fairclough 1992, 71–73).

Kolmitasoinen malli on keskeinen tutkimuksessani, koska se mahdollistaa tekstin analyysin yhdistämisen laajempiin yhteiskunnallisiin ja poliittisiin konteksteihin, joita tutkimuksessani ovat taloudelliset intressit, ilmasto- ja energiapolitiikka sekä vihreä siirtymä. Ensimmäisellä tasolla analysoin, millaisin sanavalinnoin ja käsittein kaivosohjelma rakentaa käsityksiä kestävästä kehityksestä. Toisella tasolla tarkastelen, miten aineistoni toimii osana institutionaalisia käytäntöjä: miten kunnan, valtion ja yritysten välinen yhteistyö näyttäytyvät hallinnollisina, teknisinä ja arvopohjaisina toimintoina. Kolmannella tasolla liitän analyysini laajempiin yhteiskunnallisiin ja ideologisiin rakenteisiin, kuten vihreän siirtymän politiikkaan ja luonnonvarojen hallinnan globalisoituneisiin käytäntöihin, jotka määrittävät sitä, millaista kehitystä pidetään toivottavana ja legitimiinä.

Kriittisen diskurssianalyysin avulla kykenen tarkastelemaan, miten aineistossani määritellään luonnon ja talouden suhteita sekä millaisin kielellisin keinoin tuotetaan käsityksiä esimerkiksi kestävästä kehityksestä, elinvoimasta ja vastuullisesta luonnonvarojen hyödyntämisestä. Samalla kriittisen diskurssianalyysin avulla voi tarkastella millaisia näkökulmia marginalisoidaan, kun luonnonvarapolitiikkaa ja paikallista kehitystä perustellaan taloudellisin ja hallinnollisin käsittein.

4 Vihreän siirtymän oikeuttamisen diskurssit

Ensimmäisessä analyysiluvussani tarkastelen, miten Sodankylän kaivosohjelma esittää ja samalla oikeuttaa luonnonvarojen hyödyntämistä vihreän siirtymän avulla. Kaivosohjelmassa esiintyvien sanavalintojen kautta rakennetaan diskurssia, jossa kaivostoiminta esitetään paitsi taloudellisesti välttämättömänä, mutta myös osana globaalia ympäristövastuuta ja ilmastonmuutoksen hillitsemistä (Sodankylän kunnan kaivosohjelma 2018). Tässä mielessä vihreää siirtymää käytetään perusteluna, joka tekee luonnonvarojen hyödyntämisestä moraalisesti hyväksyttävää ja jopa välttämätöntä.

Luvun keskeisenä tavoitteena on tarkastella, miten vihreän siirtymän diskurssi rakentaa hallinnan ja legitimitetin kehyksen, jossa luonnonvarojen käyttö nähdään yhteiskunnallisesti toivottavana. Poliittisen ekologian näkökulmasta tämä tarkoittaa siirtymistä ympäristöhallinnan periaatteisiin, jossa globaalit tavoitteet, kuten EU:n raaka-aine- ja energiastrategiat, muuntuvat paikallisiksi kehitysohjelmiksi ja poliittisiksi käytännöiksi (Nygren 2009, 159). Näin syntyy monitasoinen hallinnan verkosto, jossa taloudelliset ja ekologiset päämäärät kietoutuvat toisiinsa. Luvussa analysoin kolmea toisiinsa kietoutuvaa diskurssia, joiden kautta vihreän siirtymän lähtökohtia rakennetaan: 1. Kestävän kasvun ja elinvoiman diskurssi, jossa taloudellinen kehitys esitetään välttämättömänä ja ympäristön kanssa yhteensopivana. 2. Luonnonvarojen hyödyntämisen diskurssi, jossa kaivostoiminta esitetään osana ilmastonmuutoksen torjuntaa ja vihreää teknologista kehitystä. 3. Hallinnan ja yhteistyön diskurssi, jossa luodaan kuva yhteisestä vastuunkannosta ja riskien hallittavuudesta.

4.1 Kestävä kaivostoiminta

Sodankylän kaivosohjelmassa kestävä kaivostoiminta muodostaa keskeisen retorisen ja ideologisen perustan kaivostoiminnan hyväksyttävyydelle ja sen liittämiseksi osaksi kunnan kestävästä maankäytöstä. Kunnan keskeinen tavoite ilmaistaan jo ohjelman kansilehdellä: ”Tavoitteena taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä kaivostoiminta” (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 2). Kolmeen kestävyysulottuvuuteen viittaaminen antaa vaikutelman tasapainosta, vaikka ohjelman painopiste sijoittuu taloudelliseen kasvuun ja alueen elinvoimaan. Tämä käy ilmi siitä, miten diskurssit elinvoima, kasvu ja kehittäminen esiintyvät ohjelmassa useammin kuin ekologinen tai ympäristö. Sanavalinnat määrittävät kaivostoiminnan kunnan talouden kannalta ensisijaiseksi ja tuottaa vaikutelman siitä, että elinvoiman vahvistaminen on kestävä kehityksen keskeisin päämäärä.

Näin painopiste siirtyy ekologisten vaikutusten tarkastelusta kohti taloudellisia hyötyjä ja hallinnollisia tavoitteita. Taloudellinen painotus ilmenee myös siinä, miten ohjelma korostaa kaivannaisalan merkitystä kunnan elinvoimaisuuden kannalta: ”Kaivostoimiala on yksityisen sektorin yksittäisistä toimialoista merkittävin työpaikkojen määrässä Sodankylässä” (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 7). Työpaikkojen ja elinkeinotoiminnan kasvun korostaminen rakentaa kaivannaisalasta moraalisesti hyväksyttävän ja jopa välttämättömän osan kunnan kehitystä. Kielellisesti kestävyys määrittyy siis taloudellisen kehityksen ja kasvun näkökulmasta, jossa hyvinvointi ja elinvoima nähdään pelkästään taloudellisen kasvun kautta. Poliittisen ekologian näkökulmasta taloudellisen elinvoiman asettaminen ensisijaiseksi on osa laajempaa valtasuhteiden kenttää, jossa luonnonvarojen käyttöä ohjaavat taloudelliset ja poliittiset intressit. Tällöin se, mitä pidetään kestäväenä, määräytyy suhteessa taloudellisiin tavoitteisiin eikä ekologisiin arvoihin. (ks. Peet ja Watts 2004.)

Kestävyyden eri ulottuvuuksien kytkeminen toisiinsa toimii retorisenä strategiana, jolla luodaan vaikutelma yhteensopivuudesta talouden ja ympäristön välillä. Kaivosohjelman kieli muuntaa kestävyuden hallinnalliseksi välineeksi, jossa taloudellinen kasvu esitetään osana ekologista ratkaisua. Vihreä siirtymä ei muuta talouden rakenteita, vaan antaa niille uuden moraalisen perustelun (Fletcher 2010, 176). Sakatin kaivoshankkeen kohdalla luonnonvarojen hyödyntäminen esitetään osana ”kestävää” ilmastopolitiikkaa, vaikka todellisuudessa se merkitsee alueen luonnontilan menettämistä ja köyhtymistä (Metsähallitus 27.8.2025). Kaivosohjelmassa taloudellinen kestävyys määritellään siten, että kaivoshankkeiden vaikutusten tulisi olla myönteisiä kunnalle, mutta myös hyödyttää paikallista elinkeinotoimintaa (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 9). Tässä tapauksessa kestävyuden nähdään olevan kunnan talouden vahvistamista eikä niinkään ekologisen kestävyuden vahvistamista. Kestävä ei tässä kontekstissa siis tarkoita luonnontilan kestävyyttä. Kestävyys- sana valjastetaan taloudellisen intressin taakse, minkä nähdään tuottavan paikallista hyvinvointia.

Kaivosohjelmassa sosiaalinen kestävyys määritellään siten, että kaivostoiminta toteutetaan Sodankylässä tavalla, joka lisää paikkakunnalla asuvien ihmisten hyvinvointia sekä varmistaa, että kaivostoiminnasta aiheutuvat haitat minimoidaan ja korvataan. Kaivostoiminnan haittojen minimoinnin ja korvattavuuden avulla pyritään turvaamaan luontoon pohjautuvien elinkeinojen ja paikallisen kulttuurin toiminta- ja kehittämisedellytykset myös tuleville sukupolville. Ekologinen kestävyys puolestaan määritellään niin, ettei kaivostoiminta saa heikentää luonnon monimuotoisuutta, ja että luontoarvot sekä virkistyskäyttö, kuten kalastus, marjastus ja metsästyminen, turvataan laajasti. (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 9.) Kolmen kestävyysulottuvuuden esitleminen pyrkii rakentamaan toisiaan vahvistavan kokonaisuuden, joka sivuuttaa niiden välisen

ristiriidan. Kaivosohjelmassa määriteltyjä kestävyys tavoitteita ei ole mahdollista saavuttaa samanaikaisesti, sillä taloudellisten tavoitteiden edistäminen heikentää ekologisia päämääriä. Samainen ristiriita on myös Sakatin kaivoshankkeessa: taloudellisten hyötyjen tavoittelu edellyttää luonnonsuojelullisista arvoista tinkimistä.

Kaivosohjelman puhetapa muovaa käsitystä, että taloudellinen kasvu ja ekologinen kestävyys ovat yhteensovitettavissa. Näin mahdolliset ristiriidat talouden ja luonnon välillä häivytetään virallisen kielenkäytön neutraaliuteen. Retoriikka toimii siis ideologisena työkaluna, jonka avulla kestävyys käsite määritellään halutulla tavalla. Diskurssit tukevat määrittelyä rajaamalla, mitä näkökulmia korostetaan ja mitä puolestaan sivuutetaan. Juuri nämä rajaukset muokkaavat sitä, miten sosiaalinen todellisuus rakentuu kielen kautta ja mitä pidetään hyväksyttävänä tai toissijaisena. (Fairclough 1992, 41.) Sodankylän kaivosohjelmassa kielelliset rajaukset näkyvät siinä, miten ekologisen kestävyys painotus siirtyy kohti taloudellisia päämääriä ja samalla jättäen ympäristövaikutukset vähälle huomiolle. Viiankiaapa esitellään aineistossa alueena, joka sijaitsee soidensuojelualueella ja Natura 2000 -alueella. Silti kaivosohjelmassa ei avata näiden suojeluohjelmien merkitystä, mutta sen sijaan huomio kohdistetaan siihen, miten jo aikaisemmat kaivokset, kuten Boliden-Kevitsan kaivos, ovat tuoneet kunnalle taloudellista hyötyä ja lisänneet näin kunnan elinvoimaisuutta. Kevitsan kaivoksesta esitetyt hyödyt koetaan kehittäneen paikallista hyvinvointia. Samalla kunnan esittämissä Kevitsan kaivosta koskevissa kokemuksissa jätetään mainitsematta kaivoksen vaikutukset luonnon ekologisiin arvoihin, kuten ekosysteemeihin. (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 7.) Tällainen valikoiva esitystapa on tyypillinen esimerkki diskursiivisesta rajauksesta, jossa ekologinen huoli jää taka-alalle, ja huomio keskitetään taloudelliseen kehitykseen. Poliittisen ekologian mukaan tämä liittyy kansainvälisiin energiatalouden ja resurssikysymyksien ympärillä oleviin valtasuhteisiin, joissa luonnonvarojen hyödyntämistä ohjaavat taloudelliset ja poliittiset intressit (Nygren 2009, 159).

Kestävyys määrittelyn lisäksi ohjelma rakentaa kestävyys diskurssia hyödyntämällä positiivisesti latautunutta sanastoa ja yleisesti hyväksytyjä käsitteitä, kuten elinvoima, hyvinvointi ja ekologinen. Tästä hyvä esimerkki on: ”Kunnan keskeisempiä tehtäviä on maankäytön suunnittelun avulla edistää kunnan ja kuntalaisten elinvoimaa ja hyvinvointia” (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 11). Lauseen positiivisesti latautuneilla sanavalinnoilla pyritään luomaan ajatus, että luonnonvarojen hyödyntäminen on yhteinen etu (ks. Lassila 2025, 5).

Kieli toimii välineenä, jolla kunta muovaa todellisuutta ja ohjaa sitä, mitä pidetään oikeutettuna paikallisen kehityksen kannalta. Kyse on hallinnan rationaliteetista, jossa diskurssi tuottaa sen, mikä näyttyy hyväksyttävänä (Foucault 2005, 218). Näin pyritään siis vahvistamaan ajatusta kestävästä maankäytöstä, jota ohjelman tapauksessa on kaivostoiminta. Kestävyys käsitteen merkitys on

poliittisen ekologian tutkimuksessa nähty muuttuneen. Kestävyyden käsitettä on aiemmin käytetty välineenä kaivostoiminnan ekologisten seurausten kritiikissä. Nykyään kaivosyhtiöt ovat omaksuneet kestävyyden retoriikan osaksi kaivosteollisuuden strategista viestintää. (Kirsch 2010, 91.) Kestävyysretoriikka toimii keinona hallita ja ehkäistä toimintaan kohdistuvaa kritiikkiä sekä siirtää huomioita pois pitkän aikavälin ympäristöseurauksista kohti teknisiä ratkaisuja ja toiminnan vastuullisuutta (ks. emt., 87).

Kestävyyden idea saa ohjelmassa vahvistusta myös taloudellisen argumentaation kautta: ”Taloudellinen kestävyys tarkoittaa sitä, että kaivoshankkeiden vaikutukset paikallistalouteen ovat myönteiset ja hyödyttävät paikallista elinkeinotoimintaa monipuolisesti” (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 9). Näin ohjelma tuottaa mielikuvaa, jonka mukaan luonnonvarojen hyödyntäminen on paitsi välttämätöntä, mutta myös kunnan hyvinvoinnin kannalta olennaista. Samaa ajatus jatkuu myös ohjelman seuraavissa osioissa, joissa kaivostoiminta liitetään laajempaan alueelliseen kehitykseen: ”Onnistuessaan kestävä kaivostoiminta Sodankylässä on hyödyksi myös laajemmin Lapissa ja koko Suomessa. Paikallisten ja alueellisten hyötyjen saavuttamiseksi tarvitaan yhteistyötä ja kaivoshankekohtaista tarpeiden, vaikutusten ja kestävyyden arviointia, ennakointia sekä pitkällä aikajänteellä kestäviä päätöksiä.” (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 10.) Tämänkaltaiset lausumat eivät pelkästään kuvaa toivottua tulevaisuutta, vaan ne myös tuottavat sen ideologista perustaa. Kaivosohjelman retoriikasta saa kuvan siitä, että Sodankylän kunnan ideologinen perusta pohjautuu kaivosmyönteisyyteen ja luonnonvarojen hyödyntämiseen.

Ohjelman kielenkäyttö rakentaa retorisesti moraalisen perustelun kaivosteollisuuden oikeuttamiselle ja tekee taloudellisista intresseistä luonnollisia ja yhteisen edun mukaisia (ks. Peet ja Watts 2004, 26; Lassila 2025, 5). Kuten olen jo aiemmin maininnut, ohjelmassa käytetty kieli ei ainoastaan kuvaa taloudellisia tavoitteita, vaan myös määrittää, mitä kestävyys tarkoittaa ja kenen näkökulmasta se määritellään. Ympäristökysymykset ovat aina poliittisia, koska ne määrittelevät kuka saa päättää luonnonkäytöstä ja millä ehdoilla (Leff 2017, 244). Sodankylän kaivosohjelmassa tämä näkyy siten, että luonnonvarojen hyödyntäminen esitetään hallittuna ja vastuullisena toimintana, vaikka se käytännössä siirtää päätöksenteon painopisteen pois paikallisista ekologisista huolista, kuten Viiankiaavan luonnontilan köyhtymisestä kohti EU:n taloudellisia ja energiapoliittisia tavoitteita.

4.2 Luonnonvarojen hyödyntäminen ilmastonmuutoksen hillinnässä

Sodankylän kaivosohjelmassa kestävän kaivannaisalan rinnalle nousee ilmastonmuutoksen torjunnan ja vihreän siirtymän retoriikka, joka liittää kaivostoiminnan laajempaan globaaliin ympäristövastuun kysymykseen. Kaivosohjelma rakentaa käsitystä kaivannaisalasta ratkaisuna ilmastonmuutokseen. Tätä ratkaisukeskeistä ilmastodiskurssia tuotetaan viittaamalla EU:n mineraalistrategian tavoitteisiin ja kriittisten mineraalien omavaraisuuden tarpeeseen, joka on tänä päivänä esitetty osana puhtaan energian teknologiakehitystä (Carr-Wilson, Pattanayak ja Weinthal 2024, 1). Ohjelma toteaa: ”Suomen mineraalistrategian tavoite on olla mineraalien kestävän hyödyntämisen globaali edelläkävijä ja toisaalta EU:n mineraalistrategian tavoite kasvattaa omavaraisuutta kriittisissä mineraaleissa - -” (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 23). Tämä luo todellisuutta, jossa luonnonvarojen hyödyntäminen näyttäytyy globaalin ilmastopolitiikan näkökulmasta välttämättömänä ja siten moraalisesti oikeutettuna. Kaivostoiminta sidotaan tiiviisti energiamurroksen tarpeisiin, sillä kriittiset mineraalit esitetään sähköistymisen, akkuteknologian ja energiaomavaraisuuden edellytyksinä (Carr-Wilson, Pattanayak ja Weinthal 2024, 1). Tästä johtuen kaivoshankkeiden toteuttaminen näyttäytyy välttämättömänä toimenpiteenä ilmastokriisin hallinnassa. Samalla huomio siirtyy pois luonnonvarojen hyödyntämisen ekologisista seurauksista kohti niiden oletettua hyötyä ilmastonmuutoksen hillinnässä. Näin käy Sakatin kaivoshankkeen ympäristövaikutusten, kuten aapasuon kuivumisen, hiilensidontakyvyn heikkenemisen ja elinympäristöjen tuhoutumisen kohdalla (Mäkiranta ja Puuronen 2025, 263). Nämä seuraukset jäävät toissijaisiksi kaivoshankkeen arvioinneissa.

Sodankylän kaivosohjelman retoriikkaa voidaan tulkita myös ilmastopolitiikan turvallistamisen kautta. Ilmastonmuutos esitetään turvallisuuskysymyksenä, koska sen aiheuttamat sään ääri-ilmiöt ja luonnonvarojen niukkeneminen horjuttavat yhteiskuntien vakautta ja lisäävät sekä taloudellisia että geopoliittisia riskejä. Sen torjumiseksi esitetään poikkeuksellisia ja välttämättömiä toimia. Tässä yhteydessä välttämättömyydellä viitataan EU:n käyttämään retoriikkaan, jossa välttämättömyyden diskurssi tukee EU:n poliittisia linjauksia. EU:n kriittisten raaka-aineiden asetus määrittelee kriittiset raaka-aineet välttämättömiksi EU:n talouden, uusiutuvan energian, vihreän teknologian sekä digitaalisen, ilmailu- ja puolustusteollisuuden kannalta (CRM Act 2024). Tällaisen kehystyksen kautta mineraalien louhintaa on vaikea kyseenalaistaa.

Ilmastonmuutos on kollektiivinen ja rajat ylittävä uhka, joka täten oikeuttaa poikkeukselliset hallinnan muodot ja siirtää päätöksentekoa tavanomaisten demokraattisten prosessien ulkopuolelle. (McDonald 2013, 44.) Tämä näkyy muun muassa siinä, miten EU:n kriittisten mineraalien tarve

asetetaan eksistentiaaliseksi uhaksi. Vihreän siirtymän tavoitteita ei saavuteta, mikäli mineraaleja ei louhita. Tämän kaltainen retoriikka mahdollistaa poikkeukselliset toimet, kuten suojelualueiden säädösten muuttamisen kaivoksen mahdollistamiseksi. Viiankiaavan kohdalla EU:n määrittelemien kriittisten mineraalien saatavuus on esitetty niin välttämättömänä, että se voi toimia perusteena jopa kahden suojeluohjelman kumoamiselle (Suopanki 2025). Kun ilmastouhka asetetaan ensisijaiseksi, muut poliittiset ja eettiset näkökulmat voidaan syrjäyttää kollektiivisen uhan nimissä. Viiankiaavan kohdalla energiatalous naamioituu ilmastonmuutoksen hillinnän diskurssin taakse. Samalla se asettaa Viiankiaavan luonnonsuojelullisen perustan toissijaiseksi, kun kaivostoiminta kehystetään vastaukseksi globaaliin ilmastouhkaan.

Ilmastopolitiikan kielellinen välttämättömyys toimii oikeuttamisen välineenä. Luonnonvarojen hyödyntäminen näyttäytyy tällöin järkevänä ja hallittuna, sillä sen perustellaan palvelevan ilmastonmuutoksen vastaisia toimia. Välttämättömyyden lisäksi valituissa diskursseissa esiintyy epäpersoonallisen toiminnan logiikkaa, jossa passiivimuodot ja institutionaalinen kieli häivyttävät toimijat ja vastuullisuuden (Fairclough 2003, 149). ”Kaavoituksen lähtökohtana on, että eri elinkeinoja ja intressejä yhteensovitetaan” (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 11). Näin toimija katoaa näkyvistä ja päätöksenteon poliittinen luonne muuttuu tekniseksi prosessiksi. Aineiston tapauksessa on mahdollista, että kaivosyhtiöt jätetään nimenomaisesti mainitsematta, juuri siitä syystä, että todelliset päämäärät jäisivät pimentoon. Tämä mahdollistaa, että kiistanalaiset toimet voivat näyttäytyä neutraaleina (Dryzek 1997). Elinkeinojen ja intressien yhteensovittaminen on kiistanalaista, koska siihen usein liittyy valtasuhteita ja välttämätöntä sopeutumista. Tämä näkyy esimerkiksi Norjan Fosenin konfliktissa, jossa tuulivoimayhtiö ja valtio pyrkivät yhteensovittamaan poronhoidon ja tuulivoiman saamelaisten vastustuksesta huolimatta (Fjellheim 2023). Energiayhtiö uskoi, että poronhoito ja tuulivoima voivat toimia rinnakkain. Rinnakkainen toiminta ei kuitenkaan ole mahdollista, sillä porot välttelevät tuuliturbiineja, mutta tämän lisäksi tuulivoiman vaatima infrastruktuuri on heikentänyt porojen laidunnusalueita tuhoamalla alueen jäkälän. Jäkälän tuhoutuminen merkitsee myös porojen lisäruokintaa, mikä taas tarkoittaa perinteisen elinkeinon toimintatapojen katoamista. (Emt., 149.)

Vaikka Fosenin niemimaan poronhoitajasaamelaiset voittivat korkeimmassa oikeudessa, he joutuivat sopeutumaan ehtoihin, minkä takia he menettivät perinteisen elinkeinonsa kannalta merkittävän talvilaidunalueen ainakin sukupolven ajaksi. Energiayhtiö sai luvan jatkaa toimintaansa 25 vuoden ajan, jonka jälkeen saamelaisilla on vasta mahdollisuus päättää alueen tulevaisuudesta. (Opsal ym. 2024.) ”Yhteensovittaminen” johti siis pakotettuun sopeutumiseen. Tapaus vahvistaa poliittisen ekologian ydintä, jossa paikalliset jätetään päätöksenteon ulkopuolelle (Leff 2017, 244).

Kun kaivostoiminta nähdään osana ilmastoratkaisua ja sen taloudelliset intressit esitetään ympäristövastuuna, talouden ja ilmastopolitiikan rajat hämärtyvät. Talouskasvu ja ekologinen vastuu eivät näyttäydy ristiriitaisina, vaan sulautuvat toisiinsa. Näin vihreä siirtymä poistaa ristiriidan luonnon hyödyntämisen ja suojelun väliltä. Fairclough käyttää tästä käsitettä interdiskursiivisuus, joka tarkoittaa merkitysjärjestelmien yhdistämistä niin, että ne muodostavat yhtenäisen ja harmonisen kokonaisuuden (Fairclough 2003, 35). Tällä tavoin luonnonvarojen hyödyntäminen ja suojele voidaan esittää toisiaan tukevin prosesseina. Kun luonnonvaroja hyödynnetään, voidaan hillitä ilmastonmuutosta. Diskursiivisesti ilmastopolitiikan ja elinkeinopolitiikan kieli limittyvät toisiinsa niin, että taloudellisesta kasvusta tulee osa ympäristövastuuta. Samalla kehityskulku lisää riippuvuutta luonnonvarojen hyödyntämisestä.

5 Talouden riippuvuudet ja hallinnan paradoksit

Toisessa analyysiluvussani tarkastelen, miten Sodankylän kaivosohjelma rakentaa kunnan taloudellisen kehityksen, elinvoiman ja hyvinvoinnin kaivostoiminnan varaan. Samalla kaivosohjelma tuottaa ja vahvistaa kunnan rakenteellista riippuvuutta kaivosteollisuuteen ja siirtää kaivostoiminnan aiheuttamia ongelmia ajallisesti, paikallisesti ja sosiaalisesti. Tämän luvun keskeisenä tavoitteena on osoittaa, miten elinvoiman ja hyvinvoinnin retoriikkaa mahdollistaa riippuvuuden kaivostoimintaan. Resurssikirouksessa luonnonvarat alkavat ohjaamaan investointeja ja päätöksentekoa tavoilla, jotka lopulta lisäävät alueen haavoittuvuutta globaalien markkinoiden ja kaivossyökliden vaihteluille (Braunstein ja Chuchko 2025, 2).

Kaivosohjelmassa riippuvuus ei näyttäydy ongelmana, vaan se normalisoidaan osaksi kehitystä, jossa työllisyys, palveluiden säilyminen ja kunnan väestökehitys liitetään kaivosteollisuuden hyötyihin. Kaivosteollisuuden toimintaa vahvistetaan hallinnallisen kielen avulla, missä kaivostoiminnan aiheuttamat haitat esitetään hallittavina ja ratkaistavina hallinnollisina kysymyksinä. Näin syntyy hallinnan paradoksi, sillä mitä syvemmälle kunta sitoo taloudelliset ja institutionaaliset ratkaisunsa kaivostoiminnan edellytyksiin, sitä välttämättömäksi kaivostoiminta tulee. Samalla kaivostoiminnan pitkäaikaisten ekologisten ja sosiaalisten vaikutusten arviointi ja käsittely jäävät toissijaisiksi.

5.1 Resurssiriippuvuus ja institutionaalinen lukkiutuminen kunnallisessa kaivospolitiikassa

Sodankylän kaivosohjelmassa kaivostoiminta esitetään johdonmukaisesti osana kunnan elinvoiman ja hyvinvoinnin perustaa: ”Kunnan keskeisempiä tehtäviä on maankäytön suunnittelun avulla edistää kunnan ja kuntalaisten elinvoimaa ja hyvinvointia” (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 11). Lausuma liittyy elinvoiman ja hyvinvoinnin edistämisen kunnan perustehtäväksi ja asettaa maankäytön suunnittelun keskeiseksi välineeksi tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Vaikka lausumassa käytetään sanaa maankäyttö, voidaan kuitenkin ymmärtää maankäytön tarkoittavan kaivostoimintaa sen ollessa nimenomaisesti mainittuna kaivosohjelmassa. Tämänkaltaisen ilmaisun käyttämisellä osana kaivosohjelmaa pyritään luomaan kuva erityisestä toimialasta, joka takaa kuntalaisten hyvinvoinnin.

Kaivosohjelman tapa kytkeä elinvoima ja hyvinvointi osaksi kaivostoimintaa voidaan tarkastella resurssikirouksen avulla. Resurssikirous viittaa ilmiöön, jossa luonnonvaroiltaan rikkaiksi määritellyt alueet eivät välttämättä saavuta kestäväää taloudellista ja sosiaalista rakennetta, vaan voivat ajautua

taloudelliseen yksipuolistumiseen, poliittisiin jännitteisiin ja kasvavaan haavoittuvuuteen globaalien markkinoiden vaihteluille. (Auty 1993; Sachs ja Warner 2001). Resurssikirouksen taustalla on mekanismi, jossa luonnonvarojen tuottamaa taloudellista potentiaalia pidetään niin keskeisenä hyvinvoinnin lähteenä, että elinkeinorakenne alkaa kuihtua, investoinnit kohdentuvat ensisijaisesti yhteen sektoriin ja poliittinen päätöksenteko ohjautuu tukemaan tämän elinkeinon tarpeita. (Ross 2012, 3) Tällöin taloudellinen, sosiaalinen ja poliittinen kehitys kietoutuvat yhteen luonnonvarasta riippuvaiseen toimialaan, mikä lisää alueen alttiutta suhdannevaihteluille ja tuotteiden, raaka-aineiden tai palveluiden markkinahintojen epävarmuudelle. (Braunstein ja Chuchko 2025, 2.) Tämä on resurssikirouksen keskeinen piirre, jossa taloudellinen, sosiaalinen ja poliittinen kehitys sidotaan yhteen elinkeinon. Nämä piirteet näkyvät myös kaivosohjelmassa, jossa kaivostoiminta näyttäytyy taloudellisen kasvun, sosiaalisen vakauden ja kuntalaisten hyvinvoinnin keskeisenä edellytyksenä. Tämä voi lopulta johtaa siihen, että kaivannaisala alkaa ohjata alueellista päätöksentekoa.

Kaivannaisalan mahdollisuus ohjata alueellista päätöksentekoa havainnollistaa resurssikirouksen ilmiötä. Alueellisen kehityksen rakentuminen kaivosalan tarpeiden ympärille voi johtaa taloudelliseen ja institutionaaliseen lukkiutumiseen. (Martin ja Sunley 2006, 400–401.) Kaivosohjelmassa tämä ilmiö näkyy siinä, miten kaivosala huomioidaan ensisijaisena kaavoitukseen liittyvässä päätöksenteossa: ”Sodankylän kunnan lähtökohtana on osoittaa kaivostoiminnan tarvitsemat alueet, edellyttäen että kaivostoiminnan taloudellinen, sosiaalinen ja ekologinen kestävyys eri aikajäniteillä ovat luotettavasti osoitettu ennakkollisissa vaikutusten arvioinneissa” (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 11). Lause on itsessään ristiriitainen: ensin todetaan, että kunnan lähtökohtana on osoittaa kaivostoiminnalle sen edellyttämät alueet ja samalla painotetaan, että toiminta on mahdollista vain sillä ehdolla, että se täyttää kaivosohjelmassa määritellyt kestävyysulottuvuudet (sosiaalinen, taloudellinen ja ekologinen kestävyys). Vaikka lauseen loppu viittaa kestävyysulottuvuuden täyttymiseen, on todellinen tarkoitus mahdollistaa kaivostoiminnan vaatimat alueet.

Kaivosohjelmassa ekologinen kestävyys määritellään siten, ettei kaivostoiminta saa heikentää luonnon monimuotoisuutta: ”Ekologinen kestävyys tarkoittaa, ettei kaivostoiminnalla heikennetä luonnon monimuotoisuutta, ja että luontoarvot ja luonnon virkistyskäytön kuten kalastuksen, marjastuksen ja metsästyksen mahdollisuudet turvataan laajasti” (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 9). Kun kaivosohjelman käsitystä ekologisesta kestävyydestä tarkastellaan Sakatin kaivoshankkeen kautta, nousee esiin ristiriita ohjelman ekologisten kestävyysulottuvuuden ja suojelualueen käyttöä koskevien reunaehtojen välillä. Alueen suojelun keskeisimpiä tavoitteita on aapasuoluonnon säilyminen luonnontilaisena (Metsähallitus 2006, 23). Mikäli ekologinen kestävyys ymmärretään ekosysteemien

toiminnan säilymisenä, kaivostoiminta Viiankiaavan kaltaisella suojelualueella on vaikeasti yhteensovitettavissa ekologisen kestävyuden kanssa. Ristiriita muodostuu kaivoshankkeen ja luonnonsuojelun välille, sillä kaivoshankkeen toteuttaminen heikentäisi Viiankiaavan luonnon monimuotoisuutta, jota Sodankylän kaivosohjelma pitää ekologisuuden kestävyuden ehtona.

Kaivosohjelmassa esiintyvät ristiriitaiset linjaukset heijastavat sen laatimisajankohtaa, sillä ohjelman jälkeen kaivostoimintaan liittyvä lainsäädäntö ja sääntelykehys ovat muuttuneet merkittävästi sekä kansallisesti että EU-tasolla. EU:n vuonna 2024 hyväksymä kriittisten raaka-aineiden asetus (CRMA) astui voimaan Suomessa toukokuussa 2024. Myös pikakaistana tunnettu CRMA-asetus mahdollistaa kaivoshankkeiden lupaprosessin nopeuttamisen ja mahdollistaa poikkeamisen EU:n vesi- ja luontodirektiiveistä. Toisin sanoen kriittisten raaka-aineiden asetus antaa luvan heikentää ympäristön tilaa. Euroopan komissio nimesi 24.3.2025 Sakatin kaivoshankkeen strategisesti tärkeäksi kaivoshankkeeksi. Päätös tarkoittaa, että Sakatin lupahakemus on käsiteltävä nopeutetussa aikataulussa ja sitä, että hankkeella on mahdollisuus hakea EU:n tarjoamaa rahoitusta (Räsänen 2025.) Suomen eduskunta hyväksyi joulukuussa 2024 myös vesilain uudistuksen, joka mahdollistaa vesistöjen tilan heikentämisen. (Mäkiranta ja Puuronen 2025, 276.) Yhdessä nämä lakiuudistukset mahdollistavat ympäristön tilaa heikentävät ratkaisut alueilla, joiden suojelu on ollut EU-direktiivien ensisijainen tarkoitus. Näin ollen uudet säädökset eivät ainoastaan mahdollista Sakatin kaivoshankkeen etenemistä, vaan myös purkavat sitä ekologista suojeluperustaa, johon Viiankiaavan soidensuojeluohjelma ja Natura 2000 -verkosto ovat pohjautuneet. Näiden lakiuudistusten seurauksena ympäristön tilaa heikentävät ratkaisut ovat aiempaa helpommin toteutettavissa, mikä muuttaa myös sitä säädöspohjaa, johon kunnan omat linjaukset tukeutuvat. Tämän vuoksi seuraavassa kaivosohjelmassa ei välttämättä tarvitse korostaa samoja ympäristönsuojelun velvoitteita kuin vuoden 2018 ohjelmassa.

Vuoden 2018 kaivosohjelmassa ekologinen kestävyys ei nähdä olevan ongelma, kun tarkastellaan kunnan näkemyksiä ja kokemuksia Kevitsan kaivoksesta sekä sen vaikutuksista kunnalle. Kaivosohjelman kokemuksissa kaivostoiminta esitetään myönteisenä kunnan kehityksen ja elinvoiman kannalta. Työpaikkojen syntyminen nähtiin keskeisimpänä hyötynä: ”Merkittävimpana hyötynä koetaan kaivostoiminnan tuomat työpaikat” (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 7). Samankaltainen näkökulma esiintyy myös Sodankylän kunnanjohtaja Jari Rantapelkosen tuoreessa kommentissa Sakatin kaivoshankkeeseen liittyen: ”Sakatin kaivoshankkeella on merkittävä vaikutus Sodankylän kunnan kehitykseen ja elinvoimaisuuteen. Hanke kytkeytyy elinkeinotoimintaan, työllisyyteen, asumiseen ja ennen kaikkea ympäristöön. Siksi kunnalle on tärkeää, että yhteistyö toimii jo varhaisessa suunnitteluvaiheessa”. (Anglo American 2026) Työllisyyden retoriikka toimii

moraalisena argumenttina, sillä kaivostoiminnan vastustaminen voidaan esittää työpaikkojen ja paikallisen talouskasvun vastustamisena. Samalla kuitenkin työpaikat keskittyvät yhden sektorin varaan, mitä ei nähdä haitallisena, vaan esitetään jopa myönteisenä kehityksenä. Kaivostoiminta liitetään oletukseen, että se tukee väestönkehitystä ja kehittää kunnan elinvoimaisuutta. Tämän oletuksen seurauksena väestönkasvu, asuminen ja palveluiden säilyvyys voidaan perustellusti rakentaa kaivostoiminnan varaan.

Muita kaivosohjelmassa esiteltyjä kaivoksiin liittyviä kokemuksia ovat muun muassa rakennusbuumi ja palvelutarpeen kasvu, mitkä ovat tyypillisiä kaivossykliden nousuvaiheen ilmiöitä. Resurssikirouksen kirjallisuudessa tätä kuvataan ”boom and bust” -sykleinä, jossa nousukausi luo näennäistä vaurautta, mutta laskukausi aiheuttaa taloudellisen tyhjiön (Freudenburg ja Gramling 1998). Kaivosten syklit ovat riippuvaisia markkinasuhdanteista (Robertson ym. 2017, 12). Kaivokset ovat tyypillisesti lyhytikäisiä, suhdanneherkkiä ja voivat sulkeutua äkillisesti, kuten Sodankylässä oleva Pahtavaaran kultakaivos, joka on joutunut konkurssiin useaan otteeseen. Tästä huolimatta kaivosohjelmassa Pahtavaaran konkurssi pyritään esittämään neutraalisti: ”Pahtavaaran kultakaivos on ollut toiminnassa ja myös lopettanut toimintansa useamman kerran 2000-luvun alkupuolelta lähtien”. (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 7.)

Usein kaivossykliden aiheuttamia riskejä pyritään tasoittamaan kaivosrahastolla, jonka tarkoituksena on turvata paikallistaloutta joko kaivostoiminnan aikana tai sen päättymisen jälkeen. Kaivosrahasto tarkoittaa rahoitusmekanismia, johon kaivostoiminnasta kertyviä tuloja ohjataan ja jota käytetään paikallistalouden vakauttamiseksi taloudellisten suhdannevaihteluiden ilmentyessä ja kaivostoiminnan jälkeisessä sopeutumisessa (Pacheco 2012, 748). Sodankylän kaivosohjelmassa kaivosrahasto mainitaan seuraavanlaisesti: ”Selvitetään neuvottelumahdollisuus kaivosrahastosta” (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 21). Maininta kaivosrahastosta löytyy kaivosohjelman taulukosta (ks. taulukko 1 alla), jonka tarkoituksena on pitkällä aikavälillä seurata asetettujen tavoitteiden toteutumista ja edistää niiden saavuttamista. Kaivosrahasto kytketään taloudellisen kestävyys tavoitteeseen, millä uskotaan olevan myönteinen vaikutus paikallistalouteen (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 21). Kaivosrahaston avulla voidaan rahoittaa paikallisia palveluita ja infrastruktuuria. Lisäksi sen avulla voidaan myös pyrkiä korvaamaan aiheutettuja haittoja, kuten vesistöjen saastumista ja ekosysteemin tuhoutumista. Rahasto voi siis toimia taloudellisena puskurina ympäristövahinkojen puhdistamisen toimenpiteissä. (ks. Pacheco 2012.) Kaivosrahaston mainitseminen kaivosohjelmassa osoittaa, että kunta tunnistaa kaivostoimintaan liittyvät riskit, mutta tekee niiden käsittelystä hallinnallisen ja neutraalin kysymyksen. Riskit muuttuvat hallinnallisiksi,

kun ne esitetään ratkaistavina budjetoinnin ja vaikutusten seurannan kautta, jolloin riskit näyttäytyvät kompensoitavina ilmiöinä.

Samaisessa taulukossa painotetaan monipuolisen elinkeinorakenteen merkitystä taloudellisen kestävyuden tavoitteena (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 21.) Tavoitteen saavuttamiseksi esitellään toimenpiteitä, kuten johdonmukaista maankäytön suunnittelua, paikallisten yritysten pääsyn edistämistä kaivosalan arvoketjuihin ja uusien yritysten houkuttelemista paikkakunnalle (emt.). Kaivostoiminnan edistäminen paikallisten yritysten integroitumisella kaivosalan arvoketjuihin tuottaa ristiriidan suhteessa tavoitteeseen monipuolistaa elinkeinorakennetta. Kun yritysten kasvu ja toiminta sidotaan kaivosteollisuuden tarpeisiin, syntyy riippuvuussuhde. Tämä luo uudenlaisen taloudellisen sidoksen, jossa paikalliset yritykset ovat alttiita kaivosteollisuuden suhdannevaihteluille ja mineraalivarojen rajalliselle elinkaarelle. Näin paikallistaloutteen rakentuu laajempi suhdanneherkkyys: jos kaivostoiminta heikkenee, myös siihen kytkeytyneet yritykset jäävät taloudelliseen tyhjiöön.

Tässä taulukossa on koottuna kaivosohjelman valmistelun yhteydessä esille nostetut tavoitteet ja alustavat toimenpiteet ja mittarit. Arviointitaulukkoa on tarpeen edelleen kehittää, arvioinnin ja seurannan edetessä

PITKÄN AIKAVÄLIN TAVOITTEET JA SEURANTA vuosina 2020, 2023, 2026, 2029

OSA-ALUE	TAVOITE	TOIMENPIDE	MITTARI
SOSIAALINEN KESTÄVYYS	<ul style="list-style-type: none"> Sodankylässä asuvien ihmisten hyvinvointi ja viihtyminen Kaivosten lähikylät hyötävät kaivoshankkeista Haitat minimoidaan ja kompensoidaan Paikallisen kulttuurin hyvät toiminta- ja kehittämisedellytykset Liikenne- ja turvallisuuden parantaminen Paikkakunnalle muuttaa uusia asukkaita ja he kotiutuvat hyvin 	<ul style="list-style-type: none"> Viihtyisän ja houkuttelevan asuntotarjonnan laajentaminen Työllistymis- ja koulutuspolkujen rakentaminen Edistetään kevyenliikenteenväylien rakentamista ja teiden peruskorjauksia Tuetaan paikkakunnalle kotiutumista yhteistyössä järjestöjen kanssa Kehitetään eri toimialoja siten, että koko perheelle on työ- ja koulutusmahdollisuuksia Kestävän kaivostoiminnan verkoston työhön osallistuminen Kaivosfoorumialoitteen tekeminen Vaikutusten arviointi ja seuranta Hyvinvointikertomuksessa ja kaivosohjelman sidosryhmätyössä ja kaivoskyselyssä esille nousseiden kuntalaisten tarpeisiin ja kehittämisaloitteisiin vastaaminen 	<ul style="list-style-type: none"> Kaivosten lähikylä ja myös muiden asutuskeskusten elinvoimaisuus, kuntalaisten tyytyväisyys, suhtautuminen kaivostoimintaan ja asukasluvun kehittyminen Toistettavan kaivoskyselyn /seurannan kokemus- ja asennetulokset Vapaaehtoiset yhteistyösopimukset eri toimijoiden kesken: esimerkiksi kaivosfoorumin perustaminen ja toiminta paikallisena seuranta- ja kehittämistoimijana. Sodankylässä asuu lähes yhtä paljon naisia ja miehiä Liikenne- ja turvallisuuden kehittyminen Kaivosten työntekijöistä % kirjoilla Sodankylässä
EKOLOGINEN KESTÄVYYS	<ul style="list-style-type: none"> Luonnon monimuotoisuuden ja luontoarvojen turvaaminen Laaja luonnonvirikistyskäytön turvaaminen Vapaaehtoiset luontokompensaatiot 	<ul style="list-style-type: none"> Paikallisten asukkaiden ympäristötiedon ja laatuavoitteiden esille tuominen kaivosyhtiöille ja viranomaisille Selvitetään riittävät resurssit kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle kaivosten toiminnan seurantaan ja lausuntojen antamiseen Seurataan aktiivisesti kaivostoimijoiden ja viranomaisten raportteja ympäristövaikutuksista ja vaaditaan tarvittaessa lisätutkimuksia tai toimenpiteitä Kehitetään yhteistyötä ja vuorovaikutusta ympäristövaikutuksista tiedottamisessa Tuetaan vesistövaikutusten helpotajaisen seurantatyökalun kehittämistä 	<ul style="list-style-type: none"> Luonnon monimuotoisuuden säilymisestä tutkimusnäyttöä Vesistöjen virkistyskäyttöä houkuttelevaa pitkälläkin aikavälillä Kaivosalueiden lähialueiden virkistyskäyttöä houkuttelevaa mahdollisen kaivostoiminnan käynnistyttyä ja päättyttyä
TALOUDELLINEN KESTÄVYYS	<ul style="list-style-type: none"> Myönteiset vaikutukset paikallistalouteen Monipuolinen elinkeinorakenne 	<ul style="list-style-type: none"> Johdonmukainen maankäytön suunnittelu: Pohjois-Lapin maakuntakaavatyöhön osallistuminen + strategisen yleiskaavatarpeen selvittäminen Edistetään paikallisten yritysten pääsyä kaivosalan arvoketjuihin Kaivospalvelukeskuksen käynnistäminen Uusien yritysten houkuttelemisen paikkakunnalle eri toimialoilta Yritysten tarvitsemien tila- ja muiden palvelujen onnistunut kohdentaminen Yhteistyö Lapin arktisen teollisuus- ja kiertotalousklusterin kanssa Selvitetään neuvottelumahdollisuus kaivosrahastosta Vaikutusten arviointi ja seuranta 	<ul style="list-style-type: none"> Uudet työpaikat ja paikallisten työllistyminen Uudet yritykset Yritysten kasvu Työ- ja yhteisöverotulojen kasvu kunnalle Olemassa olevien työpaikkojen pysyvyys, ml. perinteiset elinkeinot kuten porotalous Vapaaehtoiset yhteistyösopimukset eri toimijoiden kesken: esimerkiksi kaivosrahasto Arvio välillisistä työllisyysvaikutuksista paikkakunnan muihin elinkeinoihin Muiden kuin kaivostoimialan työpaikkojen määrän kasvu Kaivosyhtiöiden hankinnoista paikallisten hankintojen osuus %

Taulukko: Kaivosohjelman sidosryhmätyöskentelyyn pohjautuen, Anna Kantola 2017.

Taulukko 1 (Pitkän aikavälin tavoitteet ja seuranta vuosina 2020, 2023, 2026, 2029, Sodankylän kaivosohjelma 2018, 21)

Kehityskulku, jossa kunnalle syntyy riippuvuussuhde yhteen elinkeinoon, voidaan ymmärtää polkuriippuvuuden (path dependency) näkökulmasta. Polkuriippuvuus viittaa tilanteeseen, jossa

aiemmat valinnat ja investoinnit ohjaavat tulevia ratkaisuja niin voimakkaasti, että muut vaihtoehtoiset elinkeinot heikentyvät tai jäävät kokonaan huomioimatta. Kunta lukkiutuu rakenteellisesti yhteen elinkeinosektoriin, kun sen resurssit, kuten maankäytön suunnittelu, koulutuspanostukset, yrityspalvelut ja infrastruktuuri-investoinnit, kohdennetaan järjestelmällisesti kaivosalan tarpeisiin. (Martin ja Sunley 2006, 400–401.) Sodankylässä tämä näkyy kunnan kaivosalan koulutuksen tarjonnassa. ”Sodankylän kunta tekee aktiivista vaikuttamis- ja yhteistyötä, jotta jatkossakin Sodankylän kunnan alueella on tarjolla ammatillista koulutusta muun muassa kaivosalalle” (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 15). Koulutuspolitiikan suuntaaminen kaivannaisalaan vahvistaa polkuriippuvuutta, sillä se ankkuroi osaamisen ja työmarkkinat entistä tiukemmin kaivossektorin tarpeisiin ja kaventaa vaihtoehtoisten alojen kehittämisedellytyksiä.

Yhteen elinkeinoon lukkiutuminen ei ole vain taloudellinen ilmiö, vaan myös poliittinen ja institutionaalinen, sillä mitä syvemmmälle kunta investoi kaivostoiminnan edellytyksiin, sitä vaikeammaksi tulee edistää sellaisia toimialoja, joilla ei ole suoraa yhteyttä kaivosteollisuuteen. (Martin ja Sunley 2006, 401–402.) Lopputuloksena alkuperäinen tavoite monipuolisesta elinkeinorakenteesta kääntyy itseään vastaan, kun vaihtoehtoiset elinkeinot jäävät vähitellen kaivostoiminnan varjoon, eivätkä kykene kehittymään samassa tahdissa. Näin polkuriippuvuus vahvistaa taloudellista ja institutionaalista riippuvuutta kaivosteollisuudesta ja lisää kunnan haavoittuvuutta kaivosalan suhdannevaihteluille ja pitkän aikavälin epävarmuuksille.

Resurssiriippuvuuden riskejä voidaan tarkastella myös muiden kaivosten kautta. Pohjois-Karjalassa sijaitseva Outokummun kuparikaivos oli Suomen merkittävin kaivospaikkakunta 1900-luvulla. Outokummun kaivos oli poikkeuksellinen laajuuteensa ja pitkän ikänsä suhteen. Kaivos toimi lähes 80 vuotta ja kaivosyhtiö hallitsi paikkakuntaa. (Björn ja Kortelainen 2011, 159.) Suomalaiselle teolliselle kertomukselle tyypilliseen tapaan Outokummun tarina rakentuu taloudellisen kasvun ja paremman tulevaisuuden mahdollisuudesta. Kaivosyhtiö rahoitti laajasti kunnan infrastruktuuria, mikä loi vahvan taloudellisen kytköksen kunnan ja kaivoksen välille. Kun kaivos suljettiin vuonna 1989, kunta menetti keskeisen elinkeinonsa ja työllistäjänsä, mikä pakotti sen nopeaan rakennemuutokseen. Kaivostoiminnan päättyminen merkitsi paitsi työpaikkojen katoamista myös sitä, että suuri osa kunnallisista investoinneista oli rakentunut kestävämmän elinkeinon varaan. Outokummun kunta joutui uudelleenmäärittelemään taloudellisen identiteettinsä ja hakemaan uusia elinkeinoja. (Björn ja Kortelainen 2011.) Tämä havainnollistaa resurssikirouksen ydintä, sillä vaikka kunta voi vaurastua kaivostoiminnan aikana, se tulee samalla rakenteellisesti haavoittuvaiseksi.

Kansainvälisesti samankaltaisia kehityskulkuja on nähtävissä esimerkiksi Ruotsin Kiirunassa. Kiirunassa kaivosyhtiö LKAB:n päätökset ovat määrittäneet kaupungin maankäyttöä,

infrastruktuuria ja väestönkehitystä vuosikymmenten ajan. Kaivoksen laajenemisen vuoksi Kiirunan keskusta on jouduttu siirtämään, mikä on edelleen käynnissä. Kiirunassa kaivostoiminta on muodostunut niin keskeiseksi elinkeinoksi, että koko kaupungin olemassaolo ja talous on kietoutunut rautamalmin louhimiseen (López 2024, 65–66.) Kiirunan tapaus osoittaa, kuinka voimakas riippuvuus yhdestä luonnonvarasta voi kaventaa päätöksentekoa ja ohjata yhteisöä ratkaisuihin, jotka palvelevat ensisijaisesti kaivosteollisuuden jatkuvuutta, ei asukkaiden tai ympäristön etua. Kiiruna on esimerkki siitä, miten resurssiriippuvuus voi johtaa peruuttamattomiin maankäyttöllisiin ja sosiaalisiin muutoksiin. Jos elinkeino, jonka varaan kaupunki on rakentanut tulevaisuutensa, muuttuu, myös kaupunki joutuu muuttumaan.

Outokumpu ja Kiiruna osoittavat, että kaivostoimintaan tukeutuminen voi lyhyellä aikavälillä vahvistaa alueen elinvoimaa, mutta pitkällä aikavälillä se voi lukita kunnan taloudelliseen rakenteeseen, joka ei ole kestäväällä pohjalla. Tällaiset tapaukset tarjoavat vertailukohteen Sodankylään, joka pyrkii luomaan asemaa kaivosmyönteisenä kuntana. Kunnan kehityspolun keskittyminen kaivostoimintaan ohjaa kunnan taloudellista tulevaisuutta kohti elinkeinoa, jonka rajallinen elinkaari lisää haavoittuvuutta ja ongelmia tulevaisuuteen.

5.2 Ongelmien siirtäminen

Edellisessä osiossa tarkastelin, miten kaivosohjelma kietoutuu resurssikirouksen ympärille ja tuottaa riippuvuutta hyvinvoinnin ja elinvoiman retoriikkojen avulla. Tässä alaluvussa analysoin, miten ohjelman diskurssi ja aiemmassa osiossa käsitelty riippuvuus siirtää kaivostoiminnan aiheuttamia ongelmia ajallisesti, paikallisesti ja sosiaalisesti. Ongelmat eivät siis ratkea, vaan siirtyvät toisaalle, usein eri toimijoille tai tulevaisuuteen. (Wood Hansen ja Van den Bergh 2024, 3.) Ilmastonmuutoksen hillintä havainnollistaa ongelmien siirtämisen mekanismia. Maailmanlaajuinen tavoite irrottautua fossiilisista polttoaineista johtaa kasvavaan mineraalien kysyntään. Mineraalien kasvanut kysyntä juontaa vihreästä siirtymästä sekä energia- ja raaka-ainepolitiikasta. Akkumineraalien ja harvinaisten maametallien louhinta aiheuttaa kuitenkin ympäristöhaittoja ja sosiaalisia seurauksia erityisesti niillä alueilla, joilla kaivokset sijaitsevat. Poliitikan ekologian tutkimuksessa tällaisia alueita kutsutaan vihreiksi uhrausalueiksi (green sacrifice zones) (Lassila, 2025, 1).

Vihreät uhrausalueet eivät yleensä hyödy taloudellisesta arvosta, joka myöhemmin syntyy globaaleilla markkinoilla. Paikalliset yhteisöt joutuvat kantamaan louhinnasta aiheutuvat haitat, mutta sen hyödyt keräävät muualla toimivat monikansalliset kaivosyhtiöt. (Sairinen 2011, 139, 143;

Lassila 2025, 2.) Vihreän uhrausalueen näkökulman vastaisesti Sodankylän kaivosohjelma kokee, että kaivostoiminta hyödyttää paikallisia kehittämällä kunnan taloutta ja tätä kautta sen elinvoimaa. Uudistettu kaivosvero kuitenkin todistaa toisin. Kaivostoiminnan paikalliselle tasolle jäävät hyödyt, kuten työpaikat ja verotulot, heikkenevät merkittävästi, kun valtio ohjaa jatkossa 70 prosenttia verotuotoista itselleen. Kunnalle jää aiempaa pienempi osuus kaivostoiminnan taloudellisista hyödyistä. (Passoja ja Savusalo 2026; Vähäsarja ym. 2025.) Tällä tavoin ilmastonmuutoksen hillintä voi paradoksaalisesti asettaa paikalliset yhteisöt ja ympäristön uusille ongelmille, kuten taloudellisille ja ekologisille haittavaikutuksille. Sakatin kaivoshankkeen seuraukset Sodankylän luonnolle ja paikallisille voisi tarkoittaa Viiankiaavan aapasuon menettämistä ja tätä kautta kulttuurisesti sekä historiallisesti merkittävän maisen muutosta. Samalla kaivostoiminta voisi heikentää pohjavesiä ja saastuttaa vesistöjä, mutta myös kaventaa poronhoidon toimintaedellytyksiä sekä virkistyskäytön mahdollisuuksia. Lisäksi uudistetun kaivosveron myötä taloudelliset hyödyt ohjautuisivat paikallisilta valtiolle ja Anglo Americanin kansainväliselle yhtiölle.

Sodankylän kaivosohjelmassa kaivostoiminnan haittavaikutuksia ja riskejä pyritään lieventämään esittämällä ne seurannan avulla hallittavina kysymyksinä. Riskien ja haittojen hallinta perustuu kaivosohjelmassa kaivosyhtiöiden ja viranomaisten riskienhallintakeinoihin, joita ovat muun muassa ympäristövaikutusten minimoointiin tähtäävät suunnitelmat ja elinkeinojen yhteensovittamiseen liittyvät toimenpiteet. Haittojen ja riskien seuranta näkyy toiminnan vaikutusten tarkkailussa ja arvioinnissa erilaisten tutkimusten raportoinnin kautta. Ohjelmassa toistuu ajatus haittojen, ongelmien tai riskien ennaltaehkäisystä, minimoimisesta ja korvattavuudesta (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 11–12). Nämä diskurssit sisältävät käsityksen siitä, että kaivostoiminnalla on riskejä ja haittoja, joita tulee ennaltaehkäistä, minimoida tai korvata. Toisaalta niiden taustalla on strategia, jonka avulla kaivostoiminnasta aiheutuvat haitat ja riskit voidaan tehdä hallittaviksi ja poliittisesti vähemmän kiistanalaisiksi. Ennaltaehkäisyn diskurssi luo kuvan kaivannaisteollisuudesta toimintana, jossa riskit voidaan tunnistaa jo etukäteen ja siten niitä voidaan myös kontrolloida. Minimoinnin diskurssi tuottaa vaikutelman, että haitat ovat väistämätön osa kehitystä, mutta ne voidaan pitää kohtuullisina. Korvattavuuden diskurssi perustuu oletukseen, että luonnolle tai paikalliselle yhteisölle aiheutuvat menetykset voidaan hyvittää esimerkiksi rahallisesti. Yhdessä nämä diskurssit luovat vaikutelman, että kaivoshankkeen ympäristövaikutukset ovat hallittavissa, rationaalisesti arvioitavissa ja tarvittaessa korvattavissa.

Samalla tämänkaltaiset ilmaisut sivuuttavat sen, että osa haitoista ovat pysyviä tai ne eivät ole korvattavissa. Esimerkiksi poronhoidon menetyksiä ei voida mitata rahassa. Jos laidunalue tuhoutuu kaivoksen seurauksena, kyse ei ole vain taloudellisesta menetyksestä, vaan kulttuurista, identiteetistä

ja perinteisistä elinkeinoista (Cambou ym. 2020, 54.) Sodankylän kaivosohjelma käsittelee kuitenkin haittojen kompensatiota ensisijaisesti rahallisena kysymyksenä, mikä osoittaa, miten haitat nähdään taloudellisina ja hallittavina asioina sen sijaan, että ne kohdattaisiin rakenteellisina tai ekologisina ongelmina. Esimerkiksi Sakatin kaivosyhtiö pyrki kompensoimaan ekologisia haittoja ostamalla suojelumetsää Inarista. Tätä on kuitenkin arvosteltu siitä, että kompensatioalue sijaitsee kaukana kaivoksesta. (Passoja 2022.)

Kaivostoimintaan sisältyy usein ennakoimattomia riskejä, joiden hallinta on hankalaa hankkeen suunnitteluista huolimatta. Vahinkojen hallintaa ja korvattavuutta ilmentää Kainuussa sijaitseva Euroopan suurimmaksi nikkelikaivokseksi nimitetty Talvivaaran kaivos, jossa myöhemmin tapahtui mittava ympäristökatastrofi. Se sai alkunsa, kun kipsiakka-allas alkoi vuotamaan. Altaassa vastoin sen käyttötarkoitusta oli ollut likaista ja metallipitoista vettä, jota päätyi runsaasti kaivosalueen ulkopuolelle. Vuosina 2008–2013 kipsiakka-allas vuoti neljä kertaa. Lisäksi kaivosalueella käytettävä sulfaatti eli suola päätyi ympäristöön. Talvivaara on esimerkkinä ongelmien siirtämisestä, jossa kaivoksesta seuranneet haitat jäävät paikalliselle alueelle ja korvausvaatimukset jäävät maksamatta. Korvauksia on vaadittu konkurssiin menneeltä Talvivaaran Sotkamon kaivosyhtiöltä tuloksetta. (Kinnunen 4.10.2021.) Talvivaara on esimerkki siitä, miten haavoittuvaisia ja epäluotettavia kaivokset ovat. Talvivaaran kaivoksen osti vuonna 2015 Terrafame Oy, joka lupasi saada kaivoksen tuotannon käyntiin kahdessa vuodessa. Terrafamen kaivos täytti vuonna 2025 kymmenen vuotta ja sen aikana positiivista liikevoittoa on tehty vain kahdesti. Sitä vasten liiketappiota on syntynyt jopa 200 miljoonaan euron edestä. Elokuuhun 2025 mennessä valtio on sijoittanut Terrafameen 500–600 miljoonaa euroa. Lisäksi vuonna 2024 yhtiö vähensi työntekijöitä. (Peiponen 2025.) Talvivaaran tapaus osoittaa miten yleinen kuvitelma kaivannaisalasta työllistäjänä ja paikallisen, mutta myös kansallisen talouden edistäjänä on vääristynyt. Kaivostoiminta on epävarmaa suhdanteiden vaihteluiden, mutta myös erilaisten vahinkojen tai tuotannon ongelmien takia.

Kaivostoiminnan ympäristö- ja sosiaaliset vaikutukset voivat jatkua huomattavasti pidempään, kuin kaivoksesta saatava hyötykausi. Sodankylän kaivosohjelmassa kaivoksen elinkaarta kuvaava kaavio (ks. Kuva 2, s. 12) havainnollistaa, kuinka kaivostoiminta on kunnalle luonteeltaan väliaikainen elinkeinomuoto. Vaikka kaivoksen avaamista edeltävä tutkimus- ja lupavaiheet voivat kestää vuosikymmeniä, varsinainen tuotantovaihe, josta saadaan taloudellista hyötyä, on rajallinen. Kaavion mukaan kaivostoiminta kestää noin 10–50 vuotta. Kaivostoiminnan pituus kuitenkin riippuu siitä, kuinka kauan malmivarat kestävät, minkä jälkeen louhinta joko laajenee uudelle alueelle tai päättyy kokonaan (Heikkinen ja Noras 2005, 13). Sodankylässä sijaitsevan Boliden-Kevitsan kaivoksen toiminta on alkanut vuonna 2012 ja yhtiön oman arvion mukaan sen elinkaari jää 20–30 vuoteen

malmivarannoista ja louhintamääristä riippuen (Energiatehokkuussopimukset 2023). Boliden-Kevitsan kaivokseen verratessa voidaan huomata, että kaivostoiminta voi olla prosessina pitkä, mutta sen varsinainen hyötykausi on sen elinkaaresta noin puolet. Kaivostoiminnan hyötykausi vaihtelee kuitenkin louhinnaismäärien mukaan. Kaivos tuottaa taloudellista hyötyä vain rajatun ajan, minkä jälkeen kunta voi ajautua uuteen rakenteelliseen epävarmuuteen.

Kaavion lopussa (ks. Kuva 2, s. 12) maininta jälkihoidosta ja seurannasta luo vaikutelman siitä, että ne ovat tärkeä osa kaivoksen elinkaarta. Käytännössä vastuu ympäristövaikutuksista ei kuitenkaan aina pysy kaivosyhtiöllä. Yukonin territoriossa sijaitsevan Victoria Goldin kultakaivos (Eagle Gold Mine) aiheutti kalliin ympäristökatastrofin 24.6.2024, kun liuotuslaitoksen rakenteiden pettäminen vapautti satoja miljoonia litroja myrkyllistä syanidiliuosta ympäristöön. Tapahtuma keskeytti kaivoksen toiminnan välittömästi ja käynnisti laajat hätätoimet. Vaikka ympäristövahinko syntyi yksityisen kaivosyhtiön toiminnan seurauksena, vastuu vahinkojen hallinnasta ja kunnostuksesta siirtyi nopeasti julkisille toimijoille. Kuukausi onnettomuuden jälkeen territorion hallitus aloitti pohjaveden suojelutoimet ja myöhemmin kunnostustöitä koordinoivat territorion hallitus, ensimmäisen kansojen Na-Cho Nyäk Dunin edustajat sekä liittovaltion viranomaiset. Kesäkuuhun 2025 mennessä kunnostuskustannukset olivat nousseet yli 200 miljoonaan dollariin. (Tukker 2025; Gomez 2025.) Tapaus osoittaa, kuinka ympäristöriskit voivat realisoituessaan siirtyä yksityiseltä toimijalta julkisen sektorin ja paikallisyhteisöjen kannettavaksi.

Jälkihoitoa koskeva retoriikka hallinnasta ja seurannasta jättää mainitsematta, miten yllättävän tilanteen, kuten ympäristövahingon, kohdalla vastuu jää usein paikallisten ja yhteiskunnan kannettavaksi. Kaivosten sulkemisen todelliset kustannukset ovat heikosti ymmärrettyjä ja osa kaivannaisalan yhtiöistä pyrkii välttämään sulkemisvastuita tai ulkoistamaan niitä. Jälkihoito voi kestää jopa vuosikymmeniä ja juuri tämä vaihe on usein se, jossa ongelmat siirtyvät julkiselle sektorille kaivosyhtiön vetäytyessä. (Bainton ja Holcombe 2018, 469.) Sodankylän kaivosohjelmassa kaivosten elinkaaresta luodaan käsitys, että toiminta on systemaattista ja hallittavissa. Talvivaaran ja Victoria Goldin kaivokset kuitenkin osoittavat, että kaivostoimintaan voi liittyä ennakoimattomia riskejä. Lisäksi malmivarat eivät ole uusiutuvia. Jos Viiankiaavalle perustetaan kaivos ja sen tuotanto myöhemmin päättyy ilman, että sitä laajennetaan, jää kunnalle jälkihoidon ja menetetyin aapasuon lisäksi elinkeinotyhjiö.

Ongelmien siirtämisen käsitteen avulla voi myös syventää analyysiä elinvoiman ja hyvinvoinnin retoriikasta. Kaivosohjelmassa toistuva hyvinvointiin ja elinvoimaan viittaaminen pyrkii luomaan käsitystä siitä, että kunnan ensisijaisena tavoitteena on paikallisten etu. Kunnan maankäytön ohjaamisen ja suunnittelun keskeinen tehtävä määritellään seuraavasti: ”Kunnalla on vastuu alueensa

maankäytön ja rakentamisen ohjaamisesta. Kunnan keskeisimpiä tehtäviä on maankäytön suunnittelun avulla edistää kunnan ja kuntalaisten elinvoimaa ja hyvinvointia.” (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 11.) Hyvinvoinnin ja elinkeinon korostamisesta huolimatta ohjelma keskittyy käsittelemään kaavoitusta pääosin kaivostoiminnan ja taloudellisen kehityksen näkökulmasta. Keskittyminen taloudelliseen hyvinvointiin sivuuttaa sen, millaisia vaikutuksia kaivostoiminnalla voi olla kuntalaisten arkeen ja terveyteen. Lassilan (2025) tutkimus kaivosteollisuuden sosiaalisista vaikutuksista Sodankylässä tuo esiin Boliden-Kevitsan kaivoksen vaikutuksia poronhoidon heikkenemiseen, ympäristön saastumiseen ja paikallisten kokemaan epävarmuuteen elinympäristöstään. Boliden-Kevitsan kaivoksesta jopa 10–15 kilometrin etäisyydellä on havaittu lisääntyntä pölylaskeumaa ja lähialueiden pohjavesissä on todettu kohonneita sulfaatti-, kloridi- ja metallipitoisuuksia, kuten nikkeliä. Ympäristön saastuminen, kuten Kitisenjoen vedenlaadun heikkeneminen, ovat muuttaneet paikallisten suhdetta luontoon. Kitisenjoessa ei enää uskalleta kalastaa, uida tai käyttää jokivettä saunomiseen. (Lassila 2025, 11.)

Käsitys elinvoimasta ja hyvinvoinnista tuotetaan lähes yksinomaisesti kaivosteollisuuden tarpeiden kautta, vaikka samalla korostetaan pyrkimystä yhteensovittaa elinkeinoja niin, että muut elinkeinot huomioidaan ja haitat minimoidaan tai korvataan. Kuten tarkastelin luvussa 4.2, yhteensovittamisen lopputulema voi johtaa siihen, että tärkeimmäksi mielletty elinkeino asetetaan etusijalle ja muiden elinkeinojen asema muodostuu alisteiseksi. Toisaalta vaikka kaivosohjelmassa mainitaan, että elinkeinoja tulee yhteensovittaa, ei ohjelman laadintahetkellä koettu olevan tarvetta koko kunnan tasoiselle yleiskaavaprosessille, sillä ehdolla, että kaivostoiminta ei laajene Sodankylässä. Kunnan tasoinen yleiskaavaprosessi ohjaisi maankäytön eri intressien yhteensovittamista. (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 11). Kokemus kunnan tasoisesta yleiskaavaprosessista perustuu REGINA-hankkeen aikana tehtyyn kyselytutkimukseen ja sidosryhmätyöskentelyyn. REGINA-projekti oli käynnissä Sodankylässä vuosina 2016–2018 ja sen tavoitteena oli muun muassa vahvistaa Sodankylän valmiuksia maksimoida kaivostoimintaan liittyvät hyödyt ja minimoida sen riskit sekä haitat (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 23). Mikäli Sakatin kaivoshanke saa kaivosluvan, elinkeinojen yhteensovittaminen vaatii REGINA-hankkeen mukaisesti kunnan tasoisesta yleiskaavaprosessin seuraavan kaivosohjelman kohdalla, sillä kaivos Viiankaavalla merkitsisi kaivostoiminnan laajenemista Sodankylän kunnassa.

Elinkeinojen yhteensovittaminen voi merkitä pakotettua sopeuttamista, mikä merkitsee muiden elinkeinojen alistumista tärkeimmäksi pidetylle elinkeinolle. Sodankylässä ensisijaisena elinkeinona nähdään olevan kaivostoiminta. Kaivostoiminta pystyy oikeuttamaan toimintansa yleisesti hyväksytyihin käsityksiin ja yhteisen edun periaatteeseen eli niin sanotun yhteisten talkoiden

perusteluun. Vaikka käytännössä yhteisiin talkoisiin osallistuminen tapahtuu usein marginaalissa olevien kustannuksella. (Lassila 2025, 5.) Kaivosohjelmassa tämä ilmenee siten, miten ohjelma häivyttää valtasuhteiden epätasapainon. Ohjelma korostaa: ”Tavoitteena on taloudellisestikin oikeudenmukainen hyödynjako”. (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 15). Samanaikaisesti esitetyt toimenpiteet ovat ristiriidassa oikeudenmukaisen hyödynjaon tavoitteen kanssa. Todelliset intressit näyttävät kaivannaisteollisuuden edellytysten vahvistamisena esimerkiksi infrastruktuurihankkeiden edistämisen kautta. ”Edistää liikenne- ja raideyhteyksien parantamista, kuten Jäämerenrata ja valtatie E4-liikennehankkeet ja poikittaisliikenne Keski-Lapissa” (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 15).

Infrastruktuurihankkeita on kuitenkin vaikea yhteensovittaa väitteen kanssa, jonka mukaan tavoitteena olisi turvata perinteisten elinkeinojen toiminta- ja kehittämisedellytykset. Poronhoito on jo haavoittuvassa asemassa erilaisten maankäyttöhankkeiden takia. Rautatiehankkeet kasvattavat poronhoidon kokema painetta alueilla, joille on kasaantunut useita risteäviä ja kuormittavia maankäyttömuotoja, jotka vaikuttavat porojen laidunalueiden vähenemiseen, heikkenemiseen ja sirpaloitumiseen (ks. Luoma, Hast ja Kangasoja 2023, 124). Ohjelma rakentaa diskurssia yhteensovittamisesta, mutta sen esittämät toimenpiteet ovat linjassa kaivosteollisuuden tarpeiden eivätkä muiden elinkeinojen, kuten porotalouden kanssa. Yhteensovittaminen voi kuitenkin tapahtua samanaikaisesti monen eri maankäyttöhankkeen kanssa, jolloin paliskunnissa ei välttämättä ole enää tilaa väistää uusien käyttömuotojen edestä ilman kriittisten laidunalueiden menetyksiä (ks. emt.).

Osa Sodankylän kuntaa on saamelaisaluetta, jolloin yhteensovittamista voidaan tarkastella perinteisten elinkeinojen heikentämisen näkökulmasta. Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio on pyrkinyt selvittämään saamelaisten kohtaamia historiallisia ja jatkuvia kokemuksia Suomen valtion ja eri viranomaisten toimista. Yhdessä Saamelaisten totuus- ja sovintokomission tilaamassa erillisselvityksessä käsitellään uudistettua kaivoslakia ja siinä osittain täsmennettyjä saamelaisten oikeuksia. Saamelaisten oikeuksiin viitataan kaivoslaissa enenevässä määrin pyrkimyksenä yhteensovittamiseen. (Ranta 2025, 32.) Yhteensovittaminen esitetään kaivoslaissa osallistavana ja oikeudenmukaisena menettelynä, vaikka käytännössä se voi merkitä perinteisten elinkeinojen heikentymistä, erityisesti tilanteessa, jossa useat maankäyttömuodot kasaantuvat samoilla alueilla. Tämä näkyy esimerkiksi Sodankylän kaivosohjelmassa ja nyt uudistetussa kaivoslaissa, joissa yhteensovittaminen nähdään myönteisenä ja elinkeinojen harmonisena yhteisaikaisena toimintana.

Poliittisen ekologian mukaan yhteensovittaminen ei ole neutraali hallinnollinen prosessi, vaan osa jo olemassa olevia valtasuhteita (Lassila 2025). Sodankylän kunnassa valtio, kunnallinen päätöselin ja kaivosyhtiöt määrittävät maankäytön reunaehdot, kun taas paikalliset toimijat joutuvat sopeutumaan

kyseisiin ehtoihin. Tilanteessa valtio ja kunnallinen päätöselin, joilla on vallankäytöllinen asema suhteessa paikallisiin nähden sekä valtion tukema kaivosyhtiö, kykenevät tekemään päätöksiä ylhäältä alaspäin. Samalla paikalliset toimijat ja yksilöt joutuvat kantamaan maankäytöstä aiheutuvat seuraukset. Arktista aluetta on kuvattu eräänlaisena hyödykkeiden louhintarintamana, jossa historialliset kolonisaation ja luonnonvarojen luonnonkäytön mallit uusiutuvat vihreän ekstraktivismiin muodossa (green extractivism). Osion alussa mainittu vihreä uhrausalue havainnollistaa, miten luonnonvarojen hyödyntäminen kohdistuu järjestelmällisesti samoihin historiallisesti marginalisoituihin paikkoihin, joita on jo aiemmin käytetty yhteisen edun nimissä (ks. Valkonen 2003). Aiemmin luonnonvarojen hyödyntämistä perusteltiin kansallisen modernisaation nimissä, mutta nykyisin ilmastonmuutoksen hillinnän perustelulla (Lassila 2025, 5) Kriittisten mineraalien louhinta kytkeytyy näin historiallisiin maankäytön keinoihin ja vallan epätasapainoon. Sodankylässä vallan epätasapaino näkyy siinä, miten luonnonvarojen hyödyntäminen ja siitä aiheutuvat haitat oikeutetaan jopa Viiankiaavan tapaisella luonnonsuojelualueella. (Emt., 13.) Tällöin yhteensovittaminen näyttäytyy poliittisen ekologian mukaan mekanismina, joka hallinnoi ristiriitoja tavalla, joka säilyttää olemassa olevat vallan epätasapainot.

6 Luonto ristiriitaisissa diskursseissa

Viiankiaavan luonto rakentuu aineistossani ristiriitaisesti. Se nähdään samanaikaisesti suojeltavana ja korvaamattomana ekosysteeminä, mutta myös hyödynnettävänä resurssina, jonka käyttöönotto voidaan oikeuttaa ”yhteisen edun” nimissä. Yhteinen etu tässä tapauksessa tarkoittaa vihreää siirtymää, energiamurrosta ja Sodankylän kunnan talouskasvua, jonka nähdään kehittävän kunnan hyvinvointia sekä elinvoimaisuutta. Tässä luvussa tarkastelen, kuinka luonnonsuojelu ja kaivoshanke luovat ristiriidan Viiankiaavalla. Kaivosohjelmassa luonto asettuu osaksi hallittavaa ja yhteensovittettavaa kokonaisuutta, jossa ekologiset arvot voidaan minimoida, mitata, kompensoida tai alistaa vihreän teknologian kehittämisen tavoitteille. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa luonto esitellään Natura 2000 -verkoston ja kansallisen soidensuojelun kautta suojeltavana kohteena, jonka arvo perustuu luonnontilaisuuteen ja monimuotoisuuteen. Näiden asiakirjojen välinen ristiriita ja jännite ei ole vain kytköksissä Viiankiaapaan, vaan se heijastaa laajempaa EU:n tasoista muutosta, jossa ympäristönsuojelun tavoitteet jäävät toissijaisiksi suhteessa huoltovarmuuteen, omavaraisuuteen ja kriittisten raaka-aineiden saatavuuteen. Luonnonsuojelusta tulee neuvoteltava asia, joka voidaan kumota kriittisten raaka-aineiden saatavuuden varmistamiseksi.

Poliittisen ekologian kannalta kyse on vallasta ja arvottamisesta: onko luonto suojelun arvoinen vai onko luonto niin merkittävä vihreän teknologian, huoltovarmuuden tai omavaraisuuden kannalta, että sen potentiaali jää hyödyntämättä, jos se pysyy koskemattomana. Analyysini mukaan Viiankiaapa toimii näyttämönä, jossa luonnonsuojelun ja luonnonvarapolitiikan välille muodostuu ristiriita. Lisäksi Viiankiaapa edustaa ajankohtaista murrosta, jossa niin sanotut pehmeät arvot, kuten luonnonsuojelu ja ihmisoikeudet sivuutetaan kovien arvojen, kuten talouskasvun, geopoliittisen kilpailukyvyn ja huoltovarmuuden takia.

6.1 Natura 2000-verkosto Viiankiaavalla

Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelmassa Natura 2000 -verkosto on keskeisenä luonnonsuojelullisena viitekehyksenä, minkä kautta alueen suojelullinen merkitys ja hoidon tavoitteet määritellään. Natura 2000 on EU:n laajuinen suojeluverkosto, jonka tavoitteena on turvata luonnon monimuotoisuus säilyttämällä luonnonvaraisia luontotyyppejä ja lajeja herkissä harvinaisissa ekosysteemeissä. Natura 2000 -suojelun keskiössä ovat alueen luontotyytit ja lajisto, joiden edustavuus ja säilyminen määrittävät suojelun painopisteitä. Natura 2000 mukainen suojelu

pohjautuu luonto-, ja lintudirektiivin asettamiin velvoitteisiin, jotka määrittävät alueelle suojelutavoitteet ja niihin perustuvat rajoitukset. Viiankiaavan suojelullinen merkitys perustuu aapasuohon, joka on nimetty EU:n tasolla tärkeäksi luontotyyppiä (Metsähallitus 2006, 7). Aapasuo hahmotetaan luontotyyppinä, jonka suojeluarvo rakentuu sen lajistollisesta monimuotoisuudesta ja erityisesti linnuston merkityksestä. ”Aapasoiden merkitys linnustolle on erittäin suuri. -- Linnustojen suuri määrä perustuu soiden tarjoaman ravinnon runsauteen--.” (Emt., 7.) Samalla tuodaan esiin suoympäristön ekologiset prosessit, kuten suoveden taso ja ravinteisuus, mitkä mahdollistavat monimuotoisen eliölajiston säilymisen.

Natura 2000 -alueen luonnonsuojelullisiin tavoitteisiin kuuluu aapasoiden ja linnuston lisäksi lettojen, hurresammallahteiden ja luonnonmetsien suojelu. Suoluonto on ekologinen kokonaisuus, joka on keskenään sidoksissa muiden luonnon osa-alueiden kanssa, minkä vuoksi yhdenkin ekologisen elementin häiriintyminen teollisuuden takia horjuttaa koko suon tasapainoa ja vähentää sen ekologista monimuotoisuutta. Suon ekologinen arvo on riippuvainen veden kiertokulun pysyvyydestä ja muun luonnontilaisuuden säilymisestä. Hoito- ja käyttösuunnitelman mukaan, jotta Viiankiaavan ekosysteemit voidaan turvata, alueella ei saa harjoittaa metsätaloutta. ”Metsähallituksen mukaisesti soidensuojelualueiden metsissä ei harjoiteta metsätaloutta ja alueen metsät säilytetään luonnontilaisina.” (Emt., 25.) Metsätalouden rajoittaminen korostaa sitä, kuinka herkkää ja monimuotoista Viiankiaavan suoluonto on.

Viiankiaavalla on arviolta 441 hehtaarin verran erilaisia lettoja, joista kahdeksan lettolaajaa on määritelty uhanalaiseksi. Letto on ravinteikas, avoin ja puuton suotyyppi, joka on Suomen soista rehevintä ja lajirikkainta (Kokko, Raatikainen ja Saarimaa 2021). Viiankiaavalla esiintyy maailmanlaajuisesti ainutlaatuista koivulettotyyppiä, joka on määritelty uhanalaiseksi. ”Letot ovat voimakkaasti vähentyneet ja harvinaistuneet maanviljelyksen ja metsätalouden vuoksi. -- Lettotyypeistä etenkin koivuletto on pohjoinen uhanlainen lettotyyppi.” (Emt., 23–24.) Ihmistoiminta, kuten maanviljely ja metsätalous nimetään yhdeksi syyksi lettojen vähenemiseen. Letot ovat riippuvaisia vakaasta vedenpinnasta, jolloin muutokset vesitaloudessa voivat johtaa lajiston köyhtymiseen tai katoamiseen (Aldous ja Bach 2014). Hoito- ja käyttösuunnitelmassa letot esitetään korvaamattomina ja ainutlaatuisina osina Suomen ja EU:n luonnon monimuotoisuutta, jolloin lettojen lisämenetyksiä ei voida hyväksyä. Sakatin kaivosyhtiön keino kompensoida Viiankiaavan ympäristöhaittoja ostamalla ikimetsää Inarista menettää tässä suhteessa merkityksensä, sillä Viiankiaavan lettoja ei voi suojella Inarin ikimetsällä. Lisäksi alueen ekologista arvoa ei voida mitata suhteessa toiseen alueeseen varsinkin, kun kyseessä on Suomen suuri aapasuo.

Viiankiaapa kuvataan ainutlaatuisena suoalueena, minkä vuoksi sillä on merkittävä suojelullinen asema. ”Huurresammallähteet eli eutrofiset, runsasravinteiset lähteiköt ja lähdesuot ovat Suomessa harvinaisia. Näissä lähteissä on usein uhanalaista lajistoa.” (Metsähallitus 2006, 23–24) Viiankiaavan kaltaiset suoalueet ovat harvinaisia, koska vastaavia alueita on kadonnut ihmistoiminnan seurauksena, erityisesti soiden kuivatuksen ja maankäytön muutosten myötä (Helle ja Kiuru 2022, 27; Valkonen 2023, 11). Harvinaisuus toimii hoito- ja käyttösuunnitelmassa keskeisenä perusteluna suojelun puolesta: jos harvinaisia alueita ei suojella nyt, niitä ei enää tulevaisuudessa ole. Natura 2000 kytkeytyy hoito- ja käyttösuunnitelmassa vastuupuheeseen, jossa suojelu oikeutetaan sekä ekologisella uhanalaisuudella, että Suomen erityisellä asemalla aapasoiden suojelijana. ”Suomella on vastuu aapasoiden suojelusta, koska suuri osa EU:n aapasoista sijaitsee Suomessa. Alueen suojelun keskeisempiä tavoitteita on aapasuoluonnon säilyminen luonnontilaisena.” (Emt., 23.) Tässä vastuupuheessa Natura 2000 asettaa suojelun kansallisten ja paikallisten intressien yläpuolelle. Viiankiaavan luonnosta luodaan käsitystä suojeltavana kohteena, jonka toteutuminen on Suomen vastuulla. Suomen vastuu aapasoiden suojelijana tuodaan esiin moraalisen ja poliittisen velvoitteena, jonka avulla pyritään oikeuttamaan alueen suojelutoimet ja rajoitukset. Aapasuoluonnon säilyminen luonnontilaisena esitetään tavoitteena, jota ei tule sovittaa yhteen muiden maankäyttöllisten päämäärien kanssa, vaan jonka tulee ohjata kaikkea alueeseen kohdistuvaa toimintaa.

Natura 2000 -verkosto toimii järjestelmänä, jolla luontokato pyritään estämään. Luontokadon estämiseksi, Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelman tavoitteeksi linjataan: ”Hoito- ja käyttösuunnitelman tavoitteena on säilyttää Viiankiaapa luonnontilaisena. - - Tärkeimpänä vaikutuksena suunnitelmassa on luonnontilaisen aapasuokokonaisuuden säilyminen. Toinen tärkeä vaikutus on uhanalaisten ja direktiivilajien elinmahdollisuuksien säilyminen.” (Metsähallitus 2006, 36) Luonnontilaisuus määrittyy näin suojelun keskeisimmäksi päämääräksi. Luonnontilaa ei käsitellä kompromissina tai neuvoteltavana tavoitteena, vaan suojelun lähtökohtana, mitä tulee noudattaa. Natura 2000 -verkoston luonnonsuojelullinen rooli ilmenee ennen kaikkea vastuun ja velvoitteen kielenä, jossa Metsähallitus asemoidaan alueen hallinnoijana: ”Metsähallituksella on vastuu alueella esiintyvien Natura 2000-luontotyyppien sekä direktiivi- ja uhanalaislajien suojelusta.” (Emt., 23.)

Hoito- ja käyttösuunnitelmassa luonnonsuojelun tavoitteiden säilyttämiseksi todetaan, että kaikenlaiset lajistoa häiritsevät ja luontotyyppejä muuttavat tekijät tulee pitää mahdollisimman vähäisinä (emt., 23). Tässä yhteydessä alueeseen kohdistuva toiminta määritellään ensisijaisesti häiriötekijänä, mitä on rajoitettava suojelutavoitteiden saavuttamiseksi. Kaivostoiminta asettuu suoraan ristiriitaan tämän tavoitteen kanssa, sillä se muuttaisi alueen luonnontilaa merkittävästi.

Metsähallitus on todennut, että Sakatin kaivos heikentäisi merkittävästi Viiankiaavan luontoarvoja (Metsähallitus 2025). Metsähallituksen mukaan kaivostoiminnan aiheuttama tärähtely aiheuttaisi Viiankiaavalla pohjavesien purkautumiseen muutoksia, jolloin riskinä on soiden kuivuminen ja merkittävien suojeltavien luontotyyppien ja kasvilajistojen heikentyminen (emt.).

Natura 2000 -verkoston luonnonsuojelullinen merkitys Viiankiaavalla rakentuu vahvaksi ja velvoittavaksi järjestelmäksi, mikä edellyttää luonnontilan säilyttämistä ja rajoittaa voimakkaasti alueeseen kohdistuvaa toimintaa. Tästä huolimatta Viiankiaavaan kohdistuu painetta EU:n kriittisten mineraalien saatavuuden turvaamiseksi. Aapasuot ovat luontodirektiivin mukaisesti luokiteltu priorisoiduksi luontotyyppiä, mutta alueeseen kohdistuvat strategiset intressit eli kriittisten mineraalien louhiminen. Viiankiaapa toimii luonnonsuojelullisten ja kaivoshankkeen intressien ristiriidan näyttämönä, missä EU:n suojelulliset, kriittisten raaka-aineiden sekä talous- ja turvallisuuspoliittiset tavoitteet törmäävät.

6.2 Kaivostoiminnan ja luonnonsuojelun ristiriitaisuus

Sodankylän kaivosohjelman ja Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelman välille muodostuu selkeä diskursiivinen ristiriita siitä, miten luonto kuvataan ja millaisia tarkoituksia siihen liitetään. Kuten olen 4 ja 5 luvuissa tuonut esiin, kaivosohjelman kieli kytkee kestävyuden ensisijaisesti taloudelliseen kasvuun ja sitä kautta kunnan elinvoiman vahvistamiseen. Kaivosohjelmassa luonto nähdään resurssina, jonka ekologinen arvo on sovitettavissa yhteen mineraalien hyödyntämisen ja paikallistalouden kehittämisen kanssa. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa luonto määritellään suojeltavana kokonaisuutena, minkä arvo perustuu sen monimuotoisuuteen ja luonnontilaisuuteen. Tässä alaluvussa tarkastelen, millainen ristiriita näiden kahden dokumentin välille muodostuu ja miten se heijastaa laajempaa jännitettä EU:n luonnonsuojeludirektiivien ja kriittisiä raaka-aineita koskevan sääntelyn (CRMA) välillä.

Analyysini pohjalta kaivosohjelma voidaan tiivistää kolmen teeman ympärille: taloudellinen elinvoima, alueellinen kehittäminen ja vihreä siirtymä. Nämä teemat rakentuvat kaivosohjelman kestävyuden diskurssin varaan, mikä toimii kaivosohjelman oikeuttavana kehyksenä. Kaivostoiminnan oikeutus korostuu muun muassa siinä, miten kaivosohjelma pyrkii luomaan Sodankylästä kestävä kaivostoiminnan edelläkävijää, mikä huomioi sosiaalisen, taloudellisen ja ekologisen kestävyuden tasavertaisina tavoitteina (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 13). Ohjelman kieli kuitenkin painottuu elinvoimaan, kasvuun ja kehittämiseen, sillä siinä esitellyt esimerkit ja

toimenpiteet korostavat näitä asiakirjan alusta loppuun. Samalla luontoon viittaava sanasto jää toissijaiseksi ja esiintyy lähinnä haittojen minimoinnin, virkistyskäytön ja muiden elinkeinojen yhteydessä. Luonto ei näyttäyty itseisarvoisena ekologisena kokonaisuutena, vaan se määritetään jatkuvasti ihmisen kautta erilaisina resursseina. Luonto nähdään myös jonain, jota voidaan kompensoida. Sen tuhoutumista voidaan kompensoida esimerkiksi ostamalla ikimetsää Inarista, kuten Sakatin kaivosyhtiö on tehnyt.

Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelmassa luonto rakentuu suojelua vaativana kohteena. Siinä korostuvat alueen luonnontila, uhanalaisten lajien suojelu ja Viiankiaavan asema osana Natura 2000 -verkostoa. Suojelun tavoitteet määritellään luonnontilan säilymisen kautta. (Metsähallitus 2006, 23). Suunnitelman kielellisessä esitystavassa luonto muodostuu lukuisista luontotyypeistä ja lajistoista, mitkä nähdään arvokkaina ja korvaamattomina. Näin luonto rakentuu itsearvoiseksi ekologisiksi kokonaisuudeksi, minkä säilyttäminen on ensisijainen päämäärä ja minkä suojeleminen edellyttää ihmistoiminnan, kuten maankäytön, rajaamista. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että alueelle ei voida perustaa kaivosta.

Kaivosohjelman ja Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelman välinen ristiriita kiteytyy siihen, että sama alue määritellään samanaikaisesti kahdella keskenään yhteensopimattomalla tavalla. Kaivosohjelmassa Sodankylä esitetään ”kansallisesti ja jopa Euroopan ja maailman mittakaavassa merkittävänä kaivostoiminnan ja kaivospotentiaalinen alueena, joka sijoittuu Keski-Lapin vihreäkivivyöhykkeelle (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 2). Hoito- ja käyttösuunnitelmassa sama alue määritellään osaksi Keski-Lapille tyypillisten aapasoiden suojeluverkostoa, jonka keskeinen tavoite on aapasuoluonnon ja sen eliöstön säilyttäminen (Metsähallitus 2006, 23). Luonto näyttäytyy näin samanaikaisesti sekä kriittisten mineraalien varantona että suojeltavana suokokonaisuutena. Ristiriita muodostuu, kun EU:n Natura 2000 -verkosto rakentuu täysin toisenlaiselle normatiiviselle perustalle, kuin kriittisten raaka-aineiden asetus (CRMA). Natura 2000 luontodirektiivissä aapasuot on nimetty priorisoiduksi luontotyyppiä, joita Suomen vastuuna on suojata EU:n säädöksen mukaisesti.

Asiakirjojen laatimisen välillä on kaksitoista vuotta. Hoito- ja käyttösuunnitelma edustaa 2000-luvun alun vuosikymmentä, jolloin EU:ssa luonnonsuojelu nähtiin tärkeänä. Nykyisessä geopolitiikassa muuttuneessa tilanteessa painopiste on kuitenkin siirtynyt kriittisten mineraalien saatavuuden turvaamiseen, jolloin suojeluperusta jää toissijaiseksi. Asiakirjojen laatimisten ajankohtien pitkä aikaväli synnyttää kysymyksen siitä, miksi Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelmaa ei ole päivitetty vastaamaan nykyistä tilannetta? Päätös olla päivittämättä asiakirjaa voi edustaa luonnonsuojelullisen taustan pysyvyyttä. Luonnonsuojelun periaate on turvata uhanalaisia ja harvinaisia ekosysteemejä

myös muuttuvissa taloudellisissa ja geopoliittisissa olosuhteissa. Mikäli suojelun painoarvo väistyisi strategisten resurssitarpeiden tieltä, luonnonsuojelun institutionaalinen merkitys heikkenisi. Kun Viankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelmaa ei ole päivitetty, ristiriita on edelleen olemassa.

Viankiaavalla luonnonsuojelun ja kaivoshankkeen ristiriita konkretisoituu. Pehmeinä arvoina mielletty, kuten luonnonsuojelu, biodiversiteetin ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen, asetetaan vastakkain kovien arvojen, kuten taloudellisen kasvun, huoltovarmuuden ja geopoliittisen kilpailukyvyyn avulla. Kovat arvot kuitenkin saavat tänä päivänä enemmän yleistä hyväksyntää. Venäjän hyökkäyssota, energiakriisi sekä suurvaltakilpailun kiristyminen ovat vahvistaneet turvallisuuspuhetta ja strategisen omavaraisuuden korostamista. Kriittiset mineraalit on kehystetty merkittäväksi osaksi huoltovarmuutta, jolloin niiden louhinta liitetään kansalliseen ja eurooppalaiseen turvallisuuteen. (Crochet ja Zhou 2024, 151–152.) Tällöin taloudelliset ja geopoliittiset argumentit näyttävät välttämättöminä, kun luonnonsuojelu puolestaan esiintyy niin sanotusti ylimääräisenä ja toissijaisena intressinä. Kyse ei ole siitä, että biodiversiteetin arvo olisi kadonnut, vaan sitä, että poliittisessa päätöksenteossa turvallisuus ja taloudellinen kilpailukyky määrittävät ensisijaisiksi.

Kriittisten mineraalien tarve vihreän siirtymän sekä kansallisen ja Euroopan turvallisuuden tavoitteiden takaamiseksi nähdään edustavan yhteisen edun kannalta tärkeitä toimia. Nämä toimivat oikeuttamisen keinona Sakatin kaivoshankkeen etenemiselle. Tämän vuoksi Viankiaavan luonnonsuojelun ja kaivoshankkeen ristiriita voidaan häivyttää. Tästä huolimatta Sakatin kaivosyhtiö pyrkii etsimään keinoja, joiden kautta he voivat osoittaa puuttuvansa kaivoshankkeen ja luonnonsuojelun väliseen ristiriitaan. Taustalla on pyrkimys vahvistaa kaivosyhtiön julkikuvaa kestävän kaivostoiminnan edelläkävijänä. Kaivosyhtiön käyttämiä keinoja ovat muun muassa teknologiset ratkaisut, joiden avulla ympäristövaikutusten väitetään olevan hallittavissa. Pertti Lamberg, Sakatin kaivosyhtiön toimitusjohtaja toteaa: ”Tavoitteenamme on tulevaisuuden älykäs maanalainen kaivos, joka on pitkälti automatisoitu, vähähiilinen ja jonka ympäristöjalanjälki on mahdollisimman pieni. Haemme myös paikallisten sidosryhmien kanssa ratkaisuja hankkeen muihin vaikutuksiin, kuten maankäyttökysymyksiin.” (Anglo American 27.8.2025.) Lambergin linjaus maanalaiseen kaivokseen edustaa EU:n kriittisten mineraalien asetuksen strategiaa, jossa pyritään tarjoamaan ”näkyvätöntä kaivostoimintaa” ja jonka tarkoituksena on yhteensovittaa mineraalien louhinta ja ympäristönsuojelu (Correia ja Eberhard 2025, 298). Strategia on luotu siitä syystä, että EU:n kriittisten mineraalien asetus kohtaa päällekkäisyyttä EU:n luonnonsuojelun kanssa.

Ajatus näkyvästä kaivoksesta rakentuu oletukselle, jossa ympäristöongelma voidaan ratkaista siirtämällä se pois näkyvistä. Tällöin luonnonsuojelu ja -resurssit määrittyvät ihmisen toimesta sen

mukaan, millaisia mahdollisuuksia ne tarjoavat ihmisten toimeentulolle (Haila ja Lähde 2003, 9.) Tämä kuitenkin sivuuttaa sen, että luonnonsuojelu ei tarkoita pelkästään maiseman säilyttämistä, vaan ekosysteemien kokonaisvaltaista toimintakykyä. Yhtiön viestinnässä maanalaisuus rakentuu käsitys vähäisestä maisemallisesta ja ekologisesta kuormituksesta, ikään kuin avolouhoksen puuttuminen merkitsisi myös vähäisiä ympäristövaikutuksia. Kaivostoiminnasta aiheutuva tärähtely voi alentaa vedenpintaa, mikä puolestaan muuttaa suon hydrologiaa ja sitä kautta maisemaa sekä lajiston elinolosuhteita (Metsähallitus 2025). Kaivosyhtiön keino mainostaa maanalaista kaivosta jättää mainitsematta sen, että Sakatin kaivoshankkeeseen sisältyisi maanpäällinen tehdas- ja infrastruktuurialue Kuusivaarassa. Kuusivaara on poronhoidon kannalta merkittävä alue, joka toimii Oraniemen paliskunnan syys- ja talvilaidunkierron osana. (Lassila 2025, 9.)

EU:n kriittisten mineraalien paine asettaa paikalliset toimijat alisteiseksi EU:n strategisille intresseille. Sakatin kaivoshankkeen nimeämistä strategisesti tärkeäksi hankkeeksi kommentoi EU:n komission varapuheenjohtaja Stéphane Séjourné: ”Paikallisia viranomaisia kannustetaan mahdollistamaan kaivostoiminta, se on selvä viesti. Tämä on koko Eurooppaa hyödyttävä hanke --” (Hartikainen 2025). Séjournén kommentti osoittaa, miten kaivostoiminta kehystetään EU:n yhteisenä etuna, minkä paikallisten viranomaisten on mahdollistettava. EU:n pyrkimys vahvistaa kriittisten raaka-aineiden saatavuutta pyritään ratkaisemaan siirtämällä louhintaa Euroopan sisällä ekologisesti herkille alueille. Poliittisen ekologian näkökulmasta resurssiriippuvuutta uudelleen järjestetään tilallisesti: kun EU yrittää purkaa riippuvuuttaan muiden maiden energian tuotannosta samalla se siirtää riippuvuuden paikalliseen ympäristöön. Samalla tämä havainnollistaa ongelmien siirtämisen ilmiötä. EU:n sisällä mineraalien louhinta voi vähentää riippuvuutta muista maista ja fossiilisista polttoaineista, mutta samalla se siirtää ympäristönkuormitusta ja ekologisia riskejä jo herkille ekosysteemeille. Ongelmaa ei ratkaista, vaan se muuttaa muotoaan. (ks. van den Bergh ym. 2015.) Ilmastonmuutoksen hillinnän ja strategisen omavaraisuuden tavoitteet voivat näin tuottaa uusia paineita suojelualueille, kuten Viiankiaavalle. Kyse on ekologisten kuormituksen ja resurssiriippuvuuden uudelleenjakamista, missä vihreän siirtymän hyödyt ja paikalliset ympäristökustannukset jakautuvat epätasaisesti esimerkiksi, kun Kuusivaaran poronhoitajat joutuisivat väistämään suunnitellun Sakatin kaivoshankkeen tehdas- ja infrastruktuurialueen alta.

Viiankiaavan luonnonsuojelun ja kaivoshankkeen ristiriita ei ole yksittäinen tai poikkeuksellinen, vaan osa laajempaa EU:n tason rakenteellista jännitettä luonnonsuojelun ja kriittisten mineraalien louhinnan välillä. Jopa 85 prosenttia Euroopan kriittisten mineraalien esiintymistä sijaitsee joko ympäristöllisesti suojelluilla alueilla tai enintään viiden kilometrin etäisyydellä niistä. Tämä päällekkäisyys aiheuttaa hallinnollisen ja poliittisen haasteen. EU:n ennallistamisasetuksen (Nature

Restoration Law 2024) vaatimuksena on ennallistaa vähintään 20 prosenttia EU:n maa- ja merialueista vuoteen 2030 mennessä. (Correia ja Eberhard 2025, 298.) Ennallistamistavoitteita on mahdotonta toteuttaa, kun kriittisten raaka-aineiden louhinta kohdistuu samoille alueille.

6.3 Vihreän siirtymän paradoksi

Viiankiaavalla luonnonsuojelun ja kaivoshankkeen ristiriita kytkeytyy laajempaan vihreän siirtymän paradoksiin, missä ekologisesti kestävä esitetty muutosprosessi aiheuttaa merkittäviä ympäristöhaittoja ja sosiaalisia konflikteja niillä alueilla, joille luonnonvarojen hyödyntäminen sijoittuu. Vihreä siirtymä esitetään poliittisissa ja hallinnollisissa keskusteluissa ratkaisuna ilmastokriisiin, mutta samalla se nojaa luonnonvarojen hyödyntämiseen, joka on keskeisesti myötävaikuttanut sekä ilmastonmuutokseen että luontokatoon. Vihreä siirtymä on prosessi, jossa ilmastokriisiä pyritään ratkaisemaan samoilla rakenteellisilla keinoilla, jotka ovat ne alun perin aiheuttaneet. Viiankiaapa toimii symbolina vihreän siirtymän paradoksille. Alue on aiemmin suojeltu kahdella luonnonsuojeluohjelmalla ja sen arvo perustuu nimenomaan luonnontilaisuuteen, monimuotoisuuteen ja ilmastoa vakauttavaan rooliin. Tästä huolimatta siitä pyritään tekemään alue, joka tuottaa raaka-aineita ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi keinoilla, jotka samalla heikentävät luonnon omaa kykyä sitoa hiiltä ja ylläpitää ekosysteemien toimintaa.

Vihreän siirtymän paradoksi tulee näkyväksi, kun kaivostoimintaa perustellaan kestävä ratkaisuna ilmastonmuutoksen hillinnän kannalta. Sakatin kaivoshanketta on perusteltu muun muassa sillä, että sen tuottamalla mineraaleilla rakennetaan tulevaisuuden päästötöntä yhteiskuntaa. (Anglo American 2022) Samanaikaisesti kaivosohjelmassa Sodankylän kunnasta pyritään luomaan statusta kestävä kaivostoiminnan keskuksena (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 13). Kestävä kaivostoiminnan statusta rakennetaan kaivosohjelmassa kolmen kestävyuden ulottuvuuden kautta (taloudellinen, sosiaalinen ja ekologinen kestävyys). Kaivosohjelman mukaan ”Ekologinen kestävyys tarkoittaa sitä, ettei kaivostoiminnalla heikennetä luonnon monimuotoisuutta” (emt., 9). Nämä linjaukset eivät kuitenkaan kohtaa Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelman ekologisten arvojen suojelun tavoitteita, joiden tarkoituksena on säilyttää aapasuon monimuotoisuus.

Anglo Americanin nettisivuilla julkaistussa esitteessä ”Sakatti tulevaisuuden kaivos”, todetaan: ”Kunnioitamme alueen merkittäviä ympäristöarvoja. Hanketta kehittäessämme olemme sitoutuneet säilyttämään nämä arvot ja suunnitelleet maanalaisen, teknologialtaan modernin hiilineutraalin kaivoksen, jolla voidaan välttää, minimoida sekä lieventää toiminnasta aiheutuvia

ympäristövaikutuksia.” Kaivosyhtiön viestintä rakentaa kuvaa teknologisesti hallitusta ja ympäristöarvoista huomioivasta hankkeesta, jossa vaikutukset ovat ennakoitavissa ja minimoitavissa. Vuonna 2023 Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (Lapin ELY-keskus) katsoi, ettei hankkeen ympäristövaikutusten arviointi voinut sulkea pois riskiä Viiankiaavan pohjavesille. Tästä huolimatta yhtiö jatkoi hankkeen edistämistä hakemalla Natura 2000 poikkeuslupaa Suomen hallitukselta ja Euroopan komissiolta. (Lassila 2025, 12.) Kaivosyhtiön toiminta havainnollistaa, miten taustalla ei ole ympäristöarvojen säilyttäminen.

Vertaaminen metsätalouteen auttaa hahmottamaan vihreän siirtymän paradoksin rakenteellista luonnetta. Talousmetsät ovat ekologisesti köyhempiä verrattuna luonnontilaisiin metsiin. Monia eliölajeja on kadonnut, metsien ikärakenne on yksipuolistunut ja monimuotoisuus on heikentynyt. Nämä muutokset ovat olennaisia myös ilmaston kannalta, sillä luonnontilaiset metsät toimivat tehokkaampina hiilivarastoina kuin talousmetsät. (Jansons ym. 2025, 417). Samanlainen kehityskulku on tunnistettavissa kaivannaisalan kohdalla. Viiankiaapa on suoalueena merkittävä. Se sitoo huomattavia määriä hiilidioksidia ja on siksi jo itsessään hyvin tärkeä osa ilmastonmuutoksen hillintää. Viiankiaavalla arvioidaan olevan kolmen miljoonan tonnin hiilivarasto. Mikäli suon vesitasapaino muuttuisi kaivannaisteollisuuden myötä ja suossa varastoituneesta hiilidioksidista vapautuisi edes kolmannes ilmakehään, vastaisi se 24 vuoden edestä Sodankylän kunnan kaikkia hiilidioksidipäästöjä. (Kauppinen 2025, 187.) Soiden hydrologiaan perehtyneiden asiantuntijoiden mukaan jo kymmenen senttimetrin vedenpinnan lasku olisi Viiankiaavan luonnon kannalta merkittävä. Jos suo menettää vesitasapainonsa ja alkaa vapauttamaan hiilidioksidia, sen ilmastohyöty muuttuu nopeasti ilmastohaitaksi. Kuivuminen ja vedenpinnan aleneminen johtaa turpeen hapelliseen hajoamiseen, joka taas aiheuttaa hiilidioksidin vapautumista ilmakehään. Lisäksi tämä vaikuttaa suon kykyyn sitoa hiilidioksidia tulevaisuudessa. Aluksi Sakatin kaivosyhtiö vakuutti, että Viiankiaavalla kuivumisen riskiä ei olisi, perustuen konsulttityhtiön arvioon. Samainen yhtiö laati aiemmin vastaavan arvion Ruotsin puolella toisessa kaivosohjelmissä, jossa vedenpinta myöhemmin romahti 16 metriä (emt., 183–185). Sodankylän kunta kuitenkin painottaa, että kaivosohjelman tavoitteena on turvata vesistöjen ja pohja- vesien säilyminen puhtaina (Sodankylän kaivosohjelma 2018, 17). Tässä tapauksessa kaivosohjelman tavoitteiden mukaisesti kunnan tulisi vastustaa Sakatin kaivosohjelmaa, sillä se vaarantaa Viiankiaavan suon vesitalouden.

Paradoksaalisuutta syventää se, että ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi teknologiasta etsitään jatkuvasti vastauksia, joiden toimivuus on epävarmaa, kallista ja hidasta. Hiilidioksidin poistaminen ilmakehästä on huomattavasti vaikeampaa kuin päästöjen vähentäminen. Tehokkain tapa poistaa hiiltä nopeasti ilmakehästä on vahvistaa luonnon omia ekosysteemejä. Ekosysteemien vahvistaminen

vastaa yhtä aikaa sekä ilmastonmuutokseen että luontokatoon, ja siksi se nähdään ekokriisin ratkaisun ytimenä. (Osaka, Bellamy ja Castree 2021, 1; Kauppinen 2025, 105–106.) Luonnon omilla hiilinieluilla on edelleen keskeinen rooli globaalissa hiilen kierrossa. Metsät, maaperä ja meriekosysteemit sitovat tällä hetkellä noin puolet ihmisen aiheuttamista hiilidioksidipäästöistä vuosittain (Friedlingstein et al. 2025, 969.)

Luonnollisten hiilinielujen vahvistaminen on lähitulevaisuudessa tehokas ja nopea toteutettavissa oleva keino häivyttää negatiivisia päästöjä globaalissa mittakaavassa. Luonnon ekosysteemien suojeleminen ja ennallistaminen ovat merkittäviä hiilidioksidipäästöjen vähentämiseksi. Samalla ne tukevat monimuotoisuutta. (Griscom ym. 2017, 11645.) Viiankiaavan suoalue on luonnontilaisena merkittävä hiilenkierron kannalta. Suon kuivuminen tai sen hydrologian muuttaminen kaivostoiminnan seurauksena voisi vapauttaa ilmakehään huomattavia määriä hiiltä, milloin ilmastopoliittisilla perusteluilla oikeutettu hanke voisi käytännössä heikentää ilmastotavoitteita. Tämän vuoksi ilmastonmuutos ja luontokato kietoutuvat toisiinsa hiilen kierron kautta. Ekosysteemien heikentyminen vähentää hiilinieluja ja kiihdyttää ilmastonmuutosta, kun taas ilmastonmuutos heikentää ekosysteemien kykyä sitoa hiiltä.

Analyysini osoittaa, että Viiankiaavan luonnonvarojen hyödyntämisen taustalla ei ole pyrkimys ilmastonmuutoksen hillintään, vaan pikemminkin pyrkimys vastata EU:n omavaraisuuden, geopoliittisen kilpailukykyyn ja jatkuvan talouskasvu tavoitteisiin. Nämä tavoitteet puolestaan ohjaavat Sodankylän kunnan elinkeinorakennetta riippuvaiseksi kaivostoiminnasta. Ilmastonmuutoksen torjunta ensisijaisena päämääränä asettuu kyseenalaiseksi, kun ilmastopoliittikan nimissä hävitetään ekosysteemejä, jotka ovat jo itsessään tehokkaita hiilinieluja. Viiankiaavalle suunniteltu kaivos osoittaa, kuinka vihreä siirtymä voi kääntyä tavoitteitaan vastaan. Ihminen on aiheuttanut ilmastonmuutoksen ja luontokadon, ja pyrkii nyt ratkaisemaan näitä kriisejä teknologisilla innovaatioilla, jotka samalla pahentavat luontokatoa sekä ylläpitävät kulutukseen perustuvaa elämäntapaa (Mäkiranta ja Puuronen 2025, 278). Tämä edustaa vahvasti ongelmien siirtämistä, jossa ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi päädytään lyhytnäköisiin ratkaisuihin, jotka siirtävät painetta paikallisille ekosysteemeille sekä lykkäävät ilmastonmuutoksen riskejä tulevaisuuteen (Girgic ym. 2025, 2).

Vihreän siirtymän paradoksista irtautuminen edellyttäisi uudelleenarviointia kulutuksesta, talousjärjestelmästä ja luontosuhteesta. Pelkkä teknologinen siirtymä fossiilisista polttoaineista uusiutuvaan energiaan ei riitä, mikäli energiankulutuksen kokonaismäärä ja kuluttaminen jatkavat kasvuaan. Poliittisen ekologian näkökulmasta vihreä siirtymä voi tällöin muodostua vihreäksi kasvuksi, jossa ekologinen kriisi pyritään ratkaisemaan samojen taloudellisten rakenteiden puitteissa,

mitkä ovat sen alun perin tuottaneet (Cavanagh & Benjaminsen 2017). Muutos edellyttäisi kulutuksen vähentämistä, talouskasvun ensisijaisuuden kyseenalaistamista sekä luontosuhteen uudelleenmäärittelyä ei pelkästään resurssivarannon, vaan ekologisen keskinäisriippuvuuden kautta, missä ihmiset, muut elävät olennot ja ekosysteemit ovat keskenään sidoksissa (Robbins 2019, 3; Folke ym. 2011).

7 Tulokset ja johtopäätökset

Tutkielmassani olen tarkastellut, millaisia ristiriitoja Sakatin kaivoshankkeen ja luonnonsuojelun välille rakentuu Viiankiaavalla sekä miten nämä ristiriidat tuotetaan ja oikeutetaan kielenkäytön kautta. Ristiriita muodostuu EU:n luonnonsuojelupyrkimysten ja kriittisten mineraalien louhinnan välille. Poliittisen ekologian teorian avulla olen tarkastellut luonnonvarojen hyödyntämisessä käytettyä kieltä ja sitä, miten EU:n vihreän siirtymän sekä energiaomavaraisuuden tavoitteet ohjaavat paikallista elinkeinorakennetta ja päätöksentekoa. Tutkielmani keskeiset käsitteet resurssikirous ja ongelmien siirtäminen ovat ohjanneet analyysiäni. Resurssikirouksen avulla olen tarkastellut, miten Sodankylän kaivosohjelma heijastaa kunnan rakenteellista riippuvuutta kaivannaisteollisuudesta sekä miten riippuvuus asettaa kunnan haavoittuvaan asemaan poliittisten ja taloudellisten muutosten sekä markkina- ja suhdannevaihteluiden takia. Ongelmien siirtämisen avulla olen osoittanut, miten kaivostoiminnasta aiheutuvat haitat voivat siirtyä ajallisesti ja sosiaalisesti. Tutkielmani menetelmänä käytin kriittistä diskurssianalyysiä, jonka avulla tarkastelin, miten kaivosohjelman kieli luo kunnasta kaivosmyönteistä kuvaa. Samalla se toi esiin kaivosohjelman yhteyden laajempaan EU-tason politiikkaan.

Analyysini osoittaa, miten aineistoni tuottaa jännitteisiä diskursseja ja käsityksiä siitä, mitä pidetään hyväksyttävänä luonnonkäyttönä sekä miten luonnonkäyttöön liittyviä päätöksiä oikeutetaan. Vihreän siirtymän ja ilmastopolitiikan retoriikkaa käytetään uudenaikaisena oikeuttamisen välineenä tilanteessa, jossa luonnonsuojelun velvoitteet ja strategiset resurssi-intressit törmäävät. Sodankylän kaivosohjelmassa ”kestävä kaivostoiminta” rakentuu ensisijaisesti taloudellisena diskurssina, vaikka kaivosohjelmassa viitataan myös sosiaaliseen ja ekologiseen kestävyys. Kestävyys rakennetaan kaivosohjelmassa kolmitasoisena tavoitteena, mutta ohjelman diskurssit ja esitetyt toimenpiteet suuntaavat kestävyys talouskasvun, elinvoiman ja luonnonvarojen hyödyntämisen ympärille. Sosiaalinen kestävyys, kuten hyvinvointi, esitetään pitkälti talouteen kytkeytyvänä seurauksena, sillä työpaikkojen syntyminen, palveluiden säilyminen ja kunnan elinvoimaisuus esitetään rakentuvan kaivannaisalan varaan. Hyvinvoinnin oletetaan merkitsevän samoja asioita koko kunnan väestölle, vaikka hyvinvoinnin merkitykset ovat moninaisia. Hyvinvointi voi rakentua joillekin elinkeinoista, työllisyydestä, mutta toisille keskeistä voi olla tuttu luontomaisema ja puhdas luonto. Lisäksi kaivoksilla voi olla joidenkin paikallisten hyvinvointiin hyvin negatiivinen vaikutus, kuten poronhoitajille, jotka ovat jo muiden maankäyttöhankkeiden takia ahtaalla. Kaivosohjelma ei tunnista näiden merkitysten moninaisuutta, vaan tuottaa hyvinvoinnin taloudellisten mittareiden ja elinvoimapuheen kautta.

Elinvoiman ja hyvinvoinnin korostamisella kaivosohjelma rakentaa Sodankylästä kaivosmyönteistä kuntaa. Työllisyyden ja elinvoiman retoriikka toimii moraalisen perusteluna, joka normalisoi kunnan tulevaisuuden kaventumista yhä enemmän kaivannaisalan varaan. Tämä taas tuo esiin resurssiriippuvuuden ja polkuriippuvuuden riskit. Kunnan toimenpiteet, kuten koulutuksen suuntaaminen, maankäytön järjestäminen ja infrastruktuurin kehittäminen kaivannaisalaan sitovat kunnan entistä vahvemmin kaivosalan tarpeisiin ja täten heikentävät muiden vaihtoehtoisten elinkeinojen mahdollisuuksia. Tätä on polkuriippuvuus: mitä enemmän investointeja tehdään yhden elinkeinon edellytyksiin, sitä vaikeammaksi tulee kehittää vaihtoehtoisia kehityssuuntia. Kaivosohjelmassa tavoitteeksi asetettu elinkeinorakenteen monipuolistaminen jää retoriseksi keinoksi, joka ei kuitenkaan toteudu konkreettisesti.

Kaivosohjelmaa analysoitaessa käy ilmi, että kaivannaisalan riskit tunnistetaan, mutta ne tehdään diskurssien kautta hallinnollisesti kontrolloitavaksi. Kaivosrahaston kaltaisten ratkaisujen ehdottaminen osoittaa, että kunta tiedostaa kaivosteollisuuden epävarmuuden. Haittojen hallinnan korostamisella pyritään esittämään haitat mitattavina, korvattavina tai kompensoitavina. Kaivostoiminnan riskien hallinta näkyy esimerkiksi Sakatin kaivoshankkeen keinona kompensoida kaivoksesta koituvia ympäristöhaittoja ostamalla ikimetsää Inarista. Tämä ei kuitenkaan korvaa Suomen suurimman aapasuon menettämistä.

Ekologinen kestävyys kuvataan Sodankylän kaivosohjelmassa myös hallittavaksi. Kestävyysdiskurssi toimii retorisenä ja ideologisena oikeuttamisen välineenä, sillä se luo vaikutelman tasapainoisesta ja vastuullisuudesta toiminnasta, vaikka käytännössä kestävyuden sisältö rajautuu kaivosohjelmassa talouspainotteiseksi. Oikeuttaminen mahdollistaa sen, että kaivannaisala voidaan esittää osana ekologista ratkaisua ja tulevaisuuden vastuullista maankäyttöä, milloin se pyrkii häivyttämään ristiriidan luonnonvarojen hyödyntämisen ja luonnonsuojelun välillä. Viiankiaapa tekee ristiriidasta kuitenkin konkreettisen. Viiankiaapa on suojeltu kansallisella soidensuojeluohjelmalla ja Natura 2000 -ohjelmalla, jotta sen monimuotoinen ympäristö voidaan säilyttää luonnontilaisena. Sakatin kaivoshanke merkitsisi luonnontilan heikkenemistä Viiankiaavalla. Näin ollen kaivoshanke on vääjäämättömästi ristiriidassa alueen suojelun kanssa. Sakatin kaivoshankkeen esitelmässä, yhtiö mainitsee lyhyesti kaivostoiminnan ja luonnonsuojelun ristiriidan: ”Lieventävistä toimenpiteistä huolimatta ei voida sulkea pois sitä mahdollisuutta, että kaivoshanke heikentäisi suojeluperusteina olevia luontotyyppisiä sekä joidenkin kasvilajien elinolosuhteita Viiankiaavan länsilaidalla” (AngloAmerican 2026, 18). Metsähallituksen antaman lausunnon mukaan, Sakatin kaivoshanke heikentäisi merkittävästi Viiankiaavan suojeltuja luontoarvoja, minkä takia Sakatin kaivosyhtiön tulee saada Natura-poikkeuslupa valtioneuvokselta

(Kuivas 2025). Ympäristöministeriön vesi ja luontoympäristöosaston ylijohtajan Tarja Haarasen mukaan valtioneuvosto joutuu arvioimaan kriittisten raaka-ainehankkeiden tuomia hyötyjä ja toisaalta Viiankiaavan Natura-alueen luontoarvoja. Hankkeen ristiriitaisuus ymmärretään, mutta ristiriitaisuus kumotaan, jos hanke on toteuttava erittäin tärkeän yleisen edun kannalta pakottavasta syystä eikä vaihtoehtoista ratkaisua ole. (Auvinen ja Pöyhönen 2025.)

Ilmastopolitiikka ja vihreä siirtymä vahvistavat kestävyysdiskurssin oikeuttavaa rakennetta ja tuovat siihen uuden moraalisen ulottuvuuden. Kaivosohjelmassa kaivostoiminta liitetään ilmastonmuutoksen hillintään ja vihreään siirtymään mineraalien louhinnan kautta. Mineraalien louhinta on globaalisti kasvavassa asemassa vihreän siirtymän ja energiaomavaraisuuden tarpeiden takia. Kriittisten raaka-aineiden saatavuus kehystetään osaksi ilmastotavoitteita, energiaomavaraisuutta, taloudellista riippumattomuutta ja kansallista turvallisuutta. EU:n kriittisten raaka-aineiden asetus (CRMA) tekee kaivostoiminnasta strategisesti välttämätöntä. Tästä johtuen suojelualueisiin kohdistuvat poikkeukset nähdään mahdollisina ja perusteltuina. Viiankiaapa määriteltiin vuonna 2024 kriittisten raaka-aineiden alueeksi EU:n komission puolesta. Samalla alue on kuitenkin määritelty EU:n puolesta osaksi Natura 2000 -suojeluverkostoa.

Viiankiaavalle kohdistuvat jännitteiset intressit edustavat EU:n politiikan sisäistä ristiriitaa kriittisten mineraalien louhinnan ja luonnonsuojelun välillä. Yhteisen uhan eli ilmastonmuutoksen ja Venäjän hyökkäyssodan myötä EU:n energiaomavaraisuuteen tähtäävässä politiikassa Natura 2000 -asetus jää toissijaiseksi, koska paine lisätä Euroopan omaa energiantuotantoa pakottaa etsimään ratkaisuja, jotka ovat ristiriidassa suojellustarvojen kanssa. Tällöin voidaan tehdä poikkeuksellisia päätöksiä, jotka esitetään rationaalisina ja välttämättöminä. Tämä vahvistaa vihreän siirtymän paradoksia, jossa ilmastokriisiin vastataan lisäämällä luonnonvarojen hyödyntämistä, vaikka luontokato on merkittävä osa ilmastonmuutoksen kiihtymistä. Sakatin kaivosohjelma ja sille myönnetty kriittisten raaka-aineiden status osoittaa, miten ilmastopolitiikan nimissä voidaan heikentää ekosysteemejä, jotka ovat jo itsessään ilmastonmuutoksen hillinnän kannalta merkittäviä.

Tutkielmani keskittyy vihreän siirtymän ja kriittisten raaka-aineiden kasvavan kysynnän ympärille Sodankylässä sijaitsevan Viiankiaavan kaivosohjelman kontekstissa. Tutkielmani ei käsitellyt tarkemmin paikallisten näkökulmia liittyen Sakatin kaivosohjelmaan Viiankiaavalla. Sivusin kuitenkin tutkielmani analyysiosiossa 5.2 kaivostoiminnan yhteensovittamista saamelaisien harjoittamaan poronhoitoon. Suomen kaivoslaissa yhteensovittamista esitetään osallistavana ja oikeudenmukaisena menettelynä, vaikka käytännössä se voi merkitä perinteisten elinkeinojen harjoittamisen heikentämistä. Saamelaisien totuus- ja sovintokomissio on pyrkinyt selvittämään kaivostoiminnan ja perinteisten elinkeinojen yhteensovittamista ja tuomaan esiin saamelaisien

aiempia ja nykypäivänä kohtaamia vääryyksiä. Paikallisen äänen korostamiseen liittyvässä jatkotutkimuksessa olisi hyvä laajentaa ymmärrystä nykyisten kaivos- ja maankäyttöhankkeiden kolonialistisista luonteista, joissa valtio ja yritykset määrittävät alkuperäiskansojen alueiden hyödyntämisen ehtoja. Tällainen analyysi tekisi näkyväksi kolonialistisen perinnön jatkuvuuden ja loisi tilaa saamelaisten äänen, kokemusten ja tietämyksen vahvistamiselle osana maankäytöllistä päätöksentekoa.

Viiankiaapa on osoittautunut monimuotoiseksi tutkimuskohteeksi, sillä siihen kytkeytyy samanaikaisesti vahvoja suojelullisia pyrkimyksiä ja velvoitteita, mutta myös maankäytöllisesti strategisia intressejä. Sakatin kaivoshankkeen avulla oli mahdollista tarkastella sen ympärillä olevia laajempia yhteiskunnallisia ja poliittisia ilmiöitä, kuten vihreää siirtymää ja EU:n kriittisten raaka-aineiden politiikkaa yhdessä Sodankylän paikallisten vaikutusten kanssa. Sakatin kaivoshanke kytkeytyy laajempaan EU-tason ympäristöpolitiikkaan, jossa luonnonsuojelulliset tavoitteet elävät ristiriidassa kriittisten raaka-aineiden kasvavan kysynnän kanssa. Sakatin kaivoshanketta koskevat päätökset ovat edelleen kesken, joten jää nähtäväksi arvostetaanko Viiankiaavalla luonnonsuojelua vai taloudellista maankäyttöä.

Lähteet

- Abdelkawy, Nagwa Amin. 2024. "Diversification and the Resource Curse: An Econometric Analysis of GCC Countries." *Economies* 12:11. <https://doi.org/10.3390/economies12110287>. Luettu 4.2.2026.
- Aldous, Allison R. ja Leslie B. Bach. 2014. "Hydro-ecology of groundwater dependent ecosystems: applying basic science to groundwater management." *Hydrological Sciences Journal* 59:3-4, 530-544. <https://doi.org/10.1080/02626667.2014.889296>. Luettu 20.1.2026.
- Angelakis, Antonios, Manolis Manioudis ja Anthi Koskina. 2025. "The Political Economy of Green Transition: The Need for a Two-Pronged Approach to Address Climate Change and the Necessity of "Science Citizens". *Economies* 13:2. <https://doi.org/10.3390/economies13020023>. Luettu 13.2.2026.
- Anglo American. 2022. *Sakatin metalleista rakennetaan tulevaisuuden päästötöntä yhteiskuntaa*. Verkkosivu 11.4.2022. <https://finland.angloamerican.com/fi-fi/media/press-releases/sakatin-metalleista-rakennetaan-tulevaisuuden-paastotonta-yhteiskuntaa>. Luettu 15.2.2026.
- Anglo American. 2025. *Sakatin kaivoshankkeen Natura 2000 -arviointi saatu päätökseen – luvitusta voidaan jatkaa*. Verkkosivu 27.8.2025. <https://finland.angloamerican.com/fi-fi/media/press-releases/natura-2000-assessment-for-anglo-americans-sakatti-mining-project-concluded-permitting-can-continue>. Luettu 15.2.2026.
- Anglo American. 2026. *Tietoa Sakatista*. Verkkosivu n.d. <https://finland.angloamerican.com/fi-fi/tietoa-sakatista>. Luettu 10.1.2026.
- Anglo American. 2026. *Sakatin kaivoshanke*. Verkkosivu n.d. <https://finland.angloamerican.com/~~/media/Files/A/Anglo-American-Group-v9/Finland/about-sakatti/sakatin-kaivoshanke-2025.pdf>. Luettu 21.2.2026.
- Auty, Richard M. 1993. *Sustaining Development in Mineral Economies: The Resource Curse Thesis*. London: Routledge.
- Auvinen, Armi ja Sari Pöyhönen. 2025. "Ministeri lupaili Sakatin kaivokselle Natura-poikkeusta – "Ei tarkoita vielä mitään", sanoo Sodankylän kunnanjohtaja." *Yle Uutiset* 12.5.2025. <https://yle.fi/a/74-20161307>. Luettu 21.2.2026.
- Assulin, Ami. 2021. "Riikka Karppinen, 27, on taistellut kaivosjättiä vastaan kymmenvuotiaasta: 'Mitä jätämme tuleville sukupolville, jos luonto menetetään'." *Yle Uutiset* 26.11.2021. <https://yle.fi/a/3-12203512>. Luettu 20.1.2026.

- Avila, Sofia. 2018. "Environmental Justice and the Expanding Geography of Wind Power Conflicts." *Sustainability Science* 13:3, 599–616. <https://doi.org/10.1007/s11625-018-0547-4>. Luettu 10.12.2025.
- Bainton, Nicholas ja Sarah Holcombe. 2018. "A critical review of the social aspects of mine closure." *Resources Policy* 59, 468-478. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2018.08.020>. Luettu 22.1.2026.
- Bidgood, Anna K. ja Jessica Hall. 2024. "We Need to Talk About Mining in the Arctic." *Earth Science, Systems and Society* 4:1. <https://doi.org/10.3389/esss.2024.10117>. Luettu 15.11.2025.
- Björn, Ibsen & Jari Kortelainen. 2011. "Outokummun kaivosyhteisö ja taloudellisen kasvun kertomukset". Teoksessa *Kaivos ja yhteiskunta*, toim. Tuija Mononen ja Leena Suopajarvi. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Blaikie, Piers ja Harold Brookfield. 1987. *Land Degradation and Society*. Lontoo: Routledge Revivals.
- Braunstein, Juergen ja Marina Chuchko. 2025. "Resource curse in the age of critical minerals: Geopolitical forces and market maturity." *Energy Research & Social Science* 127. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2025.104247>. Luettu 20.11.2025.
- Cambou, Dorothée, Per Sandström, Anna Skarin ja Emma Borg. 2020. "Reindeer Husbandry vs. Wind Energy. Analysis of the Paulträsk and Norrbäck Court Decisions in Sweden." Teoksessa *Indigenous Peoples, Natural Resources and Governance: Agencies and Interactions*, toim. Per Sandström ja Anna Skarin. Lontoo: Routledge.
- Carr-Wilson, Savannah, Subhrendu K. Pattanayak ja Erika Weinthal. 2024. "Critical Mineral Mining in the Energy Transition: A Systematic Review of Environmental, Social, and Governance Risks and Opportunities." *Energy Research & Social Science* 116. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2024.103672>. Luettu 13.1.2026.
- Cavanagh, Connor J. ja Tor Benjaminsen. 2017. "Political ecology, variegated green economies, and the foreclosure of alternative sustainabilities". *Journal of Political Ecology* 24:1, 200-21. <https://doi.org/10.2458/v24i1.20800>. Luettu 19.2.2026.
- Chung, Changwoo ja Taeynounge Jin. 2025. "Revealing the role of institutional quality and geopolitical risk in natural resources curse hypothesis". *Resource Policy* 100. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2024.105457>. Luettu 4.2.2026.

- Correia, Vitor & Eberhard W. Falck. 2025. "Europe's Critical Raw Materials: Balancing Strategic Needs with Environmental Protection." *Intereconomics* 60:5, 297-302. <https://doi.org/10.2478/ie-2025-0057>. Luettu 19.12.2025.
- Crochet, Victor & Weihuan Zhou. 2024. "Critical insecurities? The European Union's strategy for a stable supply of minerals." *Journal of International Economic Law* 27. <https://doi.org/10.1093/jiel/jgae003>. Luettu 18.2.2026.
- David, Paul. 2007. "Path Dependence: A Foundational Concept for Historical Social Science." *Cliometrica* 1:2, 91-114. <https://doi.org/10.1007/s11698-006-0005-x>. Luettu 2.12.2025.
- Dryez, John S. 1997. *The politics of the earth: environmental discourses*. Oxford: Oxford University Press.
- Eadson, Will ja Bregje van Veelen. 2023. "Green and just regional path development." *Regional Studies, Regional Science* 10:1, 218–233. <https://doi.org/10.1080/21681376.2023.2174043>. Luettu 20.11.2025.
- Elonen, Piia. 2024. "Lapin kaivoskuume." *Helsingin sanomat* 12.10.2024. <https://www.hs.fi/alueet/art-2000010675713.html>. Luettu 7.10.2025.
- Euroopan komissio. 2026. *Vihreä siirtymä*. Verkkosivu n.d. https://reforms-investments.ec.europa.eu/technical-support-instrument-0/green-transition_fi. Luettu 19.10.2025.
- European Union. 2024. "Establishing a framework for ensuring a secure and sustainable supply of critical raw materials and amending Regulations (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1724 and (EU) 2019/1020." *Official Journal of the European Union*. <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1252/oj>. Luettu 15.8.2025.
- Fairclough, Norman. 1992. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Feeney, Jane K. 2024. "Biodiversity conservation under green extractivism and armed neoliberalism in Colombia." *Journal of Political Ecology* 31:1, 464–487. <https://doi.org/10.2458/jpe.5495>. Luettu 19.1.2026.
- Fjellheim, Eva Maria. 2023. "Wind Energy on Trial in Saepmie: Epistemic Controversies and Strategic Ignorance in Norway's Green Energy Transition." *Arctic Review on Law and Politics* 14:1, 140-168. <https://doi.org/10.23865/arctic.v14.5586>. Luettu 23.11.2025.

Folke, Carl, Åsa Jansson, Johan Rockström, Per Olsson, Stuart F. Chapin III, Stephen R., Carpenter, Anne-Sophie Crépin, Gretchen Daily, Kjell Danell, Jonas Ebbeson, Thomas Elmqvist, Victor Galaz, Fredrik Moberg, Måns Nilsson, Hnerik Österblom, Elinor Ostrom, Åsa Persson, Garry Peterson, Stephen Polasky, Will Steffen, Brian Walker ja Frances Westley. 2011. "Reconnecting to the Biosphere." *Ambio: A Journal of Environmental and Society* 40. <https://doi.org/10.1007/s13280-011-0184-y>. Luettu 18.2.2026.

Foucault, Michel. 2005. *Tiedon arkeologia*. Helsinki: Gaudeamus.

Freudenburg, William ja Robert Gramling. 1998. "Linked to What? Economic Linkages in an Extractive Economy." *Society & Natural Resources* 11:6, 569-586. <https://doi.org/10.1080/08941929809381103>. Luettu 10.10.2025.

Girgic, Isik, Rakhyun E. Kim, Frank Biermann ja Harro van Asselt. 2025. "Clustering as a Solution to Environmental Problem Shifting? The Case of the Basel–Rotterdam–Stockholm Synergies Process." *Global Environmental Politics*, 1-26. <https://doi.org/10.1162/GLEP.a.16>. Luettu 7.2.2026.

Gomez, Paula. 2025. "What the Heap: Understanding the cyanide disaster at Eagle Mine." *Canadian Parks and Wilderness Society Yukon Chapter* 7.3.2025. <https://cpawsyukon.org/eagle-mine-disaster/>. Luettu 12.2.2026.

Greiner, Clemens, Britta Klagge ja Evelyn A. Owino. 2023. "The political ecology of geothermal development: Green sacrifice zones or energy landscapes of value?" *Energy Research & Social Science* 99. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2023.103063>. Luettu 18.2.2026.

Griscom, Bronson W., Justin Adamas, Peter W. Ellis, ym. 2017. "Natural climate solutions". *Proceedings of the National Academy of Sciences* 114:44, 11645-11650. <https://doi.org/10.1073/pnas.1710465114>. Luettu 11.2.2026.

Götz, Valenska ja David Harnesk. 2025. "Transnational contestation for local communities within the formation of the European Union's Critical Raw Materials Act – a critical appraisal." *Environmental Politics*, 1-27. <https://doi.org/10.1080/09644016.2025.2501397>. Luettu 15.12.2025.

Hartikainen, Jarno. 2025. "EU haluaa pikavauhtia kaivoksen Sodankylässä sijaitsevalle luonnonsuojelualueelle." *Helsingin sanomat* 25.3.2025. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000011119785.html>. Luettu 12.2.2026.

Heikkinen, Pyry ja Pentti Noras. 2005. "Kaivoksen sulkemisen käsikirja." *Geologian tutkimuskeskus GTK*. http://tupa.gtk.fi/julkaisu/erikoisjulkaisu/ej_053.pdf. Luettu 09.10.2025.

- Helle, Timo ja Kaija Kiuru. 2022. *Viiankiaapa ikuisesti*. Helsinki: Into Kustannus.
- Hilson, Gavin ja Roy Maconachie. 2009. “‘Good Governance’ and the Extractive Industries in Sub-Saharan Africa.” *Minerals & Energy* 24:2, 62–76. <https://doi.org/10.1080/08827500802045511>. Luettu 2.3.2026.
- Ilvas, Juha (2000). *Reidar Särestöniemen maailma*. Art Fennica
- Jansons, Āris, Laura Kēnina, Leva Jaunslaviete ja Kārlis Bičkovskis. 2025. “Trade-off between forest carbon sink in hemiboreal old-growth stands and wood-based solutions.” *European Journal of Forest Research* 144, 411–420. <https://doi.org/10.1007/s10342-025-01766-5>. Luettu 20.1.2026.
- Jokinen, Arja Kirsi Juhila ja Eero Suoninen. 1999. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen. 2016. *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino
- Kantola, Anna. 2018. Sodankylän kunnan kaivosohjelma 2018–2021. *Sodankylän kunta*. [sodankylan-kunnan-kaivosohjelma-2018.pdf](https://www.sodankyla.fi/kaivosohjelma-2018-2021). Luettu 15.8.2025.
- Kauppinen, Juha. 2025. *Kertomus Maasta: Ratkaisuja ilmastonmuutokseen ja luontokatoon*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala.
- Kinnunen, Hanne. 2021. ”Muistatko Talvivaaran kaivoksen ympäristövahingot? Korvauksia aletaan nyt vuosien jälkeen ratkoa, mutta moni on jo luovuttanut – tästä on kyse.” *Yle Uutiset* 4.10.2021. Yle <https://yle.fi/a/3-12126869>. Luettu 20.1.2026.
- Kiuru, Kaija. 2026. Viiankiaapa, sarjasta *Dark Clouds*. *n.d.* <https://suomenluonto.fi/uutiset/viiankiaavan-aarteita/>. Luettu 10.1.2026.
- Kiuru, Kaija. 2014. ”Valokuvasarjasta Mielenosoitus 2014.” Teoksessa *Viiankiaapa Ikuisesti*, toim. Timo Helle ja Kaija Kiuru. Helsinki: Into Kustannus
- Kirsch, Stuart. 2010. ”Sustainable mining.” *Dialectical Anthropology* 34:1, 87–93. <https://doi.org/10.1007/s10624-009-9113-x>. Luettu 18.2.2026.
- Kokko, Aira, Riitta Raatikainen ja Miia Saarimaa. 2021. ”Letot ovat suoluonnon aarreaittoja.” *Metsään-lehti* 27.7.2021. <https://www.metsaan-lehti.fi/uutiset/luonto/letot-ovat-suoluonnon-aarreaittoja.html>. Luettu 27.3.2026.

- Kuivas, Eeva. 2025. ”Sodankylän Sakatin kaivos heikentäisi merkittävästi suojellun Viiankiaavan luontoarvoja, sanoo Metsähallitus.” *Yle Uutiset* 27.8.2025. <https://yle.fi/a/74-20179627>. Luettu 21.2.2026.
- LaBelle, Michael C. 2024. “Breaking the era of energy interdependence in Europe: A multidimensional reframing of energy security, sovereignty, and solidarity.” *Energy Strategy Reviews* 52. <https://doi.org/10.1016/j.esr.2024.101314>. Luettu 3.2.2026.
- Lapin Liitto. 2026. ”Sakatin kaivoshankkeen vaihemaakuntakaava.” Verkkosivu n.d. <https://www.lapinliitto.fi/aluesuunnittelu/maakuntakaavoitus/vireilla-olevatmaakuntakaavat/sakatin-kaivoshankkeen-vaihemaakuntakaava/>. Luettu 13.2.2026.
- Lassila, Maija M. 2025. “Reindeer herders in the green sacrifice zone: The cumulative impacts of past extractivist disposessions and recent mining expansion in Sodankylä, Finland.” *Journal of Political Ecology* 32:1, 1-19. <https://doi.org/10.2458/jpe.5696>. Luettu 20.2.2026.
- Leff, Enrique. 2017. “Power-Knowledge Relations in the Field of Political Ecology.” *Ambiente & Sociedade* 20:3, 225–256. <https://doi.org/10.1590/1809-4422asocex0004v2032017>. Luettu 19.11.2025.
- Luoma, Emma, Sanna Hast ja Jonna Kangasoja. 2023. ”Luonnonvarahallinnan uudet tuulet: tuulivoiman ja poronhoidon välinen yhteistoiminta rakentaa oikeudenmukaisempaa energiasiirtymää.” *Alue ja ympäristö* 52:2, 121–132. <https://doi.org/10.30663/ay.130496>- Luettu 27.2.2026.
- López, Elisa M. 2024. “Tears of blood for the cracking city: Urban infrastructure of extraction and everyday life in Kiruna, Sweden.” *Kritisk etnografi – Swedish Journal of Anthropology* 7:1, 63-80. <https://doi.org/10.33063/diva-544571>. Luettu 30.11.2025.
- Martin, Ron & Peter Sunley. 2006. “Path dependency and regional economic evolution.” *Journal of Economic Geography* 6:4, 395–437. <https://doi.org/10.1093/jeg/lbl012>. Luettu 19.12.2025.
- Mehtonen, Jenni. 2023. ”Elokapinan tempaus keskeytti koeporauksen suojelulla Viiankiaavan suoalueella.” *Yle Uutiset* 12.12.2023. <https://yle.fi/a/74-20064629>. Luettu 12.10.2026.
- Metsähallitus. 2006. ”Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelma.” Vantaa: *Metsähallitus*. <https://julkaisut.metsa.fi/wp-content/uploads/sites/2/2012/06/c11.pdf>. Luettu 20.6.2025.

- McDonald, Matt. 2013. "Discourses of climate security." *Political Geography* 33, 42-51. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2013.01.002>. Luettu 27.12.2025.
- Muhire, Francis, Dickson Turyareeba, Muyiwa S. Adaramola, Mary Nantongo, Ronnette Atukunda ja Anthony M. Olyanga. 2024. "Drivers of green energy transition: A review." *Green Energy and Resources* 2:4. <https://doi.org/10.1016/j.gerr.2024.100105>. Luettu 15.1.2026.
- Mäkiranta, Mari ja Vesa Puuronen. 2025. "Kairattu sydän: kamppailuja Viiankiaavasta." Teoksessa *Käänteet ja kierrot: kulttuuriset ympäristömuutokset pohjoisessa*, toim. Roger Norum, Veera Kinnunen ja Nora Hämäläinen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, 263–282. <https://doi.org/10.21435/ksvk.104>. Luettu 13.11.2025.
- Narh, John. 2023. "The Resource Curse and the Role of Institutions." *Environment, Development and Sustainability* 27, 8187–8207. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10668-023-04279-6>. Luettu 29.10.2025.
- Nygren, Anja. 2009. "Poliittinen ekologia." Teoksessa *Vihreä teoria: ympäristö yhteiskuntateorioissa*, toim. Ilmo Massa, Timo Järvikoski, Kimmo, Korteniemi ja Kari Väyrynen. Helsinki: Gaudeamus, 151–163.
- Olssen, Mark. 2003. "Structuralism, post-structuralism, neo-liberalism: assessing Foucault's legacy." *Journal of Education Policy* 18:2, 189-202. <https://doi.org/10.1080/0268093022000043047>. Luettu 19.1.2026.
- Opsal, Karoline, Haakon Mudenia, Ellinor Skartland ja Frida Myrvang Saxrud. 2024. «Fosen-saken: Enighet mellom Nord-Fosen siida og staten.» *NRK* 6.3.2024. <https://www.nrk.no/trondelag/enighet-om-mellom-nord-fosen-og-roan-vind-1.16792292>. Luettu 1.12.2025.
- Osaka, Shannon, Rob Bellamy ja Noel Castree. 2021. "Framing "nature-based" solutions to climate change." *WIREs Climate Change* 12:5. <https://doi.org/10.1002/wcc.729>. Luettu 12.1.2026.
- Pacheco, Vladimir. 2012. "Foundations, trusts and funds in near mine closure and post closure environments: a case from Bolivia." Teoksessa *Mine Closure 2012: proceedings of the seventh international conference on mine closure*, toim. Andy Beitzel Fourie ja Mark Tibbet. Perth: Australian Centre for Geomechanics, 747–758. https://doi.org/10.36487/ACG_rep/1208_62_Pacheco. Luettu 2.11.2026.
- Papamichael, Iliana, Irene Voukkali, Kyriakos Vrionides, Pantelitsa Loizia, Marinos Stylianou, Paolo Sospiro, Marco C. Liscio, Vincenzo Naddeo ja Antonis A. Zorpas. 2025. "An overview of critical

energy infrastructure of the European Defence Sector.” *Energy Nexus* 19. <https://doi.org/10.1016/j.nexus.2025.100483>. Luettu 13.2.2026.

Passoja, Anu. 2022. ”Sakatin kaivosyhtiö lupaa ostaa kompensatioalueita jatkossa Sodankylästä – nyt etsinnässä metsää ja suota, myöhemmin ehkä lapinleinikkejä ja kenties kokonainen aapasuo.” *Yle Uutiset* 6.5.2022. <https://yle.fi/a/3-12434531>. Luettu 1.12.2025.

Passuja, Anu ja Sirkku Savusalo. 2026. ”Pohjoisen kaivokset ilmoittavat irtisanomisista yksi toisensa jälkeen – Sodankylässä jopa 285 voi saada potkut.” *Yle uutiset* 16.3.2026. <https://yle.fi/a/74-20214698>. Luettu 26.3.2026.

Peet, Richard & Michael Watts. 2004. *Liberation Ecologies: Environment, Development, Social Movements*. Lontoo: Routledge.

Peet, Richard, Paul Robbins & Michael Watts. 2011. *Global Political Ecology*. Lontoo: Routledge.

Peiponen, Pasi. 2025. ”Kauanko valtio vielä yrittää pelastaa Terrafamen?” *Yle Uutiset* 9.9.2025. <https://yle.fi/a/74-20181367>. Luettu 10.2.2026.

Potter, Jonathan ja Margaret Wetherell. 1987. *Discourse and Social Psychology*. 2. Painos. Lontoo: Sage

Ranta, Kukka. 2025. ”Väistämisaalueita ei enää ole” – uudet teolliset maankäyttöpaineet saamelaisten kotiseutuaueella: Erillisselvitys saamelaisten totuus- ja sovintokomissiolle.” *Valtioneuvosto*. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-227-5>. Luettu 15.12.2025.

Rantanen, Mari, Alexey Y. Karpechko, Antti Lipponen, Kalle Nordling, Otto Hyvärinen, Kimmo Ruosteenoja, Timo Vihma ja Ari Laaksonen. 2022. ”The Arctic has warmed nearly four times faster than the globe since 1979.” *Commun Earth Environ* 3. <https://doi.org/10.1038/s43247-022-00498-3>. Luettu 23.1.2026.

Reich, Martin ja Adam C. Simon. 2025. ”Critical Minerals.” *Annual Review of Earth and Planetary Sciences* 53, 141-168. <https://doi.org/10.1146/annurev-earth-040523-023316>. Luettu 17.12.2025.

Robbins, Paul. 2012. *Political Ecology: A Critical Introduction*. 2. painos. Chichester: Wiley-Blackwell.

Robbins, Paul. 2019. ”Is less more ... or is more less? Scaling the political ecologies of the future.” *Political Geography* 76. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2019.04.010>. Luettu 18.2.2026.

- Robertson, Stuart A., Boyd D. Blackwell ja James A. McFarlane. 2017. "The viability of remote mining communities: insights from community perceptions and employment impact assessments." *Impact Assessment and Project Appraisal* 35:4. <http://dx.doi.org/10.1080/14615517.2017.1354640>. Luettu 1.12.2025.
- Ross, Michael L. 2012. *The Oil Curse: How Petroleum Wealth Shapes the Development of Nations*. Princeton University Press
- Räsänen, Hanna-Maria. 2025. "HS: Komissio nimeää Sakatin EU:lle strategisesti tärkeäksi kaivoshankkeeksi – lupahakemus pitää käsitellä nopeutetusti." *Lapin Kansa* 25.3.2025. <https://www.lapinkansa.fi/hs-komissio-nimeaa-sakatin-eulle-strategisesti-tar/11567352>. Luettu 9.10.2025.
- Räsänen, Hanna-Maria. 2025. "EU-komissio ei kumonnut Sakatin kaivoshankkeen strategisen hankkeen statusta." *Lapin Kansa* 27.11.2025. <https://www.lapinkansa.fi/eu-komissio-ei-kumonnut-sakatin-kaivoshankkeen-str/12421010>. Luettu 13.12.2025.
- Saavalainen, Heli. 2025. "Suomen valtio tukee 150 miljoonalla eurolla brittiläistä kaivosyhtiötä, joka kaavailee kaivosta suojelualueelle." *Helsingin Sanomat* 16.12.2025. <https://www.hs.fi/alueet/art-2000011685506.html>. Luettu 14.1.2026.
- Sachs, Jeffrey D. ja Andrew M. Warner. 2001. "The curse of natural resources." *European Economic Review* 45:4-6, 827-838. [https://doi.org/10.1016/S0014-2921\(01\)00125-8](https://doi.org/10.1016/S0014-2921(01)00125-8). Luettu 14.10.2025.
- Sairinen, Rauno. 2011. "Kaivosteollisuuden yhteiskuntavastuu ja muuttuva suhde paikallisyhteisöön." *Terra* 123: 3, 139–146.
- Shaffer, Brende ja Taleh Ziyadov. 2012. *Beyond the resource curse*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Similä, Jukka & Henri Wallen. 2023. "Justice, Mining, and Legal Reforms in the Finnish Arctic." *Arctic Review on Law and Politics* 14, 228-250. <http://doi.org/10.23865/arctic.v14.5903>. Luettu 14.1.2026.
- Sonter, Laura J., Thomas J. Lloyd, Stephen G. Kearney, Moreno Di Marco, Christopher J. O'Bryan, Richard K. Valenta ja James E. M. Watson. 2022. "Conservation implications and opportunities of mining activities for terrestrial mammal habitat." *Conservation Science and Practice* 4:12. <https://doi.org/10.1111/csp2.12806>. Luettu 14.1.2026.

Suoninen, Eero. 1992. "Perheen kuvakulmat. Diskurssianalyysi perheenäidin puheesta." Tampereen yliopisto, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, Tutkimuksia, Sarja A, Nro 24. Tampere: Tampereen yliopisto

Suopanki, Kaisu. 2025. "Viiankiaavan kuivuminen vai 3,3 miljardia euroa – Rydman: Natura-poikkeamalle "kaikki edellytykset". *Helsingin Sanomat* 12.5.2025. <https://www.hs.fi/suomi/art-2000011226504.html>. Luettu 10.2.2025.

Söderholm, Patrik. 2020. "The Green Economy Transition: The Challenges of Technological Change for Sustainability." *Sustain Earth* 3:6. <https://doi.org/10.1186/s42055-020-00029-y>. Luettu 12.1.2026.

Tukker, Paul. 2025. "A year after the Eagle's mine failure, questions remain about Yukon's mining future." *Canadian Broadcast* 24.6.2025. <https://www.cbc.ca/news/canada/north/a-year-after-the-eagle-mine-failure-questions-remain-about-yukon-s-mining-future-1.7567175>. Luettu 12.2.2026.

Turpeinen, Arto. 2014. Kevitsan kaivos: Miljoonia tonneja nikkeliä ja kuparia. *Koneviesti* 27.3.2014. <https://www.koneviesti.fi/yritykset-ja-tapahtumat/0fb66eec-c729-595d-8be8-caecc9fdd6a0>. Luettu 6.1.2026.

Yle Lappi. 2011. "Kevitsan malmivarat arvioitua suuremmat." *Yle Uutiset* 31.3.2011. <https://yle.fi/a/3-5335045>. Luettu 25.10.2025.

Ympäristöministeriö. 2026. *Mitä on vihreä siirtymä*. Verkkosivu n.d. <https://ym.fi/mita-on-vihrea-siirtyma>. Luettu 10.2.2026.

Valkonen, Jarno. 2003. *Lapin luontopolitiikka*. Tampere: Tampereen yliopisto.

van den Bergh, Jeroen, Carl Folke, Stephen Polasky, Marten Scheffer ja Will Steffen. 2015. "What if solar energy becomes really cheap? A thought experiment on environmental problem shifting." *Current Opinion in Environmental Sustainability* 14, 170-179. <http://dx.doi.org/10.1016/j.cosust.2015.05.007>. Luettu 23.2.2026.

Viinikka, Pekka ja Jarno Tiihonen. 2026. "Boliden aloittaa muutosneuvottelut Kevitsan kaivoksella Sodankylässä – jopa 285 työpaikkaa vaarassa." *Yle uutiset* 4.3.2026. <https://yle.fi/a/74-20213534>. Luettu 26.3.2026.

Vähäsarja, Ismo, Anu Passoja, Laura Kosonen ja Risto Ukkonen. 2025. ”Hallitus korottaa kaivosveron nelinkertaiseksi ja rohmuaa leijonanosan tuotosta kunnilta valtiolle.” *Yle uutiset* 25.9.2025. <https://yle.fi/a/74-20184272>. Luettu 26.3.2026.

Weiskopf, Sarah R., Madeleine A. Rubenstein, Lisa G. Crozier, Sarah Gaichas, Roger Griffis, Jessica E. Halofsky, Kimberly J. W. Hyde, Toni L. Morelli, Jeffrey T. Morissette, Roldan C. Muñoz, Andrew J. Pershing, David L. Peterson, Rajendra Poudel, Michelle D. Staudinger, Ariana E. Sutton-Gier, Laura Thompson, James Vose, Jake F. Weltzin ja Kyler P. Whyte. 2020. “Climate change effects on biodiversity, ecosystems, ecosystem services, and natural resource management in the United States.” *Science of The Total Environment* 733:137782. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.137782>. Luettu 13.2.2026.

Wood Hansen, Oskar & Jaroen van den Bergh. 2024. “Environmental Problem Shifting from Climate Change Mitigation: A Mapping Review.” *PNAS Nexus* 3:1. <https://doi.org/10.1093/pnasnexus/pgad448>. Luettu 16.12.2025.